

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Klinik Psikoloji Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**ALGILANAN EBEVEYN TUTUMLARI, SOSYAL KAYGI
VE BENLİK KURGULARI ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN
İNCELENMESİ**

Muhammed Salih AKBABA

22999448

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Nuri AKDOĞAN

Diyarbakır - 2024

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Klinik Psikoloji Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**ALGILANAN EBEVEYN TUTUMLARI, SOSYAL KAYGI
VE BENLİK KURGULARI ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN
İNCELENMESİ**

Muhammed Salih AKBABA

22999448

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Nuri AKDOĞAN

Diyarbakır - 2024

TAAHHÜTNAME
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Algılanan Ebeveyn Tutumları, Sosyal Kaygı ve Benlik Kurguları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

23/07/2024

Muhammed Salih AKBABA

ÖN SÖZ

Yüksek lisans tez süreci boyunca desteği, yönlendirmeleri, yapıcı eleştirileri ve geri bildirimleri ile her zaman bana yol gösteren tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Nuri AKDOĞAN’a teşekkürlerimi sunarım.

Tez savunma jürimde yer alan değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Özge AKBALIK ve Dr. Öğr. Üyesi Kenan ALPARSLAN’a katkıları ve kıymetli önerilerinden dolayı teşekkür ederim.

Süreç boyunca desteğini esirgemeyen, stresimi paylaşan ve bana yol gösteren kıymetli arkadaşlarım Muhammed Kürşat ÖKSÜZOĞLU, Kübra Nur BİLEN; kıymetli abilerim Doç. Dr. Ali Ülvi ÖZBEY ve Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sıddık VANGÖLÜ’ne teşekkür ederim.

Veri girişinde benimle ekran başında sabahlayan kıymetli dostum Halil İbrahim YILMAZ’a, analizleri yaparken mesleki bilgi ve birikimlerinden faydalandığım kuzenim Hatice Sena ÖNER’e, sürecin her aşamasında yanımda olan ve tezimin en ince ayrıntısına kadar okuyup bana dönüt veren canım ablam Dr. Öğr. Üyesi Rabia Sena ESER’e, destekleriyle hep yanı başımda olan, eğitimim konusunda beni cesaretlendiren, bana olan güvenlerini hiçbir zaman kaybetmeyen annem Gonca AKBABA’ya, babam Recep AKBABA’ya ve kardeşim Berat’a sonsuz teşekkürle...

Muhammed Salih AKBABA

Diyarbakır, 2024

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı benlik kurguları, algılanan ebeveyn tutumları ve sosyal kaygı arasındaki ilişkinin araştırılmasıdır. İkinci bir amacı ebeveyn tutumlarının her birinin sosyal kaygı düzeyini yordamadaki göreceli önemini incelemektir. Çalışmanın üçüncü amacı ise, benlik kurgularının (özerk benlik, ilişkisel benlik ve özerk-ilişkisel benlik) algılanan ebeveyn tutumları ve sosyal kaygı düzeyi üzerindeki etkisinin araştırılması ve bu üç değişkenin çeşitli demografik özellikler bakımından farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmektir. Bu amaçlar kapsamında, bir devlet üniversitesinin çeşitli lisans ve önlisans bölümlerinde öğrenimine devam eden 18-43 yaş aralığında bulunan 516 (284 kadın, 232 erkek) katılımcıdan veri toplanmıştır. Katılımcılara Kişisel Bilgi Formu, Young Ebeveynlik Ölçeği, Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği ve Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği uygulanmıştır. Çalışmanın temel amacı ile ilgili hipotezlerin test edilmesi için yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçları, sosyal kaygının olumsuz ebeveyn tutumları ile pozitif yönde anlamlı ilişkisini olduğunu; ilişkisel benlik ve özerk-ilişkisel benlik puanlarının bazı olumsuz ebeveyn tutumları ile negatif yönde anlamlı ilişkisinin olduğunu ve özerk benliğin ise bazı olumsuz ebeveyn tutumları ile pozitif yönde anlamlı ilişkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. İkinci amaca yönelik sosyal kaygıyı yordayan değişkenlerin incelendiği aşamalı regresyon analizi sonucuna göre Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Aşırı Koruyucu, Kötümser/Endişeli ve Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran ebeveyn tutumlarının sosyal kaygıyı pozitif yönde; Özerk benlik ve Özerk-İlişkisel benlik puanlarının ise sosyal kaygıyı negatif yönde anlamlı olarak yordadığı tespit edilmiştir. Araştırmanın üçüncü amacı kapsamında yapılan t testi ve ANOVA test sonuçlarına göre farklı düzeylerdeki benlik kurgularına sahip gruplar arasında algılanan bazı olumsuz ebeveyn tutumlarının ve sosyal kaygı puanlarının farklılaştığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra sosyal kaygı puanının cinsiyet ve kardeş sayısına göre farklılaştığı, gelir düzeyine göre farklılaşmadığı, benlik kurguları alt boyutlarından özerk-ilişkisel benliğin cinsiyete göre farklılaştığı, benlik kurguları üç alt boyutunun yerleşim yerine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Benlik Kurgusu, Ebeveynlik, Sosyal Kaygı, Olumsuz Ebeveynlik, Aile modelleri

ABSTRACT

The main purpose of this study is to investigate the relationship between self-constructs, perceived parental attitudes and social anxiety. A second aim was to examine the relative importance of each of the parental attitudes in predicting the level of social anxiety. The third aim of the study was to investigate the effect of self-constructs (autonomous self, relational self and autonomous-relational self) on perceived parental attitudes and social anxiety level and to analyze whether these three variables differ in terms of various demographic characteristics. Within the scope of these aims, data were collected from 516 participants (284 females, 232 males) between the ages of 18-43 (284 females, 232 males) who continue their education in various undergraduate and associate degree departments of a state university. Personal Information Form, Young Parenting Scale, Autonomous-Relational Self Scale and Liebowitz Social Anxiety Scale were administered to the participants. The results of Pearson correlation analysis conducted to test the hypotheses related to the main purpose of the study reveal that social anxiety has a significant positive relationship with negative parental attitudes; relational self and autonomous-relational self scores have a significant negative relationship with some negative parental attitudes; and autonomous self has a significant positive relationship with some negative parental attitudes. According to the results of the stepwise regression analysis in which the variables predicting social anxiety for the second purpose were examined, it was found that Emotionally Depriving, Overprotective, Pessimistic/ Anxious and Closed to Change/Suppressing Emotions parental attitudes predicted social anxiety positively, while Autonomous Self and Autonomous-Relational Self scores predicted social anxiety negatively. According to the t-test and ANOVA test results conducted within the scope of the third aim of the study, it was determined that some perceived negative parental attitudes and social anxiety scores differed between groups with different levels of self-constructs. In addition, it was concluded that social anxiety scores differed according to gender and number of siblings, but not according to income level, autonomous-relational self, one of the sub-dimensions of self-constructs, differed according to gender, and the three sub-dimensions of self-constructs did not differ according to place of residence.

Keywords: Self-Construal, Parenting, Social Anxiety, Negative Parenting, Family Models

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖN SÖZ	I
ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
TABLO LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1.1. SOSYAL KAYGI.....	4
1.1.1. Değerlendirme Kaygısı	7
1.1.2. Sosyal Kaygı Bozukluğunun DSM Tanı Ölçütleri	8
1.1.3. Sosyal Kaygı Bozukluğunun Etiyolojisi.....	9
1.1.3.1. Mizaç ve Kişilik Özellikleri.....	9
1.1.3.2. Genetik Yatkınlık.....	10
1.1.3.3. Bilişsel Faktörler.....	11
1.1.3.4. Çevresel Faktörler.....	12
1.1.3.5. Olumsuz Yaşam Olayları.....	12
1.1.4. Sosyal Kaygı Bozukluğunun Epidemiyolojisi.....	13
1.1.5. Sosyal Kaygı Bozukluğu ve Eşlik Eden Tanılar.....	15

1.1.6. Tedavi	17
1.1.6.1. Sosyal Kaygı Tedavisinde Bilişsel Davranışçı Terapi.....	18
1.2. EBEVEYN TUTUMLARI	20
1.2.1. Baumrind'in Ebeveynlik Tutumları.....	23
1.2.1.1. Otoriter ve Baskıcı Ebeveyn	23
1.2.1.2. Demokratik Ebeveyn	24
1.2.1.3. İzin Verici Ebeveyn	26
1.2.2. Şema Modeline Göre Ebeveyn Tutumları	26
1.2.3. Mevcut Araştırmada Kullanılan Ebeveyn Tutumları.....	28
1.2.3.1. Kuralcı/Kalıplayıcı.....	28
1.2.3.2. Küçümseyici/Kusur Bulucu	28
1.2.3.3. Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	29
1.2.3.4. Sömürücü/İstismar Edici.....	29
1.2.3.5. Aşırı Koruyucu/Evhamlı.....	29
1.2.3.6. Koşullu/Başarı Odaklı.....	30
1.2.3.7. Aşırı İzin Verici/Sınırsız.....	30
1.2.3.8. Kötümser/Endişeli	30
1.2.3.9. Cezalandırıcı	31
1.2.3.10. Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran.....	31
1.2.4. Önceki Araştırmalarda Kullanılan Ebeveyn Tutum Ölçekleri	31
1.2.5. Ebeveyn Tutumları ile Sosyal Kaygı Arasındaki İlişkiye Dair Yurt İçi Alanyazın	32
1.2.6. Ebeveyn Tutumları ile Sosyal Kaygı Arasındaki İlişkiye Dair Yurt Dışı Alanyazın	34

1.3. BENLİK KURGULARI.....	37
1.3.1. Özerk Benlik ve İlişkisel Benlik.....	38
1.3.1.1. Özerk Benlik.....	39
1.3.1.2. İlişkisel Benlik.....	39
1.3.2. Kağıtçıbaşı Benlik Modeli.....	40
1.3.2.1. Özerk-İlişkisel Benlik.....	41
1.3.3. Çocuğun Değeri Araştırması	41
1.3.4. Aile Değişimi Kuramı.....	42
1.3.4.1. Bağımlılık (Karşılıklı) Modeli	43
1.3.4.2. Bağımsızlık Modeli.....	45
1.3.4.3. Duygusal (Psikolojik) Bağlılık Modeli.....	46
1.3.5. Benlik Kurguları ile İlgili Yurt İçi Alanyazında Yapılan Çalışmalar.....	48
1.3.6. Benlik Kurguları ile İlgili Yurt Dışı Alanyazında Yapılan Çalışmalar	49
1.3.7. Sosyal Kaygı ile Benlik Kurguları Arasındaki İlişki.....	50
1.3.8. Ebeveyn Tutumları ile Benlik Kurguları Arasındaki İlişki	53
İKİNCİ BÖLÜM.....	55
2.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ ve HİPOTEZLERİ ...	55
2.2. YÖNTEM	60
2.2.1. Araştırmanın Modeli.....	60
2.2.2. Örneklem	60
2.2.3. Veri Toplama Araçları.....	61
2.2.3.1. Demografik Bilgi Formu	61

2.2.3.2. Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği	61
2.2.3.3. Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği	62
2.2.3.4. Young Ebeveynlik Ölçeği.....	63
2.2.4. İşlem.....	64
2.2.5. Verilerin Analizi	65
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	66
3.1. BULGULAR.....	66
3.1.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	66
3.1.2. Çalışmadaki Değişkenlerin Tanımlayıcı Özellikleri.....	69
3.1.3. Değişkenler Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları	69
3.1.3.1. YEBÖ Anne Alt Boyutları ve Sosyal Kaygı Arasındaki İlişkiler ...	70
3.1.3.2. YEBÖ Baba Alt Boyutları ve Sosyal Kaygı Arasındaki İlişkiler	70
3.1.3.3. YEBÖ Anne Alt Boyutları ve Benlik Kurguları Arasındaki İlişkiler	71
3.1.3.4. YEBÖ Baba Alt Boyutları ve Benlik Kurguları Arasındaki İlişkiler	72
3.1.3.5. Sosyal Kaygı ile Benlik Kurguları Arasındaki İlişkiler.....	73
3.1.4. Sosyal Kaygıyı Yordayan Değişkenlere İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi.....	76
3.1.4.1. Sosyal Kaygı ve YEBÖ Anne Alt Boyutlarına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi.....	76
3.1.4.2. Sosyal Kaygı ve YEBÖ Baba Alt Boyutlarına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi.....	77
3.1.4.3. Sosyal Kaygı ve Benlik Kurguları Alt Boyutlarına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi.....	79

3.1.5. Benlik Kurguları Düzeylerine göre Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları	80
3.1.5.1. Özerk Benlik Düzeylerine Dair Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları	80
3.1.5.2. İlişkisel Benlik Düzeylerine Dair Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları	82
3.1.5.3. Özerk-İlişkisel Benlik Düzeylerine Dair Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları	83
3.1.6. Sosyal Kaygı ve Benlik Kurgularının Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesine Dair Bulgular	86
3.1.6.1. Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları	86
3.1.6.1.1. Sosyal Kaygı ve Cinsiyet.....	86
3.1.6.1.2. Benlik Kurguları ve Cinsiyet	87
3.1.6.2. ANOVA Sonuçları.....	88
3.1.6.2.1 Sosyal Kaygı ve Kardeş Sayısı	88
3.1.6.2.2. Sosyal Kaygı ve Aile Gelir Durumu.....	89
3.1.6.2.3. Benlik Kurguları ve Yerleşim Yeri.....	90
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	91
4.1. TARTIŞMA.....	91
4.1.1. Araştırmada Ele Alınan Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi.....	91
4.1.2. Sosyal Kaygının Yordanmasına İlişkin Yorumlar	97
4.1.3. Benlik Düzeylerine Göre Algılanan Ebeveyn Tutumları ile Sosyal Kaygı.....	99
4.1.4. Sosyal Kaygı ve Benlik Kurgularının Sosyodemografik Değişkenler Açısından İncelenmesine Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi	102

4.2. SONUÇ	106
4.3. SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER	106
KAYNAKÇA.....	108
EKLER.....	133

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. Sosyal Kaygı Bozukluğu ve Eş Tanı	16
Tablo 2. 1931'den beri yayınlanan bazı ebeveynlik modelleri	21
Tablo 3. Baumrind Ebeveyn Tutumları ve Özellikleri.....	23
Tablo 4. Aile Modelleri, Çocuk Yetiştirme ve Benlik	40
Tablo 5. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Değerler (n=516).....	67
Tablo 6. Tüm Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler	69
Tablo 7. YEBÖ-A ve Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları	74
Tablo 8. YEBÖ-B ve Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları.....	75
Tablo 9. Sosyal Kaygıyı Yordayan YEBÖ Anne Alt Boyutları	76
Tablo 10. Sosyal Kaygıyı Yordayan YEBÖ Baba Alt Boyutları.....	78
Tablo 11. Sosyal Kaygıyı Yordayan Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği Alt Boyutları.....	79
Tablo 12. Özerk Benlik Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	81
Tablo 13. İlişkisel Benlik Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	83
Tablo 14. Özerk-İlişkisel Benlik Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	85
Tablo 15. Cinsiyete göre Sosyal Kaygı ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması	87
Tablo 16. Cinsiyete göre Benlik Kurguları Alt Boyutlarının Karşılaştırılması	87
Tablo 17. Kardeş Sayısı Değişkenine göre Sosyal Kaygı ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması	88
Tablo 18. Gelir Durumuna göre Sosyal Kaygı ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması	89
Tablo 19. Yerleşim Yeri göre Benlik Kurguları Alt Boyutlarının Karşılaştırılması.....	90

KISALTMALAR

APA	American Psychiatric Association
SKB	Sosyal Kaygı Bozukluğu
ÖİBÖ	Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği
YEBÖ	Youn Ebeveynlik Ölçeği
LSKÖ	Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği
ÇDA	Çocuğun Değeri Araştırması

GİRİŞ

İnsanların hayatında ve kişiliğinin oluşmasında aile faktörünün önemi bilinmektedir. Ailelerin, çocukluk çağındaki evlatlarına yönelik tutum ve davranışları çocuğun ilerleyen yaşantısında kişiliğinin şekillenmesinde önemli olduğu söylenebilir. Bu ebeveyn tutum ve davranışları ne kadar aşırı olursa, o derecede problemlerin önünü açabilir (Gençer, 2020: 70), yetersiz olan veya doğru olmayan ebeveyn tutumları çocuklarda uyum sorunlarına sebep olabilir (Yavuzer, 2014: 136).

Aşırı korumacı veya reddedici ebeveyn tutumları, sosyal kaygının gelişiminde araştırmacıların vurguladığı önemli faktörlerden biridir (Higa-McMillan ve Ebesutani, 2011). Anne ve babaların, çocuklarını sürekli yönetme çabası içerisinde bulunmaları, ona nasıl davranması ve ne yapması gerektiği konusunda sürekli uyarılarda bulunmaları ve çocuk faaliyetlerinde daha çok rol alarak aşırı yardım gösterme çabası içinde olmaları çocuğun sosyal kaygısı üzerinde etkili olan tutumlardan bazılarıdır. Bu tür olumsuz ebeveyn tutumları çocuğun bağımsız benlik gelişimine zarar verebilir (Rork ve Morris, 2009: 231). Ayrıca anne ve babaları tarafından, yanlış giden her durumda suçlanan, eleştirilen çocukların daha yüksek düzeyde sosyal kaygı yaşadıkları bilinmektedir (Festa ve Ginsburg, 2011: 301).

Bireyin sosyal durumlarda yoğun utanma veya küçük düşürülme korkusu yaşadığı Sosyal Kaygı Bozukluğu (*Social Anxiety Disorder*), başkaları tarafından incelenip kendilerine dikkatli bir şekilde bakılmasından korku duyup, kaçınma davranışları sergiledikleri semptomlar ile karakterize olan psikolojik bir bozukluktur. Sosyal kaygı yaşayan bireylerin temel endişeleri, utanılacak ve insanlar tarafından aşağılanmaya maruz kalabilecekleri bir şeyler yapma ihtimalleridir. Bazen bu endişeler o kadar ciddi düzeydedir ki, sosyal etkileşimlerin büyük çoğunluğundan kaçınmalarına sebep olur (Stein, 1996: 1131).

Algılanan ebeveyn tutumları ve sosyal kaygı ile yakından ilişkili olan bir diğer kavram Benlik Kurgusudur. Benlik kurgusu kavramı ilk olarak Markus ve Kitayama (1991: 246) tarafından karşılıklı-bağımlı benlik kurgusu ve bağımsız benlik kurgusu olarak tanımlanmıştır. Daha sonra Kağıtçıbaşı üçüncü bir benlik kurgusunun olduğunu göstermiş ve bunu özerk-ilişkisel (duygusal/psikolojik bağımlı) benlik şeklinde adlandırmıştır. Kağıtçıbaşı (1996: 39) üç farklı aile modelinde gelişen söz konusu bu üç farklı benlik kurgusunu açıklayan bir aile değişimi modeli önermiştir. Buna göre karşılıklı-bağımlı benlik bağımlı aile modelinde gelişirken, bağımsız (ayrışmış/özerk) benlik bağımsız aile modelinde gelişir. Duygusal/Psikolojik Bağımlı aile modelinde ise özerk-ilişkisel benlik gelişir. “Karşılıklı Bağımlı Aile Modelinde (*Family Model of Interdependence*)” itaatkâr çocuklar yaşları ilerledikçe ebeveynlerine olan sadakatleri artar ve çocuk yetiştirmede çocukların ebeveyne itaati önemsenir. “Bağımsız aile modelinde (*Model of Independence*)” ise çocuğun kendi ayakları üzerinde durabilen özerk bir birey olması üzerinde durulmaktadır. “Psikolojik/Duygusal bağımlılık modeli (*Model of Psychological-Emotional Interdependence*)” ise diğer iki modeli içinde barındırır ve hem bağımsızlığı hem de bağımlılığı içermesi yönüyle diğer modellerden ayrılır (Kağıtçıbaşı, 1996: 40). İlişkisel benlik ile sosyal kaygı arasında pozitif yönde ilişki varken özerk benlik ile sosyal kaygı arasında negatif yönlü ilişkinin varlığı bilinmektedir (Kaczurkin ve diğ., 2022).

Sosyal kaygının doğasını anlamak ve gelişmesini önlemek için çocuklukta uygun sosyal ilişkilere yol açan ve sosyal yeterlilikte eksikliğe yol açan çevresel faktörleri belirlemek çok önemlidir (Masia ve Morris, 1998: 211). Bu çevresel faktörlerin en önemlilerinden biri ebeveynlerin tutumları ve benlik kurgularıdır. Ebeveynlik ve çocukluğun kaygısı arasındaki ilişkiye dair literatür, çocukluk kaygısının en tutarlı şekilde üç ebeveynlik boyutuyla ilişkili olduğunu göstermektedir: ebeveyn kontrolü (yani aşırı korumacılık), kabullenme (onaylanma) ve kaygılı/kaçıngan davranış (Wood ve diğ., 2003). Nitekim ampirik araştırmalar kaygılı çocukların ebeveynlerinin kaygılı olmayan çocukların ebeveynlerine kıyasla daha aşırı koruyucu (Silverman, Cerny ve Nelles, 1988), daha az kabul edici (Moore, Whaley ve Sigman, 2004) ve daha az özerklik tanıyan

(Barrett, Shortt ve Healy, 2002; Siqueland ve diğ., 1996) yapıda olduklarını ortaya koymuştur. Özellikle, kaygılı çocukların ebeveynlerinin, kaygılı olmayan çocukların ebeveynlerine kıyasla görüş farklılıklarına daha az tolerans gösterdiğini, çocuğun görüşlerine daha az saygı gösterdiğini ve daha yargılayıcı veya küçümseyici tepkiler sergilediği tespit edilmiştir (Brown ve Whiteside, 2008: 263). Çok sayıda çalışmadan edinilen bulgu, ebeveynliğin çocuğun kaygısı üzerinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir ancak ebeveynliğin çocuğun kaygısıyla ilişkisinin olmadığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (McLeod, Wood ve Weisz, 2007: 156). Literatürdeki bu tutarsız bulguların önemli sebeplerinden biri benlik kurgularının rolünün göz ardı edilmesinden kaynaklanıyor olabilir. Çünkü ebeveyn ve çocukların içinde olduğu aile modeli ve sahip olduğu benlik kurgusu, hem ebeveynliğin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin (anne-babaya) bir model sunuyor, hem de çocukların ebeveynlerinin tutum ve yaklaşımını algılama/değerlendirme eğilimini etkiliyor. Alanyazındaki bu tespitlerden yola çıkarak mevcut çalışmanın temel amacı, literatürdeki çelişkili bulgulara bir ışık tutma umuduyla ebeveyn tutumları, sosyal kaygı ve benlik kurguları arasındaki ilişkileri tespit etmek olarak belirlenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. SOSYAL KAYGI

İlk kez 1903 yılında Janet tarafından önerilen Sosyal kaygı (sosyal kaygı olarak da bilinir) kavramı; piyano çalarken, konuşurken ve yazı yazarken, insanlar tarafından izlenme endişesi taşıyan hastaları tanımlayabilmek için kullanılmıştır. 1966 yılında Marks ve Gelder tarafından da “Diğer insanların yanında yeme, içme ve yazma korkusu; özellikle kızarma, titreme ya da kusma korkusu” olarak tanımlanan (Emmelkamp, Bouman ve Scholing, 1994) sosyal kaygı kavramı, resmi olarak ise ilk kez Amerikan Psikiyatri Birliği'nin (American Psychiatric Association) "Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı"nın 3. Baskısı (DSM-3) içinde yer almıştır (Dilbaz, 1997: 18).

Alanyazına bakıldığında sosyal kaygı kavramının çekingenlik/utangaçlık (Henderson, Gilbert ve Zimbardo, 2014), depresyon (Adams ve diğ., 2016) ve yalnızlık (Lim ve diğ., 2016) gibi kavramlar ile birlikte anıldığı görülmektedir. Bu kavramlar arasındaki ayrımın net bir şekilde ifade edilmemesinden kaynaklı olarak sık sık kavram karmaşası yaşanmaktadır. Sosyal kaygı kavramını net ifadeler ile diğer kavramlardan ayırmak kolay olmasa da aralarında bulunan gözlenebilen ve gözlenemeyen önemli farklılıkları doğru bir şekilde ifade etmek gerekir (Gümüş, 2010: 3). Araştırmacılara göre, utangaçlık sosyal kaygının bir türüdür ve başkalarının ne düşündüğü hakkında endişelenme ve benlik bilinci gibi özellikler ile karakterize edilir (Anderson ve Harvey, 1988). Yapılan bir araştırmaya göre her 4 kadından ve her 5 erkekten biri kendisini geçmiş yaşamında aşırı utangaç olarak tanımlamaktadır. Utangaçlık sıklığı çok yüksek olmasına rağmen birçok utangaç birey herhangi psikolojik bozukluğun yaşam boyu tanı kriterlerini sağlamamaktadır (Cox ve diğ., 2005: 1025). Bu sebeple çocukluk çağında aşırı utangaçlık öyküsünün olması tek başına bir psikopatoloji anlamına gelmemekle beraber, ne sosyal kaygı ile eş anlamlı olarak kabul edilebilir ne de sosyal kaygının olması için gerekli bir öncüdür ancak utangaçlık bireyi olumsuz yönde etkiliyor ve işlevselliğini bozuyor ise bu

normal bir durum olarak görülemez ve sosyal kaygı bozukluğu teşhisi muhtemeldir (Stein ve Stein, 2008: 1117).

Joddy Dill ve Craig Anderson'un (1999) da özetlediği gibi bazen utangaçlık, yalnızlık, kaygı ve depresyon birbirini besler. Utangaçlık, yalnızlık, depresyon ve kaygı, sosyal düşünce ve sosyal davranışları olumsuz yönde etkileyerek işin içinden çıkılması zor bir kısır döngüye sebep olabilir. Bu sorunlara sahip insanlar negatif yükleme yapma eğilimindedirler, zayıf sosyal ilişkileri için kendilerini suçlar, sosyal etkileşimlerde diğer insanlar üzerinde kötü bir izlenim bırakmış gibi algılar ve sosyal hayatlarındaki çoğu şeyi kendi kontrollerinin dışında algılarlar (Christensen ve Kashy, 1998; Anderson ve diğ., 1994).

İnsan yapısı gereği başkalarıyla etkileşim içinde bulunması gereken (Arslan ve diğ. 2022: 280), aynı zamanda yaşam süresi boyunca başka insanlar ile ilişki içerisinde olup davranış dağarcığını zenginleştirmesi gereken bir varlıktır (Gümüş, 2000: 99). İnsanların sosyal etkileşimde bulunacakları, sosyal ortamlara girecekleri zamanlarda yaşamış oldukları kaygı, yıllardır araştırmacılar tarafından ele alınmaktadır. Bir topluluk karşısında bir şeyler anlatmaktan, bir gösteri salonundaki seyirciler önünde şarkı söyleyip müzik aleti çalmaktan ve hatta çok küçük grupların önünde bile konuşmaktan kaçınan, başka bireylerin yanında yemek yemekten çekinen insanlarla günlük yaşamda hepimiz çok kez karşılaşmışızdır. Bu tip kaygılanmalar günlük yaşamda karşılaşılması mümkün durumlar olarak görülse de hissedilen kaygı seviyesinin miktarına bağlı olarak bireyin hayat kalitesini ve işlevselliğini önemli ölçüde etkiler. Kaygının düzeyi, yaşanan kaygının bir psikolojik bozukluk olarak adlandırılıp adlandırılmaması konusunda belirleyici rol oynar (Özsoy, 2021: 285).

Sosyal bir varlık olan insan, çevresiyle etkileşim içerisinde bulunurken herhangi bir tehdit algılamadan, kendisini rahat hissedebileceği ortam ve durumlara ihtiyaç duyar. Fakat birçok sebepten kaynaklı olarak başkalarının gözünde küçük düşeceği veya başka bireyler tarafından olumsuz olarak değerlendirilebileceğine dair düşüncelerinin

oluşturduğu tehdit algıları, bireyin sosyal kaygı yaşamasıyla beraber zamanla sosyal yaşantıdan kendini soyutlamasına neden olur (Gümüş, 2010: 1). Sosyal kaygı bozukluğuna sahip bireyler, başkaları tarafından incelenip kendilerine dikkatli bir şekilde bakılmasından korku duyar ve kaçınırlar. Bu gibi durumlarda bu bireylerin temel endişeleri, utanılacak ve insanlar tarafından aşağılanmaya maruz kalabilecekleri bir şeyler yapma ihtimallerinin olmasıdır. Bazen bu endişeler o kadar ciddi olabilir ki, sosyal etkileşimlerin büyük çoğunluğundan kaçınmalarına sebep olabilir (Stein, 1996: 1131).

Sosyal Kaygı Bozukluğu'nun (SKB) diğer kaygı bozukluklarına göre farklı bir özelliği de kaygı yaratan durumdan kaçınmanın zorluğudur. Diğer kaygı bozukluklarında kaçınma davranışı yoğun bir şekilde gösterilir fakat sosyal ortamlardan kaçış bu kadar kolay olmamaktadır (McNeil, 2010: 3). Birey kaçınmadığı zamanlarda ise aşırı bir rahatsızlık duyarak bu duruma katlanmak zorunda kalır (Stein ve Stein 2008: 1115).

SKB'li bireyler aynı zamanda grup içerisinde sessiz ve sakindirler. Alışkın olmadıkları ortamlarda ise içlerine kapanıktırlar. Bu bireylerin sadece bazıları başka insanlarla etkileşime girdikleri zaman kızarma, göz teması kuramama gibi açık bir belirti gösterir ancak her zaman korku, konsantrasyon güçlüğü, kalp çarpıntısı gibi fiziksel veya duygusal belirtiler yaşarlar. Başkaları ile arkadaşlık kurma konusunda çok istekli olmalarına rağmen başkaları tarafından aptal ve sıkıcı olarak görülecekleri korkusu ile kimseyle etkileşim kuramadan sosyal ortamlardan kaçınırlar. Sosyal ortamlardan bu denli uzak kaçmaları başkaları tarafından kendini beğenmiş ve egolu olarak nitelendirilmelerine sebebiyet verebilir (Stein ve Stein, 2008: 1115).

Sosyal kaygı yaşayan bireylerin bazen yapmış oldukları güvenlik davranışları kaygının devam etmesi ve pekişmesi konusunda ciddi rol oynayabilir. Mesela sosyal ortamlarda bulunurken bardaktaki suyu dökmemek için bardağı çok sıkı bir şekilde tutmak kolumuzun titremesine sebep olabilir. Bunun sonucunda bardağın dökülme ihtimali artar. Bu örnekte açıklandığı gibi sosyal kaygıya sahip bireyler kaygıyı önleyebilmek ve toplum içerisinde küçük düşmemek için güvenlik davranışlarına başvurdıklarında korkulan

sonuçların ortaya çıkma ihtimali daha da artar ve olumsuz inançların pekişmesine sebep olabilir (Huppert, Roth ve Foa, 2003: 290).

Sosyal kaygının en büyük tetikleyicilerinden birinin başkaları tarafından değerlendirilmeye yönelik endişelerin olduğu (Leary ve Kowalski, 1995: 5-6) düşünülürse değerlendirilme kaygısından bahsetmenin önemli olacağı söylenebilir.

1.1.1. Değerlendirme Kaygısı

Leary ve Kowalski (1995) ve Beck ve diğerleri (1985) sosyal kaygıyı, değerlendirilme kaygısı olarak adlandırmışlardır (Gilbert, 2000: 176). Sosyal kaygıyı tetikleyen en önemli etken bireyin başka insanlar tarafından nasıl algılandığı ve değerlendirildiğini düşündüren endişelerdir. Elbette bu düşüncelerin gerçekliği tartışılabilir. Sosyal kaygı başkaları tarafından gerçekte var olan veya hayali bir değerlendirme veya böyle bir ihtimalin olabileceği sosyal kaynaklı durumlara dayanır. Sosyal kaynaklı bir kaygı durumu olan sosyal kaygı bozukluğu, sosyal kaynaklı olmayan diğer kaygı türlerinden bu yönüyle ayrılmaktadır (Leary ve Kowalski, 1995: 5-6).

SKB’li bireyler sosyal ortamlarda oldukça iyi bir izlenim bırakmak gerektiğine inanırlar. Dolayısıyla mevcut durumdan ziyade kendilerine ve diğer bireyler ile karşılaştıkları anlara odaklanma eğilimi içinde olurlar. Bu bireylerde kendine odaklanma eğilimi, maalesef gerçek performanslarına zarar vererek sosyal becerilerini daha zayıf hale getirir ve bundan dolayı hiç düşmek istemedikleri durum olan başkaları tarafından olumsuz değerlendirilme olasılığı artar (Huppert, Roth ve Foa, 2003: 289). Ayrıca başkaları tarafından değerlendirilmeyi içeren sosyal kaygı bozukluğu, “kültür” ana başlığı altında bulunan “rol beklentileri” ve sosyal standartlar ile doğrudan ilişkilidir (Hofmann, Anu Asnaani ve Hinton, 2010: 1117). Bu sebeple bu bireyler bir sosyal ortam içerisinde bulundukları zaman son derece iyi bir izlenim bırakmak gerektiğine inanırlar (Huppert, Roth ve Foa, 2003: 289).

Değerlendirilme kaygısı, SKB' nin gelişiminde rol oynayan önemli etmenlerden bir tanesidir (Leary ve Kowalski, 1995: 5-6). Ancak SKB' yi tek başına açıklayamayacağı düşünüldüğünden bir sonraki bölümde SKB tanı ölçütlerine yer verilmiştir.

1.1.2. Sosyal Kaygı Bozukluğunun DSM Tanı Ölçütleri

Sosyal kaygı kavramının tarihçesine bakıldığında zaman “fobi” kavramı önümüze çıkmaktadır. DSM-IV’te sosyal fobi “Sosyal Anksiyete Bozukluğu” (SAB) adını almıştır. Ayrıca genelleştirilmiş ve genelleştirilmemiş olmak üzere iki alt tipe ayrılmıştır. Sosyal kaygı tanımına DSM-IV’te kişinin belirgin anksiyete belirtileri göstermesinden korkması kriteri eklenerek SAB’da anksiyete belirtilerinin önemi vurgulanmıştır.

Kaygılardan ilk olarak DSM-I’de “fobik reaksiyon” şeklinde bahsedilmiştir. DSM-II’de ise ufak bir değişikliğe gidilerek terim, “fobik nevrozlar” olarak değiştirilmiş ancak herhangi bir sınıflandırmaya tabi tutulmamıştır. Fobiler DSM-III’te (APA, 1980) aralarında farklılıkların olduğu gözlenerek sosyal fobi, özgül fobi ve agorafobi olmak üzere üç başlık altında kategorize edilmiştir. Böylelikle sosyal fobi kavramı ilk kez farklı bir psikopatoloji olarak belirtilmiştir. DSM-III-R’de (APA, 1987) “yaygın tip sosyal fobi” olarak isimlendirilmiş ve bireyin başka bireyler tarafından değerlendirileceği bir veya birçok durumda devamlı ve gerçekle bağlantısı olmayan bir korku içinde olma ve bu durumlardan kaçınma şeklinde tanımlaması yapılmıştır. “Sosyal fobi” DSM-IV’te “Sosyal Kaygı Bozukluğu (SKB)” şeklinde isimlendirilmiş olmakla beraber bireyin anksiyete semptomları göstermesinden korkması ölçütü de eklenerek son halini almıştır (Bayraktutan, 2014: 2).

SKB’ye sahip bireyler, sosyal incelemeye maruz kalmanın devamlı olarak tetiklediği bariz ve orantısız bir korkuya sahiptir. Tetikleyici olay ve durumlara maruz kalmak, başkaları tarafından olumsuz değerlendirilmeye yönelik yüksek kaygıya sebep olurken kişi bu durum ve olaylardan kaçınır veya içerisinde bulunduğu yoğun kaygılı durumlara katlanmaya çalışır (Kring ve diğ., 2018: 217). Kişi, olumsuz olarak değerlendirilebileceği bir şekilde davranmaktan ya da kaygı duyduğuna ilişkin belirtiler

göstermekten korkar ve bu durum da kişinin toplumsal veya iş alanlarında işlevselliğinde performans düşüklüğüne sebep olur. Bireyin SKB tanısı alabilmesi için bahsedilen bu kaygı ve kaçınma durumlarının sürekli olarak oluşması ve 6 ay veya daha uzun süre boyunca devam diyor olması gerekmektedir (American Psychiatric Association, 2013: 116).

SKB'nin tanı ölçütlerini karşılayan bireylerin toplumda önemli bir yer tuttıkları (Ohayon ve Schatzberg, 2010: 235) düşünüldüğünden, bu psikolojik problemin hangi faktörlere bağlı olarak ortaya çıktığının incelenmesinin ve buna yönelik önleyici çalışmaların yapılmasının önemli olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda bir sonraki başlıkta SKB'nin Etiyolojisinden bahsedilecektir.

1.1.3. Sosyal Kaygı Bozukluğunun Etiyolojisi

SKB sadece bir sebebe bağlı olarak gelişen bir bozukluk olmayıp içerisinde birçok faktörü barındırabilir. Sosyal kaygı, biyolojik (Stein ve Stein, 2008: 1115), çevresel ve psikolojik faktörlerin birbirlerini etkilemesiyle meydana gelebilir (Dilbaz 1997: 20). Bir başka deyişle sosyal kaygıya sebep olan faktörler içsel ve dışsal faktörler olmak üzere gruplandırılır. Genetik yatkınlık, mizaç ve kişilik özellikleri ve bilişsel faktörler içsel faktörlerin içerisinde bulunur. Çevresel faktörler, olumsuz yaşam olayları ise dışsal faktörlerdendir (Çakır, 2010: 14).

1.1.3.1. Mizaç ve Kişilik Özellikleri

Mizaç, karakter ve kişilik terimleri sıklıkla aynı anlamda kullanılmalarına rağmen birbirlerinden farklı anlamlara sahiptir. Karakter, aile içi yaşanılmış deneyimler sonucu öğrenilmiş özelliklerdir. Kişilik, genetik özellikler ile sonradan yaşanan deneyimlerin bütünleşmesiyle oluşan daha kapsamlı bir terimdir (Akishal, Hirschfeld ve Yerevanian, 1983: 801). Mizaç ise kalıtım yolu ile bireylere geçen (Akishal, Hirschfeld ve Yerevanian, 1983: 801), aynı zamanda bireyin çevresel etkileşimleri ile değiştirilebilir olan özelliğe sahip tutumlardır (Sanson ve diğ., 1987). Bazı çocukluk çağı mizaç tarzlarının ilerleyen

yaşlarda görülebilecek sosyal kaygının habercisi olabileceği düşünülmektedir (Rapee ve Spence, 2004: 746). Çocuklarda görülen davranışsal ketlenme bir mizaç özelliğidir ve bireyin ilerleyen yaşamında (ergenlik çağında) karşılaşabileceği sosyal kaygı için bir risk faktörü olmakla beraber sosyal kaygı yaşanma ihtimalini arttırdığı düşünülmektedir (Hayward ve diğ., 1998: 1313). Yine yapılan bir başka araştırma sonucuna göre davranışsal ketlenme yaşayan çocukların davranışsal ketlenme yaşamayan çocuklara göre daha yüksek oranda sosyal kaygı bozukluğu yaşadıkları sonucuna varılmıştır (Biederman ve diğ., 2001: 1676). Çocukların bir olay veya durum karşısında vermiş oldukları tepkiler davranışsal olarak geri çekilme ve aşırı sempatik uyarılma ile kendini gösteriyorsa davranışsal ketlenme mizacını sergilediği söylenebilir. Bu davranışsal ketlenme davranışlarına örnek olarak sosyal ortamlardan ve yeni kişilerden kaçınma, geri çekilme davranışları örnek olarak gösterilebilir (Mick ve Telch, 1998: 1). Çocuklarda davranışsal ketlenme, sosyal kaygı bozukluğu ve diğer kaygı bozukluklarının ilerleyen yaşlarda bir habercisi olabilir ancak bu ilişki tam olarak aydınlığa kavuşturulmadığından dolayı kesin bir dil kullanılamamaktadır (Tillfors, 2004: 269).

1.1.3.2. Genetik Yatkınlık

SKB üzerinde genetik faktörlerin etkilerine bakıldığında ise, yapılan bir çalışmaya göre, sosyal kaygısı olan bireylerin yakınlarının sosyal kaygı yaşama olasılığı %16 iken sosyal kaygısı olmayan bireylerin yakınlarının sosyal kaygı yaşama olasılığı neredeyse %5'tir. Yani risk oranı sosyal kaygısı olan yakınları bulunan bireylerde diğer bireylerin yaklaşık 3 katıdır (Fyer ve diğ., 1993: 289). Anne ve babaları sosyal kaygı bozukluğu tanısı alan çocukların başta anksiyete bozukluğu olmak üzere psikopatolojik bir problem yaşama riskinin diğer çocuklara göre daha yüksek olduğu bilinmektedir (Mancini ve diğ., 1996: 1515). Yapılan başka bir araştırmaya göre anne ve babaları sosyal kaygı bozukluğuna sahip ergenlerin, sağlıklı anne ve babaların çocuklarına göre sosyal kaygı ihtimalleri daha yüksektir. Ebeveynlerin sosyal kaygı bozukluğuna sahip olması, çocuklarda sosyal kaygı için risk faktörü oluşturmaktadır (Lieb ve diğ., 2000: 863). Bunun yanı sıra anne ve babası depresyon, yaygın anksiyete bozukluğu, antisosyal kişilik

bozukluğu, madde bağımlılığına sahip bireylerin sosyal kaygı yaşama ihtimalinin diğer bireylere göre daha yüksek olduğu söylenebilir (Kessler, Stein ve Berglund, 1998: 616). Yapılan başka bir araştırma sonucuna göre anne ve babaları depresyon, kaygı bozuklukları veya alkol kullanım bozuklukları kriterlerini karşılayan ergenlerin sosyal kaygı oranları diğer bireylere oranla daha yüksektir (Lieb ve diğ., 2000: 862). Ayrıca SKB’li anne-babalar, çocuklarına karşı aşırı eleştirel ve düşük seviyede duygusal sıcaklık içeren tutumlar sergileyebilmektedirler (Crosby, Drazdowski ve Ginsburg, 2013: 417). SKB’li anne-babaların çocuklarına karşı bu olumsuz tutumları sergiliyor olmaları çocukların ilerleyen yaşlarda sosyal kaygı yaşamalarına sebep olabilir.

1.1.3.3. Bilişsel Faktörler

SKB, bireyin sosyal bilgi işleme sürecinde yanlış davranması ve bilişsel çarpıtmaları kullanması ile birlikte duygusal-fiziksel tepki ve davranışlara sebep olan ruhsal bir rahatsızlıktır (Rapee ve Spence, 2004:748). Clark ve Wells’e (1995) göre sosyal kaygı bozukluğuna sahip bireyler kendileri ve sosyal etkileşimleri hakkında “insanlar beni her zaman çok akıllı ve zeki olarak tanımalı”, “eğer insanların önünde kaygılanırsam benim beceriksiz bir insan olduğumu düşünürler” gibi bir takım olumsuz düşünce ve yargılar geliştirirler. Bunun gibi olumsuz yargılar bireylerin sosyal durumları tehlikeli olarak nitelendirmelerine sebep olur ve bu da kaygı düzeyini olumsuz yönde etkiler (Clark ve McManus, 2002: 92). SKB’li bireyler ilk olarak odaklarını sosyal durumlardan uzaklaştırır ve kendilerine yöneltirler. Daha sonra başkaları tarafından nasıl algılandıklarına dair olumsuz çıkarımlarda bulunurlar. İkinci olarak sosyal durumlarda yaşamaktan korktukları olumsuzlukları önleyebilmek için bazı güvenlik davranışları sergilerler. Ancak bu güvenlik davranışları olumsuz inançların daha da pekişmesine sebep olur. Eğer korkulan olumsuz sonuç ortaya çıkmaz ise yapmış oldukları güvenlik davranışlarının kendilerini koruduğunu düşünürler (Clark ve McManus, 2002: 93). “Zarar seviyesi düşük olan olumsuz olayları, aşırı yıkıcı ve zarar verici olaylar olarak nitelendirmek”, “sonucu belirsiz olan durumlarda hep olumsuz sonuç beklemek”, “insanların olumlu davranışlarını değil de hep olumsuz davranışlarını tespit etmeye

çalışmak”, “başkaları tarafından nasıl görüldüğüne yönelik hep olumsuz çıkarımlarda bulunmak” sosyal kaygının gelişmesinde rol oynayan önyargılardan bazılarıdır (Clark ve McManus, 2002: 98).

1.1.3.4. Çevresel Faktörler

SKB’nin geç çocukluk ve erken ergenlik dönemlerinde başladığı bilgisi dikkate alındığında, çocukluk çağındaki çocuğu özellikle ev ve okul yaşantısı açısından etkileyebilecek çevresel faktörlerin göz önüne alınması önem arz etmektedir (Spence ve Rapee, 2016: 1). İnsan, doğumundan itibaren çevresindeki birçok uyaran ile etkileşimde bulunur ve içinde olduğu sosyal ortamın bir üyesi olarak kabul edilir. Bireyin sahip olduğu ailenin yaşam tarzı, kültürü, adetleri, eğitim seviyesi, akrabaları ile olan ilişki tarzları vb. birçok etmen bireyin yeni şemalar oluşturmaya sebep olmaktadır. Eğer bu şemalar bireyde olumsuz olarak yer edinirse bireyin psikolojik bir problem olan sosyal kaygıya sahip olmasının önü açılabilir (Arslan ve diğ. 2022: 280).

Yaşları 7, 10 ve 13 olan çocuklar ile yapılan bir araştırma sonucuna göre sosyal iletişim zorluklarının bütün yaşlarda sosyal kaygı semptomlarının gelişmesini tetiklediği bilinmektedir (Pickard ve diğ., 2017: 12). Daha önceki yıllarda yaşanan sosyal iletişim zorlukları, daha sonraki dönemlerde yaşanan sosyal kaygının oluşmasında etkilidir. Bu sonuca göre sosyal iletişim zorluklarının, sosyal kaygı için bir risk faktörü olduğu söylenebilir (Pickard ve diğ., 2017: 12). Ayrıca son 12 ay veya çok daha uzun bir vakit içerisinde yaşanmış olan özel ve sosyal hayattaki problemler, iş ve okul hayatında zıtlık oluşturacak durumlar veya özel hayatta yaşanan problemler, sosyal kaygıyı tetikleyen faktörlerdendir. Ayrıca duygusal ihmal ile sosyal kaygı başlangıcı arasında da anlamlı bir ilişkinin olduğu bildirilmiştir (Acartürk ve diğ., 2009: 68).

1.1.3.5. Olumsuz Yaşam Olayları

SKB’ye özgü olmamakla beraber çocuklukta anne ve babasından ayrılma öyküsü, anne ve babanın evlilikteki şiddetli geçimsizlikleri, fiziksel-duygusal-cinsel istismar, anne

ve babanın psikopatolojik rahatsızlıkları çocuğun ilerleyen yaşları için önemli risk faktörlerindendir (Spence ve Rapee, 2016: 12). Buna göre çocuklukta yaşanan travma öyküleri ilerleyen yaşlarda diğer psikolojik rahatsızlıklar için risk faktörü olduğu gibi SKB için de risk faktörüdür. Travma sonrası stres bozukluğu ile sosyal kaygı bozukluğu sıklıkla bir arada görülür (McMillan ve Asmundson, 2016: 561). Ayrıca travma deneyimleri sosyal kaygı bozukluğunun gelişimini hızlandırabilir (McMillan ve Asmundson, 2016: 565). Sağlıklı bireyler ile SKB'li bireyleri karşılaştıran bir araştırmaya göre sosyal kaygıya sahip bireylerin sağlıklı bireylere göre duygusal istismar, duygusal ihmal gibi çocukluk çağı travmalarını daha sık bir şekilde yaşamış oldukları bildirilmiştir. Çocuklukta yaşanan duygusal ihmal ve istismar, ilerleyen dönemlerde SKB ile ilişkilidir (Kuo ve diğ., 2011: 471). Olumsuz yaşam olayları ile sosyal kaygı arasındaki ilişkiyi inceleyen ve İsveç'te 17 yaşlı ergenlerle yapılan bir çalışmaya göre SKB'li gençler, SKB'li olmayan gençlere oranla daha yüksek düzeyde cinsel mağduriyet, kötü davranışlar ve akran-kardeş zorbalığına maruz kaldıklarını bildirmişlerdir (Gren-Landell ve diğ., 2011: 574).

Bir kaygı bozukluğu türü olan SKB'nin birçok faktöre bağlı olarak geliştiği göz önüne alındığında, genel popülasyon içerisinde oldukça sık karşılaşılan bir bozukluk olduğu (Kesler ve diğ., 2012: 174) düşünülmekte, dolayısıyla da SKB'nin yaygınlık durumuna yer verilmesi önemli görülmektedir.

1.1.4. Sosyal Kaygı Bozukluğunun Epidemiyolojisi

Toplumda 12 aylık görülme sıklığı yaklaşık olarak %18 olan kaygı bozuklukları (Kessler ve diğ., 2005: 617) insanların büyük çoğunluğunu etkilediği için en çok karşılaşılan psikolojik rahatsızlık türüdür (Kesler ve diğ., 2005: 597). SKB, genel popülasyon içinde oldukça sık karşılaşılan kaygı bozukluklarından bir tanesidir (Ohayon ve Schatzberg, 2010: 235, Kesler ve diğ., 2012: 174). Kaygı bozukluklarının yaşam boyu görülme oranı %28.8'dir. Sosyal kaygı bozukluğunun ise yaşam boyu görülme oranı %12.1'dir (Kesler ve diğ., 2005: 596).

Kıtalar arası araştırmalar incelenip birbirleriyle karşılaştırıldığında sosyal kaygı bozukluğunun yaşam boyu görülme oranının Avrupa kıtasında %1.6 ile %17 arasında, Asya kıtasında %0.4 ile %0.82 arasında, Güney Amerika'da %10.2 ile %11.7 arasında, Amerika Birleşik Devletleri'nde %5 ile %12.1 arasında, Avustralya kıtasında ise bir yıllık yaygınlık oranlarının %1.3 ile %2.7 arasında değişkenlik gösterdiği görülmektedir (Memik ve diğ., 2011: 7).

SKB genel itibariyle ergenlik döneminde başlayan kronik, aralıksız, yaşam boyu süren bir rahatsızlıktır. Yapılan çeşitli araştırma sonuçlarına göre bu rahatsızlık ortalama 20 yıl sürmektedir (Moutier ve Stein, 1999: 5). Geç  ocukluk ve ergenlik dönemi sosyal kaygı bozukluğunun en sık başladığı dönem olmasına rağmen 7 ve 8 yaş grubundaki çocuklarda da görülebilir (Pickard ve diğ., 2017: 2).

SKB' nin cinsiyet değişkenine göre nasıl değişiklik gösterdiğine bakılacak olursa son 12 aydır sosyal kaygı bozukluğuna sahip erkekler ile kadınlar karşılaştırıldığında, sosyal kaygıya sahip kadınların erkeklere oranla duruma daha hazır olmasına karşın önemli bir sınava girmek, başkası tarafından izlenirken çalışmak, başka bireylerin olduğu bir odaya giriş yapmak, başkalarının olduğu ortamlarda yazı yazmak, yemek yemek gibi durumlarda korkma ve çekinme ihtimallerinin daha yüksek olduğu bilinmektedir (Xu ve diğ., 2012). Son 12 aydır sosyal kaygıya sahip kadınlar yaşam boyunca erkeklere göre daha fazla sosyal korku yaşamakta ve korktukları sosyal durumlar ile karşı karşıya geldiklerinde bu kaygıyı daha şiddetli yaşamaktadırlar. Aynı zamanda kadınların kaygı oluşturacak sosyal durumlarla karşı karşıya geldiklerinde kızarma ve titreme gibi fizyolojik belirtiler gösterme ihtimallerinin daha yüksek olduğu söylenebilir (Asher ve Aderka, 2018: 6). Asher ve Aderka (2018: 5) tarafından yapılan bir araştırmaya göre sosyal kaygının yaşam boyu görülme oranı erkeklerde %10.9 iken kadınlarda 13.5'tir. Epidemiyolojik  alışmalar genel olarak sosyal kaygı bozukluğunun kadınlarda, erkeklere oranla daha yaygın olarak görüldüğünü gösterse de Pickard ve diğerleri (2017: 14) tarafından yapılan bir araştırmada herhangi bir cinsiyet farkı saptanmamıştır.

Yapılan çalışmalara bakıldığında SKB'nin insanların büyük çoğunluğunda ortaya çıkan (Kesler ve diğ., 2005: 597) ve farklı psikolojik rahatsızlıkların da ona eşlik ettiğİ bir rahatsızlık türü olduğunu göstermektedir (Lecrubier, 1998: 36). Dolayısıyla SKB'ye eşlik eden psikolojik rahatsızlıkların incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

1.1.5. Sosyal Kaygı Bozukluğu ve Eşlik Eden Tanılar

SKB, hastaların genelinde yeme bozuklukları, depresyon, agorafobi gibi diğİer psikopatolojik tanıların da gözlemlendiğİ kronik bir psikolojik bozukluk türüdür (Lecrubier, 1998: 36). Yapılan araştırma sonuçları SKB'li bireylerin sık sık anksiyete atakları geçirdiklerini, öz saygılarının düşük olduğu ve yalnız hissettiklerini, kaliteli sosyal ilişkilere sahip olmadıklarını ve nitelikli mesleki statülere ulaşma konusunda başarısız olduklarını göstermektedir (Schneier ve diğ., 1992: 286). Sosyal kaygı genel olarak diğİer psikolojik problemlerin bir özelliğidir. Yeme bozukluğuna sahip bireyler, alışılmadık yeme alışkanlıklarının başka bireyler tarafından fark edilmesi konusunda, ellerini ve yüzünü çok fazla yıkayan Obsesif-Kompulsif Bozukluğa sahip bireyler de başka bireyler tarafından sürekli el, yüz yıkamaya bağlı olarak ortaya çıkan (el ve yüz kızarıklığı gibi) semptomların fark edilmesinden kaynaklı endişe duyarak diğİer bireylerden kaçınabilirler (Antony ve Swinson, 2017: 17). Yapılan bir araştırma, sosyal ortamlardaki çeşitli korkuların sayısı arttıkça kaygı ve duygu durum bozukluklarına eşlik eden hastalık seviyesinin de buna göre önemli oranda arttığını göstermektedir (Acartürk ve diğ., 2008: 275). SKB'li bireyler ile yapılan bir araştırma, duygularını değiştirip kontrol edemeyeceğini düşünİen hastaların daha düşük özsaygıya sahip olduğu ve daha yüksek seviyede olumsuz duygu durumları, stres ve kaygı yaşadıkları sonucuna varmıştır (De Castella ve diğ., 2014:144). Galbraith ve diğİerleri (2014: 62) tarafından sosyal kaygı bozukluğ ve eş tanılara yönelik yapılan araştırma sonuçlarına göre eş tanılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. Sosyal Kaygı Bozukluğu ve Eş Tanı

Psikolojik Rahatsızlıklar	%
Herhangi Bir Psikolojik Rahatsızlık	88.30
Herhangi Bir Madde Bağımlılığı	54.36
Alkol Kullanım Bozukluğu	43.84
Nikotin Bağımlılığı	28.85
Madde Kullanım Bozukluğu	17.87
Herhangi Bir Duygu Durum Bozukluğu	52.58
Major Depresyon	35.12
Bipolar I	13.25
Bipolar II	3.00
Distimi	11.73
Herhangi Bir Kaygı Bozukluğu	52.41
Özgül Fobi	37.01
Yaygın Kaygı Bozukluğu	21.82
Panik Bozukluk	20.73
Herhangi Bir Kişilik Bozukluğu	49.79
Obsesif Kompulsif Kişilik Bozukluğu	29.62
Çekingen Kişilik Bozukluğu	21.46
Paranoid Kişilik Bozukluğu	19.72

SKB'nin diğer psikolojik rahatsızlıklar ile beraber görülebilen (Lecrubier, 1998: 36) ve insanların yaşam işlevselliğini önemli ölçüde bozan (Schneier ve diğ., 1992: 286) bir rahatsızlık olması bilinmesine rağmen uygun ve doğru tetkiklerin yapılması halinde bireyin SKB'li olup olmadığını anlamanın (Stein ve Stein, 2008: 1117) ve tedavi etmenin zor olmadığı düşünülmektedir.

1.1.6. Tedavi

SKB olan bireyler dışarıdan yeteneksiz veya yetersiz performansa sahip bireyler olarak görülse de bu durumun yetenek eksikliğinden değil de davranışsal engellemeden kaynaklanabileceği göz önüne alınırsa yeteneksizlik yargısı tartışılabilir (Angélico, Crippa ve Loureiro, 2013: 16). Sosyal ortamlarda yetersiz performans gösteren bireylere yeteneksiz damgasını vurmadan önce bu başarısızlığın sebebini araştırmak gerekir. Bir bireyin sosyal kaygı bozukluğuna sahip olup olmadığını klinik bağlamda teşhis etmek, uygun sorgulamalar yapıldığında hiç de zor değildir (Stein ve Stein, 2008: 1117).

SKB insan işlevselliğini ve yaşam kalitesini ciddi bir şekilde etkileyen psikolojik rahatsızlık olmasına rağmen bir araştırmaya katılan deneklerin sadece %5,4'ünün bir ruh sağlığı uzmanına danıştığı ve hizmet aldığı, sadece %19,6'sının yaşamış olduğu duygusal bir problemden dolayı ayakta tedavi gördüğü görülmüştür (Schneier ve diğ., 1992: 286). Bunun aksine Markowitz ve diğ. (1989) tarafından yapılan bir araştırma sonuçlarına göre panik bozukluk yaşayan katılımcıların %72'sinin bir uzmana danıştığı ve %86'sının tedavi gördüğü bilinmektedir (Schneier ve diğ., 1992: 286). Cinsiyet farkına bakıldığında ise son 12 aydır sosyal kaygı bozukluğuna sahip bireyler araştırıldığında kadınların erkeklere oranla bir uzman veya doktora başvurma ve yardım arayışı içinde olma konusunda daha yüksek orana sahip oldukları görülmüştür (Asher ve Aderka, 2018: 7). SKB'lı bireylerin tedavi olma oranlarının bu denli düşük olmasının sebebini sosyal

ortamlarda yaşanan bu kaygının insanlar tarafından alışılmış ve normal bir durum olarak kabul edilmesi ve bir psikopatoloji olarak görülmemesi olabilir. Buna ek olarak toplum içerisindeki birçok kişi utangaçlık, çekingenlik gibi sosyal etkileşimleri olumsuz etkileyebilecek özelliklere sahip olabilir. Bu rahatsızlığın birçok kişinin ortak problemi olmasından dolayı, ciddi tedavi gerektiren ruhsal rahatsızlıklar kadar önemsenip, üzerinde düşünülmemektedir. Bilakis bu rahatsızlığın dünya genelinde bu denli yaygın olması, önemsenmesini ve üzerinde ciddi tedavi çalışmalarının yapılmasını gerektirir (Bedir, 2023: 29).

Bilişsel Davranışçı Terapi SKB'nin tedavisinde kullanılan en yaygın ve en etkili terapi yöntemlerinden biri olarak bilinmektedir (Fedoroff ve Taylor, 2001: 311).

1.1.6.1. Sosyal Kaygı Tedavisinde Bilişsel Davranışçı Terapi

SKB tedavisinde kullanılan en yaygın tedavi yöntemleri Bilişsel Davranışçı Terapi yöntemleri ve farmakoterapidir. Bu tedavi yöntemlerinin sosyal kaygı bozukluğu tedavisindeki önemi bilinmektedir ve anksiyete semptomlarının iyileşmesi konusunda yüksek faydaya sahiptir (Fedoroff ve Taylor, 2001: 311). Stein, Ipser ve Van Balkom'a (2004: 6) göre psikoterapinin yanı sıra ilaç kullanan hastaların, ilaç kullanmayan hastalara göre tedaviye cevap verme olasılığı daha yüksektir. İlaç tedavisinin plaseboya göre daha etkili olduğu görülmüştür.

Psikoterapi esnasında veya ev ödevi olarak verilebilen gerçek hayatta maruz bırakma ve hayali maruz bırakma, bireyin başkaları ve kendisi hakkındaki yanlış düşüncelerini ve olumsuz inançlarını onarmak ve doğrusuyla değiştirebilmek için kullanılan bilişsel yeniden yapılandırma, sosyal beceri eğitimi ve maruz bırakma ile bilişsel yeniden yapılandırmanın birleşimi olan uygulamalı gevşeme, sosyal kaygı bozukluğunda kullanılan bilişsel davranışçı terapi tekniklerindendir. Uygulamalı gevşeme tekniği danışanın, kaygı ortaya çıktığında bunu fark edebilmesi için eğitilmesi ve kaygıya sebep olabilecek durumlarda gevşeme egzersizleri yaparak bir uzman olmadan kendisine yardım edebilmesidir (Fedoroff ve Taylor, 2001: 311). Yüksek kaygı oluşturan ortam ve

durumlarda sosyal kaygı bozukluğuna sahip bireylerde sosyal becerilerin geri çekilebilmesi mümkündür. Bundan dolayı bu bireylerde konsantrasyon ve gevşeme teknikleri gibi SKB ile başa çıkma becerilerinin geliştirilmesinin oldukça önemli olduğu söylenebilir (Angélico, Crippa ve Loureiro, 2013: 16).

SKB'yı erken yaşlarda fark edip yapılacak uygun müdahaleler de oldukça önemlidir, ilerleyen yaşlarda ortaya çıkabilecek komorbid (eştanı) bozuklukların önüne bu şekilde geçilebilir (Moutier ve Stein, 1999: 5). Fark edilen sosyal kaygı semptomlarını iyileştirebilmek ve çocuklarda sosyal beceri yeteneklerini geliştirebilmek için sosyal beceri programlarının kullanılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca sosyal biliş i iyileştirmek, sosyal kaygı bozukluğu tedavisinde iyi bir hedef olabilir. Çocuklukta hem sosyal biliş i hem de sosyal becerileri hedef alan ikili tedavi programlarının kullanılması, SKB semptomlarını iyileştirmek için etkili bir yol olarak görülür (Pickard ve diğ., 2017: 15).

Son yıllarda sıklıkla kaygı bozuklukları tedavisinde kullanılan Biliş sel Davranışçı Terapi tekniklerinden olan Sanal gerçeklik terapisi ve Maruz kalma grup terapileri de SKB tedavisinde kullanılmaktadır. Sosyal kaygı bozukluğuna sahip olan bireylerde maruz kalma tedavisinin etkinliğini inceleyen bir araştırma sonucuna göre maruz bırakma tekniği uygulanan grupların hepsinde tedavi öncesine göre ciddi bir iyileş me söz konusuydu (Smits ve diğ., 2006 :1779). Yine SKB'li orta yaşlı bireylerin tedavisinde Sanal gerçeklik terapisi ve Maruz kalma grup terapisi tekniklerinin kullanıldığı ve uzun sürede kalıcı faydalarının incelendiği bir çalış ma sonuçlarına göre, sanal gerçeklik terapisi uygulanan hastalar, tedavi süreci boyunca çok az iyileş me gösterdiler ancak tedavi sonrasında itibaren yapılan takipler ve kontroller sonucu gözle görülür bir iyileş menin olduğu sonucuna varıldı. Grupla maruz kalma grup terapisi uygulanan hastalarda ise tedavi başlangıcından tedavi sonuna kadar hastalarda gözle görülür iyileş me görüldü fakat tedavi sonrasında elde edilen iyileş melerin bir kısmı kaybedildi. Ancak yine de tedavi öncesine göre gözle görülür ciddi bir iyileş me söz konusuydu (Anderson, Edwards ve Goodnight, 2017: 5). Topluluk içerisindeki konuş ma esnasında hissedilen yüksek kaygı seviyesi

zamanla değişmemiş gibi gözükse de kullanılan sanal gerçeklik ve maruz bırakma terapisi yöntemlerinin her ikisinde de katılımcıların takip süreci sonucu tedavi öncesine göre topluluk içerisinde daha uzun bir süre konuşmayı başardıkları gözlemlenmiştir (Anderson, Edwards ve Goodnight, 2017: 5).

1.2. EBEVEYN TUTUMLARI

İnsanların hayatında ve kişiliğinin oluşmasında aile faktörünün önemli olduğu bilinmektedir. Ailelerin özellikle de çocukluk çağındaki davranış ve tutumları çocuğun ilerleyen yaşantısında kişiliğinin şekillenmesinde etkilidir. Bu ebeveyn tutum ve davranışları ne kadar abartılı olursa, o derecede problemlere sebebiyet verebilir (Gençer, 2020: 70). Anne-baba ve ocuk arasındaki ilişkisinin kalitesi temelde anne ve babanın çocuklarına karşı olan tutumlarına bağlıdır. Yetersiz ve doğru olmayan ebeveyn tutumlarının çocuklarda uyum bozukluklarına sebep olduğu bilinmektedir (Yavuzer, 2014: 136).

Ailenin temel yapı taşlarını oluşturan annelik ve babalık, içerisinde bireysel ve birlikte yapılması gereken birçok özel görevi barındıran (Seven, 2015: 100; Darling, 1999: 2), ocuğun gelişimini ciddi ölçüde etkileyen (Darling, 1999: 2) ve ciddi sorumluluk isteyen işlemlerin bütünüdür (Seven, 2015: 100). Her ebeveynin ocuk yetiştirmedeki tarzları farklı olabilmektedir. Anne ve babalar çocuklarına karşı istemli veya istemsiz bir şekilde olumsuz tutumlar benimsemiş olabilirler. Kimi ocuk çok sevilmede, kimileri ebeveynler tarafından istenmemekte, kimisine karşı çok sert tutumlar sergilenebilmektedir. Anne ve babaların benimsemiş oldukları bütün bu farklı tutumlar çocukların kişiliklerinin farklı farklı biçimlerde meydana gelmesinde ciddi rol oynar (Yavuzer, 2014: 134).

Anne ve babaların çocuklarına karşı olan tutumlarının sebepleri incelendiğinde çocuklara karşı davranış biçimlerinin bir öğrenme ürünü olduğu görülür. Ebeveynlerin çocuklarına karşı tutumlarını belirleyen etmenler şu şekilde sıralanabilir (Yavuzer, 2014: 136):

1. Çocuk dünyaya gelmeden önce anne ve babanın çocuk üzerinde kurmuş oldukları hayallerin, çocuk dünyaya geldikten sonra beklentileri karşılamaması sonucu yaşanan hayal kırıklığı sonucu anne ve baba reddedici bir tavır benimseyebilir.
2. İçinde yaşanan toplumun kültürel değerleri, örf ve adetleri, ebeveynlerin çocuklara karşı olan tutumlarını etkileyebilir.
3. Çocuk yetiştirirken haz duyan ve sorumluluklarını yerine getirdiklerini düşünen anne ve babalar, kararsız, özgüvensiz ve çocuk yetiştirme konusunda bilgisi olmayan anne ve babalara göre daha başarılı olabilir.
4. Çocuklarının sayısı, cinsiyeti ve kişilik özellikleri gibi demografik değişkenleri anne ve babanın çocuklarına karşı olan tutumlarını etkileyebilir.
5. Anne ve babaların çocukluk deneyimleri, çocuk yetiştirirken benimsemiş oldukları tutumlar üzerinde etkili olabilir (Yavuzer, 2014: 136).

Yıllar boyu farklı araştırmacılar tarafından ebeveyn tutumları sıklıkla araştırılmıştır. 1931'den beri yayınlanan bazı ebeveynlik örüntülerinin kronolojik listesi (Holden ve Miller, 1999: 226) şu şekilde sunulmuştur:

Tablo 2. 1931'den beri yayınlanan bazı ebeveynlik modelleri

Araştırmacılar	Tutumlar
Levy (1931, 1943)	Aşırı Koruyucu
Watson (1934)	Gevşek ve Katı Ev Eğitimi
Hattick ve Stowell (1936)	Çocuğu Bebekleştirme, Zorlama veya Uygun Davranış
Symonds (1938)	Kabul ve Reddedici
Baldwin, Kalhorn ve Breese (1945)	Reddedici, İlgisiz veya Kabullenici
Lafore (1945)	Diktatörler, İşbirlikçiler, İhmalciler veya Tavizciler

Crandall ve Preston (1955)	Duyarlı, Daha Az Duyarlı, Yetersiz Bir Şekilde Duyarlı veya Aşırı Duyarlı
Schaefer (1959)	Kabullenici, Aşırı İzin Verici, Koruyucu-İzin Verici, Aşırı Koruyucu, Sahiplenici, Otoriter-Diktatör, Talepkar Antagonistik, Reddedici, İlgisiz, Kopuk, Özgürlük, Demokratik, İşbirlikçi
Spitz (1965)	Reddedici, Aşırı Hoşgörülü vb.
Moulton, Burnstein, Liberty ve Altuchner (1966)	Anne ve Baba Disiplin Baskınlığı ve Yüksek-Düşük Duygulanım
Ainsworth, Bell ve Slayton (1971)	Duyarlı ve Duyarsız
Baumrind (1971)	Otoriter, Demokratik, İzin Verici (Ve Diğer Alt Boyutlar)
Martin (1981)	İlgili ve Özerk
Koch, Chandler, Harder ve Paget (1982)	Bastırma, İnkâr, Mantiğa Bürüme, Yer Değiştirme veya Yansıtma (Ebeveyn Savunma Tarzları)
Pulkkinen (1982)	Çocuk ve Ebeveyn Merkezli, Rehberlik Edici ve Bencil Davranış
Abelman (1985)	Zorlayıcı Disiplin ve Duyarlı Disiplin
Sameroff ve Freil (1985)	Ebeveyn Düşüncelerinin Simbiyotik, Kalıpcı, Telafi Edici, Çok Yönlü Düzeyleri
Raphael- Leff(1985)	Kolaylaştırıcı ve Düzenleyici
Metcalf ve Gaier (1987)	Aşırı Gayret Gösteren, Aşırı Koruyucu, İlgisiz, Çatışmalı
McCord (1988)	Saldırgan, Saldırgan Olmayan veya Cezalandırıcı

Tablo 2’de yer verilen ve alanyazında sıklıkla bahsedilen ebeveynlik modellerinden olan Baumrind’in Ebeveynlik tutumları çalışma kapsamında ele alınmıştır.

1.2.1. Baumrind'in Ebeveynlik Tutumları

Tablo 3. Baumrind Ebeveyn Tutumları ve Özellikleri

	Kontrol		Açık İletişim		Olgunluk Beklentisi		Bakım	
	Düşük	Yüksek	Düşük	Yüksek	Düşük	Yüksek	Düşük	Yüksek
Demokratik		X		X		X		X
Otoriter		X	X			X	X	
İzin Verici	X			X	X			X

(Çakır, 2017: 14)

1.2.1.1. Otoriter ve Baskıcı Ebeveyn

Otoriter ve baskıcı ailelerde çocukların anne ve babaya itaat etmesi onlar için erdem göstergesi olarak görülür. Eğer çocuğun düşünce ve davranışları ebeveynin doğru olduğunu düşündüğü inanç ve düşünce yapısı ile çatışma içine girer ise çocuğun iradesini ve kendilerince olumsuz olduğunu düşündükleri bu davranışı bastırabilmek için cezalandırıcı yolları tercih ederler. Çocuğa bir şeyin neden yapılmaması konusunda bilgilendirici mesajlar vermeyi tercih etmezler. İstekleri şartsız ve koşulsuz bir şekilde kabul edilmelidir. Otoriteye saygı duyulması gerektiğini bu çocuklara aşılama gerektiğine inanırlar (Baumrind, 1966: 889; Baumrind, 1971:22).

Otoriter anne ve babalar çocuklarına ilgi göstermek ile beraber çocuklarına çok sık bir şekilde talimat verirler. Çocuklarına herhangi bir açıklama yapmadan, çocuğa izah etmeden boyun eğmelerini beklerler. Bu anne ve babaların kuralları açık ve nettir.

Bulundukları ortamda düzeni bu kurallar çerçevesinde sağlarlar (Seven, 2015: 101). Bu tutumu benimsemiş olan ebeveynler kendi istekleri ölçüsünde çocukların davranışlarını biçimlendirmeye çalışırlar. Çocuk ebeveynleri tarafından belli bir kalıba sokulmaya çalışılır. Çocuğun istek ve ihtiyaçları göz ardı edilerek açıklama yapmadan isteklerini ‘‘Ben anneyim veya babayım sen çocuksun’’ cümlesiyle sınırlandırarak yaptırırlar. Bu anne ve babalar kendilerinin hata yapmayacağını ve her şeyin en doğrusunu seçtiklerini düşünürler (Yavuzer, 2018: 111).

Anne ve babaya göre çocukları hiçbir zaman sözlerinden çıkmamalı, kendileri ile tartışmamalı ve şartlar her ne olursa olsun anne ve babalarına itaat göstermelidir. Bu ailelerde çocuk eğitiminde ceza yöntemlerini kullanmak oldukça önemlidir ancak cezalar suçlarla oldukça orantısızdır. Çocuğa verilen haklar oldukça az olmakla beraber özgürlüğü ciddi bir şekilde kısıtlanmaktadır (Yörükoğlu, 2004: 199). Çocuk, anne ve babası tarafından çizilen kurallara şartsız bir şekilde uymak zorundadır (Yavuzer, 2010: 28).

Özellikle ülkemizde ‘‘Baba’’ kavramı ailede çocuklara bir saygı ve korku simgesi olarak aşılınmaktadır. Kısıtlayıcı ve cezalandırıcı görevlerin uygulama kısımları babaya bırakılmıştır. Bu yaklaşım geleneksel aileler içerisinde babanın çocuklarına ayırmış olduğu kısıtlı zaman zarfını da sevgiden yoksun bir hale getirmiştir (Yavuzer, 2010: 24). Denetim mekanizması olarak sevginin esirgendiği ve gücün kullanıldığı bu ailelerde çocuk yapacağı davranışlar sonrası ailesinden ne gibi tepkiler alabileceği konusunda kafa karışıklığı ve kaygı yaşar (Yavuzer, 2010: 28). Bu ve benzeri ailelerde yetişen çocuklar akranlarına kıyasla daha özgüvensiz ve iletişim becerileri düşük olabilirler (Yavuzer, 2018: 111).

1.2.1.2. Demokratik Ebeveyn

Bu anne ve babalar otoriter anne ve babaların aksine çocuklarının sorunları ve ihtiyaçları ile ilgilidirler. Çözüm odaklıdır. Çocukları ile sözlü bir iletişim kurma konusunda isteklidirler ve durumların mantıklı açıklamalarını çocuklar ile paylaşırlar. Hem bağımsız bir öz iradeye hem de disiplinli uyuma önem gösterirler. Kendi ilgi, ihtiyaç

ve özel hakları ile beraber çocuğun da ilgi ve ihtiyaçlarına önem verirler. Karar alma konusunda çocuğa tam yetki vermez ve bununla beraber kendilerini de yanılmaz, hata yapmaz bireyler olarak görmezler (Baumrind, 1966: 891; Baumrind, 1971: 22-23).

Bu anne ve babalar çocuklarını daha doğru ve akla uygun şekilde yetiştirmektedir. Çocukları ayrı bir birey oldukları için önemserler ve özerk bir kişilik oluşturmaları konusunda desteklerler. Çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamak ile beraber sevgisini gösterir. Çocukları düşüncelerini özgürce ifade edebilmeleri konusunda desteklerler (Kulaksızıoğlu, 2002: 118-119). ocuklarına karşı hem ilgi verir hem de onlara karşı sorumlu hissederler. Kendi varlıklarını çocuklarına hissettirirler ancak özgürlüğü kısıtlayıcı bir yaklaşımları yoktur. Cezalandırıcı yöntemler kullanmazlar. Disiplini destekleyici tutumlar ile sağlarlar. ocuklarının sorumluluk bilincine ulaşmaları konusunda oldukça isteklidirler (Seven, 2015: 101). Bu ailelerde çocuklara sorumluluk alma, kendi kararlarını verebilme özellikleri aşılanmaktadır (Yavuzer, 2018: 121).

İletişim kurmanın oldukça önemsendiği bu ailelerde (Yavuzer, 2018: 120-121) onaylanacak ve onaylanmayacak davranışların sınırları çizilmiştir. Bu sınırları aşmadığı sürece ocuk özgürce davranabilir (Yavuzer, 2010: 34; 2018: 120-121), her zaman fikirlerini ve düşüncelerini açıkça belirtebilir ve ebeveynleri çocuğu dinler ve düşüncelerine saygı duyar (Yavuzer, 2010: 34).

Aile içinde demokratik ve ilgili tutumlar ile yetiştirilmiş çocuklar zgr ruhlu, etkili ve sosyal ilişkilerde çok başarılı olmaktadırlar. Baldwin ve Watson'un yapmış oldukları araştırmalara göre demokratik ve hoşgörülü tutumları benimsemiş olan ailelerde yetişen çocuklar daha cesaretli, fikirlerini açıkça ifade etmekten korkmayan (Yavuzer, 2014: 133), sorumluluk sahibi, sosyal ilişkilerde başarılı, girişimci, özgüvenli (Yavuzer, 2010: 34) bireylerdir (Kulaksızıoğlu, 2002: 119). Bu ailelerde yetişen çocuklarda kendini denetleme mekanizmaları daha erken yaşlarda gelişmekte (Yavuzer, 2014: 133) ve bu çocukların benlik saygıları da daha yüksek olmaktadır (Yavuzer, 2018: 121).

1.2.1.3. İzin Verici Ebeveyn

İzin verici anne ve babalar, çocuklarının her türlü istek, dürtü ve davranışlarına karşı gayet pozitif ve kabul edici bir şekilde yavaşır. Ev içinde yaşayan bireylerin sahip olmuş oldukları sorumluluklardan çok az bahseder ve az talepte bulunurlar. Bu tutumu benimsemiş anne ve babalar kendilerini çocuğun davranışlarını, düşüncelerini değiştirmek ve şekillendirmek zorunda olan bir güç olarak değil de çocuğun isteğine uygun, istifade edebileceği bir kaynak olarak sunar. Çocuğun kendi kararlarını almasına izin verir ve kendi istediği sonuçlara ulaşabilmek için güç göstermeyi değil, mantığı kullanır (Baumrind, 1966: 89; Baumrind, 1971:23).

Baumrind'in ebeveynlik modelinden bahsedilmiş olup çocukluk çağında karşılanmayan duygusal ihtiyaçların sebep olduğu şemalardan (Young, Klosko ve Weishaar, 2003: 9) ve şema modeli yaklaşımına göre ebeveynlik biçimlerinden bahsedilecektir.

1.2.2. Şema Modeline Göre Ebeveyn Tutumları

Şema; bireyin gerçek yaşam deneyimlerini açıklayıp anlamlandırabilmesini sağlayan bilişsel kalıplardır. Çocuklukta veya ilerleyen yaşlarda gelişebilen şemalar olumlu veya olumsuz olmakla beraber uyumlu veya uyumsuz da olabilirler (Young, Klosko ve Weishaar, 2003: 6-7). Geçmiş yaşam deneyimleri sonucu oluşturulan şemalar henüz kullanılmıyor olsalar bile sonraki yaşam tecrübelerine bağlı olarak geliştirilebilirler. Şemalar her ne kadar çarpıtılmış ve gerçekten uzak olsalar da bu durum kişinin kendisine ve dünyaya karşı istikrarlı bir bakış açısına sahip olabilmesini sağlayan bir "bilişsel tutarlılık" ihtiyacıdır (Young, Klosko ve Weishaar, 2003: 7).

Young, Klosko ve Weishaar (2003: 9) şemaların çocukluk çağında karşılanmayan bazı duygusal ihtiyaçlardan kaynaklandığını belirtmişlerdir. Bu duygusal ihtiyaçlar 5 başlık altında sınıflandırılmıştır:

- Başkalarına güvenli bağlanma (güvenlik, bakım ve kabullenme)

- Özerklik, yeterlilik ve kimlik duygusu
- İhtiyaç ve duyguları ifade etme özgürlüğü
- Doğallık ve oyun
- Gerçekçi sınırlar ve öz kontroldür

Bireyler arası farklılıklardan kaynaklı olarak bazı bireyler diğerlerinden daha fazla veya daha az duygusal ihtiyaç duyabilirler ancak bu ihtiyaçlar evrensel, tüm insanlarda bulunur. Mental anlamda sağlıklı bir birey bu temel ihtiyaçları tutarlı olarak karşılayabilen bireydir. Çocuğun doğuştan gelen mizacı ile erken dönem etkileşimleri bu ihtiyaçlarının karşılanmasından ziyade çocukta hayal kırıklıklarına sebep olur. Bu hayal kırıklıkları neticesinde şemalar meydana gelir (Young, Klosko ve Weishaar, 2003: 10).

Young (1990, 1999) olumsuz çocukluk deneyimleri sonucu oluşan bazı şemaların kişilik bozukluklarının ve eksen 1 bozuklukların kaynağı olabileceği fikrini ortaya koydu. Ve bu fikri açıklayabilmek için ‘‘Erken Dönem Uyumsuz Şemalar’’ adını verdiği bir şema kümesi oluşturdu. Erken Dönem Uyumsuz Şemalar; işlevsiz, çocukluk ve ergenlik çağında gelişen, bireyde kendisi ve başkaları ile olan ilişkileriyle ilgili duygusal, bilişsel, davranışsal anılardan oluşur. Kısacası insan gelişiminin erken dönemlerinde başlayarak yaşam boyu tekrar eden duygusal ve bilişsel kalıplardır (Young, Klosko ve Weishaar, 2003: 7).

Young, Klosko ve Weishaar’a (2003) göre, şemaların gelişiminde çevresel faktörlerin, akran ilişkilerinin, okul yaşamının ve diğer kültürel faktörlerin etkisi bulunur. Ancak hiçbir etmen anne ve baba ile olan etkileşimler sonucu gelişen şemalar kadar baskın ve yaygın değildir (Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu, 2008: 18). Dolayısıyla erken yaşlarda anne-baba ve çocuk arasındaki etkileşimler yüksek öneme sahiptir.

Erken dönem uyumsuz şemalara sebep olacağı düşünülen ve mevcut araştırmamızda kullanılan ebeveynlik biçimlerinden sıralı bi şekilde bahsedilmiştir.

1.2.3. Mevcut Araştırmada Kullanılan Ebeveyn Tutumları

Yapılan bazı araştırmalarda ebeveynleri algılama şeklinin çocuktan çocuğa farklılık gösterdiği tespit edilmiş ve bu yüzden bu gibi ebeveynlik tutumlarını araştıran çalışmalarda çocukların algılama şekillerine de dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Markus ve diğ., 2003). YEBÖ, bireylerin çocukluk yaşantısında ebeveynlerinden algılamış oldukları tutumları inceler. Algılanan ebeveyn tutumu bireylerin öznel düşüncelerini dahil ederek anne ve babalarının kendilerine karşı olan tutumlarını nasıl algıladıkları ile ilişkilidir.

Young Ebeveynlik Ölçeği (YEBÖ)'nin Türkiye'deki geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını yapan Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu (2008) ölçeğin inceleyeceği 10 tane ebeveyn tutumundan bahsetmiştir. Bahsedilen 10 ebeveyn tutumu şu şekildedir: Duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, küçümseyici/kusur bulucu, sömürücü/istismar edici, aşırı koruyucu/evhamlı, koşullu/başarı odaklı, aşırı izin veren/sınırsız, cezalandırıcı, kötümser/endişeli, duygularını bastıran/değişime kapalı ebeveynlik, kuralcı/kalıplayıcı ebeveynlik (Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu, 2008: 18).

1.2.3.1. Kuralcı/Kalıplayıcı

Çocukları üzerinde mükemmeliyetçi beklentileri olan bu anne ve babalar çocuklarının yanlış yapmamaları gerektiğini düşünür ve beklentileri karşılanmaz ise onlara karşı oldukça cezalandırıcı olabilirler (Rafaeli, Bernstein ve Young, 2012). Bu ebeveynlik biçimi *yüksek standartlar ve aşırı eleştiricilik* gibi bazı şemalar ile ilişkilendirilmiştir (Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu, 2008: 27).

1.2.3.2. Küçümseyici/Kusur Bulucu

Çocuklarına karşı eleştirici ve reddedici tutumları benimseyen bu anne ve babalar, çocuklar duygu, düşünce ve ihtiyaçlarını ifade ettiklerinde cezalandırıcı olabilirler (Young, Klosko ve Weishaar, 2013: 37). Bu ebeveynlik biçimi *başarısızlık ve boyun*

eğiciliğe ilişkin bazı şemalar ile ilişkilendirilmiştir (Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu, 2008: 27).

1.2.3.3. Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı

Duygusal bakımdan yoksun bırakıcı anne ve babalar çocuklarına duygusal destek vermezler. Dolayısıyla çocuklar sosyal ilişkilerinde problem yaşayabilirler (Rafaeli, Bernstein ve Young, 2012: 28). Bu ebeveynlik biçimi *duygusal yoksunluk ve gelişmemiş benliğe* ilişkin bazı şemalar ile ilişkilendirilmiştir (Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu, 2008: 27).

1.2.3.4. Sömürücü/İstismar Edici

Çocuklarını aşağılayabilen ve onlara karşı dengesiz davranışlar sergileyebilen bu anne ve babalar çocukları ile duygusal bakımdan yakınlık kurmazlar (Rafaeli, Bernstein ve Young, 2012: 26). Bu ebeveynlik biçimi *terk edilme ve güvensizlik* şemaları ile ilişkilendirilmiştir (Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu, 2008: 27).

1.2.3.5. Aşırı Koruyucu/Evhamlı

Aşırı koruyucu anne ve baba tutumları çocuğun bağımsızlığının engellendiği ve çevre ile arasına set çekildiği bir ebeveynlik türüdür (Bögels ve diğ., 2001). Anne ve babaya göre ebeveynler çocukları için her türlü fedakârlığı yapmalıdır, çocuk da bu sebeple ebeveynlerine minnettar olmalıdır (Kulaksızoğlu, 2002: 120). Bu anne ve babalar çocuklarının üzerine aşırı titrerler ve onları aşırı kontrol ederler. Bu çocuklar adeta ailelerin onlar için oluşturmuş olduğu yapay bir ortamda yetişirler (Kaya, Bozaslan ve Genç, 2012: 224). Bu tür ailelerde adeta çocuğun büyümesine fırsat tanınmaz dolayısıyla çocuk sosyal gelişimini tamamlayamayabilir (Yavuzer, 2018: 122). Böylesine bir ortamda yetişen çocuklar diğer insanlara karşı güven problemi yaşarlar ve aileden uzakta yaşayacak özgüvenleri yoktur. Kendilerini önemli işleri yapma konusunda yetersiz hissederler (Kaya, Bozaslan ve Genç, 2012: 224). Bu ebeveynlik biçimi *tehditler*

karşısında dayanıksızlık, bağımlılık/yetersizlik vb. şemalar ile ilişkilendirilmiştir (Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu, 2008: 27).

1.2.3.6. Koşullu/Başarı Odaklı

Bu ebeveynlik biçimini benimseyen anne ve babalar, çocukların duyguları ve ihtiyaçları ile koşullara bağlı olarak ilgilenirler. Bu ailelerde çocuk, anne ve babasından onay alabilmek için kendi kimliğini göz ardı edebilmektedir (Rafaeli, Bernstein ve Young, 2012: 34). Bu ebeveynlik biçimi *onay arayıcılık* şeması ile ilişkilendirilmiştir (Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu, 2008: 27).

1.2.3.7. Aşırı İzin Verici/Sınırsız

Bu tutumu benimsemiş ailelerde çocuk fazla serbesttir ve yapacağı olumsuz davranışlar bile hoşgörü ile karşılanır. Çocuğa yanlış ve doğru anlatılmış olsa bile denetleme oldukça düzensizdir. Bu tutumu yanlış bir düşünce yapısı ile beraber modern eğitim yöntemlerini kullandıklarını zanneden anne ve babalar benimserler. Sonsuz hoşgörü esastır. Ancak şunun altını çizmek gerekir ki bu tutumları benimsemiş anne ve babalar hoşgörü ile umursamazlığı birbirine karıştırmışlardır (Yörükoğlu, 2004: 200). Çocuk kendi isteklerine göre anne ve babasını yönlendirir. Anne ve baba çocuğun isteklerini kayıtsız şartsız kabul ederler (Yavuzer, 2010: 29). Bu ebeveynlik biçimi *yetersiz özdenetim* şeması ile ilişkilendirilmiştir (Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu, 2008: 27).

1.2.3.8. Kötümser/Endişeli

Bu tutumu benimsemiş anne ve babalar, çocuklarına her an olumsuz bir şeyler olacakmış gibi tetikte kalmaları gerektiğini öğretir ve görev ve sorumlulukların dinlendirici aktivite ve oyundan daha gerekli olduğunu hissettirirler (Young, Klosko ve Weishaar, 2013: 40). Bu ebeveynlik biçimi *karamsarlık* şeması ile ilişkilendirilmiştir (Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu, 2008: 27).

1.2.3.9. Cezalandırıcı

Cezalandırıcı anne ve babalar, çocuklara karşı tahammülsüz olduklarından dolayı çocukların hoş görülebilecek hatalarını bile aşırı bir şekilde cezalandırabilirler (Young, Klosko ve Weishaar, 2013: 32). Bu ebeveynlik biçimi *cezalandırıcılık* şeması ile ilişkilendirilmiştir (Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu, 2008: 27).

1.2.3.10. Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran

Bu tutumları benimsemiş ebeveynler şefkat gibi olumlu duygu, düşünce ve ihtiyaçları ifade etmez ve bunlara yönelik tüm eylemleri bastırırlar (Rafaeli, Bernstein ve Young, 2012: 32). Bu ebeveynlik biçimi *duyguları bastırma* şeması ile ilişkilendirilmiştir (Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu, 2008: 27).

1.2.4. Önceki Araştırmalarda Kullanılan Ebeveyn Tutum Ölçekleri

Anne ve babaların, çocuklarına karşı olan tutum ve davranışlarını ölçebilmek için birçok envanter geliştirilmiş olup araştırmacılar tarafından kullanılmıştır. Sonraki kısımda sıklıkla kullanılan ebeveyn tutum ölçeklerinden bahsedilmiştir.

Anne-Baba tutum ölçeği: Lamborn ve diğerleri (1991) tarafından geliştirilen ve Türkçe uyarlama çalışmaları Yılmaz (2000) tarafından yapılan Anne-Baba tutum ölçeği kontrol/denetleme, kabul/ilgi ve psikolojik özerklik olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu ölçek anne ve baba tutumlarının incelenebilmesi amacıyla birçok araştırmacı tarafından kullanılmıştır (Kütüklü, 2022; Atar ve diğ., 2016; Özdemir ve Yalçın, 2021).

Kısaltılmış Algılanan ebeveyn tutumları ölçeği: Arrindell ve diğerleri (1999) tarafından geliştirilen ve Türkçe uyarlama çalışmaları Dirik, Yorulmaz ve Karancı (2015) tarafından yapılan ölçek Duygusal sıcaklık, Aşırı koruyuculuk ve reddedicilik olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Algılanan ebeveyn tutumları ölçeği, araştırmalarda

birçok kez kullanılmıştır (Kaplan, 2021; Demirsu, 2018; Şahin, 2020; Kaban, 2021; Aynur, 2020).

Ebeveyn tutum ölçeği: 2-6 yaşları arasında çocuğu bulunan ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını inceleyebilmek amacıyla Demir ve Şendil (2008) tarafından geliştirilen bu ölçek Demokratik, otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici olmak üzere 4 boyuttan oluşmaktadır. Bu ölçek araştırmacılar tarafından ebeveyn tutumlarını inceleyebilmek için birçok kez kullanılmıştır (Nazlıoğlu, 2019; Alabay, 2017)

Çocuk yetiştirme tutum ölçeği: Sümer ve Güngör (1999) tarafından geliştirilen bu ölçek Kabul/ilgi ve sıkı denetim/kontrol olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Bu ölçek araştırmalarda kullanılan ebeveyn tutum ölçeklerinden bir tanesidir (Güler, 2012; Tamul, 2019).

Ana-Baba Tutum Envanteri: Kuzgun (1972) tarafından geliştirilen sonrasında Kuzgun ve Eldeleklioğlu (1999) tarafından revize edilen Ana-baba tutum envanteri, Koruyucu-istekçi, demokratik ve otoriter olmak üzere üç ebeveynlik tutumundan oluşmaktadır. Bu ölçek birçok araştırmada ebeveyn tutumlarını ölçebilmek için kullanılmış olan ölçeklerden bir tanesidir (Delen, 2021; Muti, 2022; Çoban ve Kısa, 2020; Eroğlu, 2018).

1.2.5. Ebeveyn Tutumları ile Sosyal Kaygı Arasındaki İlişkiye Dair Yurt İçi Alanyazın

Lisans ve lisansüstü düzeyde eğitime devam eden öğrencilerle yapılan bir çalışma sonuçlarına baktığımızda çocukluklarında olumsuz ebeveyn tutumlarına maruz kalan çocukların sosyal kaygı seviyelerinin daha yüksek olduğu görülmüştür (Birtürk, 2021: 73). Yüksek sosyal kaygıya sahip bireylerin annelerini kuralcı, küçümseyici, duygusallıktan yoksun bırakıcı, cezalandırıcı, kötümser, aşırı koruyucu ve duygularını bastıran/değişime açık olmayan olarak algıladığı görülmektedir. Babalarını ise daha kuralcı, küçümseyici, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü, aşırı koruyucu, aşırı

izin veren, cezalandırıcı ve duygularını bastıran/değişime kapalı olarak algıladıkları sonucuna varılmıştır (Birtürk, 2021: 73). Yani çocukluk döneminde algılanan olumsuz ebeveyn tutumları arttıkça genç yetişkinlerdeki sosyal kaygı seviyesi de artmaktadır (Birtürk, 2021).

Ortaokul ve lise seviyesinde eğitim gören 13-18 yaş aralığındaki öğrenciler ile yapılan bir araştırmaya göre sosyal kaygıya sahip bireylerin anne-babalarının umursamaz, reddedici, çok fazla koruyucu, utandırıcı gibi olumsuz tutumlara eğilimlerinin olduğu anlaşılmıştır (Kütüklü, 2022: 65). Bireylerin çocukluk çağında algılamış oldukları aşırı koruyucu ve reddedici ebeveyn tutum seviyesi yükseldikçe sosyal kaygı seviyesinde de artış meydana gelmektedir (Şahin, 2020: 85). Yapılan araştırmalara göre sosyal kaygı bozukluğuna sahip bireylerin anne-babalarının umursamaz, reddedici, çok fazla koruyucu, utandırıcı gibi olumsuz tutumlara eğilimlerinin olduğu anlaşılmıştır (Kütüklü, 2022).

Örneklemini 419 üniversite öğrencisinin oluşturduğu bir araştırmaya göre annelerini kuralcı/kalıplayıcı, aşırı koruyucu, kötümser, cezalandırıcı, duygularını bastıran/değişime kapalı, küçümseyici/kusur bulucu; babalarını ise daha kuralcı/kalıplayıcı, aşırı koruyucu/evhamlı ve cezalandırıcı ebeveynler olarak algılayan bireylerin sosyal kaygı düzeyleri diğerlerine göre daha yüksektir (Seyitoğlu, 2018: 92). Yine üniversite öğrencileri ile yapılmış araştırma sonuçlarına göre ebeveynlerinin tutumları demokratik olanların ebeveynlerinin tutumları otoriter ve aşırı koruyucu olan bireylere kıyasla daha az sosyal kaygı yaşamaktadırlar (Kaya, Bozaslan ve Genç, 2012: 221; Baltacı ve Hamarta, 2013: 234).

7. ve 8. Sınıf öğrencileri ile yapılan bir araştırmaya göre sosyal kaygı ile otoriter ve koruyucu ebeveyn tutumları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin varlığı anlaşılmış fakat demokratik ebeveyn tutumları ile sosyal kaygı arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Ayrıca algılanan otoriter ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumlarının, sosyal kaygıyı yordadığı sonucuna varılmıştır (Eroğlu, 2018: 91).

Örneklemini 300 lise öğrencisinin oluşturduğu bir araştırmaya göre ebeveynlerin demokratik tutumları ile çocukların sosyal kaygı puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu anlaşılmıştır. Ebeveynlerin demokratik tutum ve davranışları arttıkça çocukların yaşamış oldukları sosyal kaygı düşüş göstermektedir (Çoban ve Kısa, 2020:7). Aynı çalışma sonuçlarına göre anne ve babanın otoriter tutumları ile çocukların sosyal kaygı düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Otoriter ebeveyn tutumları arttıkça çocukların sosyal kaygı seviyeleri yükselmektedir (Çoban ve Kısa, 2020:7)

Ana-baba tarafından olumsuz tutumlara maruz kalan bireyler kendileri oldukları zaman sevimemeyceklerine, zarar görebileceklerine dair verilen mesajları kabul eder ve yetişkinlikte yakın ilişki kurmaktan kaçınırken aynı zamanda ilişkilerin vereceği zararlardan korunacağına dair çarpıtılmış bir düşünce oluşturabilirler. Bunun sonucunda ise başka insanlarla olan etkileşimlerinin daha yüzeysel olmasına çalışabilir, insanlarla yakınlık kurmayabilir ve diğer insanlar tarafından her an eleştirilebileceğini düşünerek kaçınan bir iletişim tarzı benimseyebilir (Türk ve diğ. 2017).

1.2.6. Ebeveyn Tutumları ile Sosyal Kaygı Arasındaki İlişkiye Dair Yurt Dışı Alanyazın

Lisans öğrencilerinin katılımıyla yapılan bir araştırma sonucuna göre ebeveynlerin aşırı koruyucu tutumları, çocuklarını çok fazla eleştirmeleri ve çocuklarına düşük düzeyde bakım vermeleri gibi olumsuz faktörler yüksek sosyal kaygı ile ilişkilidir (Anhalt ve Morris, 2008: 133).

Rana, Akhtar ve Tahir (2013: 29) tarafından yaşları 18 ile 20 arasında değişen 200 üniversite öğrencisi ile yapılan bir araştırmaya göre algılanan ebeveyn tutumları ile sosyal kaygı arasında anlamlı yönde bir ilişki olup aynı zamanda bu tutumların bireyin kişilik gelişimi üzerinde ciddi etkilerinin olduğu belirtilmiştir. Yapılan bu araştırma sonucuna göre annenin otoriter tutumlarının, babanın ise ilgisiz tutumlarının çocukların sosyal kaygısı üzerinde daha etkili olduğu belirtilmiştir. Bunun yanı sıra anne ve babaların aşırı

talepkâr ve sert tutumlarının çocuklarda özgüvensizliğe sebep olduğu bildirilmiştir. Bireylerin ergenlik döneminde algılamış oldukları kısıtlayıcı, aşırı kontrolcü ve aşırı koruyucu tutumlar bireysel ve sosyal gelişimin önündeki bir engeldir. Lise öğrenimine devam eden, yaşları 12-19 arasında bulunan 2060 öğrencinin katılımcısı olduğu bir araştırmaya göre sosyal kaygı ile ebeveyn kontrolü arasında ilişki olduğu sonucuna varılmıştır (Gómez-Ortiz ve diğ., 2019: 131).

Xu ve diğerleri (2017: 5) tarafından Çin’de göçmen aileler ile yapılan bir araştırmaya göre algılanan reddedici ve aşırı koruyucu tutumlar ile sosyal kaygı arasında pozitif yönde, algılanan duygusal sıcaklık ile sosyal kaygı arasında ise negatif yönlü ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Çocukların ebeveynlerden algılamış oldukları duygusal sıcaklık arttıkça sosyal kaygıları düşüş göstermektedir. Bunun aksine algılamış oldukları duygusal sıcaklık düşüş gösterirse bununla ters oranda çocuklarda özgüvensizliğe sebep olarak sosyalliklerinin önünde bir engel oluşturacaktır. Göçmen aileler ile yapılan bu araştırma, babadan algılanmış olan duygusal sıcaklığın çocuklarda sosyal kaygıyı azaltabileceği, anneden algılanan aşırı koruyuculuğun ise sosyal kaygıyı arttırabileceğini ortaya koymuştur. Ayrıca ergenlerdeki düşük sosyal kaygı ile en güçlü ilişki babadan algılanan duygusal sıcaklık arasındadır.

Mishra ve Kiran (2018: 121) tarafından 13-18 yaş arasındaki ergen katılımcılarla yapılan bir araştırma demokratik ebeveynlere sahip ergenlerin, izin verici ve otoriter ebeveynlere sahip ergenlere göre daha az sosyal kaygı yaşadıkları sonucuna varmıştır. Ebeveynleri izin verici olan ergenlerde ise yüksek sosyal kaygı görülmüştür.

Spokas ve Heimberg (2009: 548) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırma, ebeveynlerden algılanan aşırı koruyucu ve düşük duygusal sıcaklığın sosyal kaygı ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşarak alanyazını desteklemiştir.

Çocuklar ve ebeveynleri üzerinde yapılan bir çalışmaya göre araştırmaya katılan örneklemde tamamında anne ve babalardan algılanan aşırı koruyucu tutumlar ile sosyal kaygı arasında ilişki vardır. Bu çalışma bulgularına göre anne ve babaların aşırı koruyucu

tutumları, emirleri, talimatları, istekleri çocuğun anne ve babasının isteklerini yerine getirebilmek için istenilen her şeyi doğru ve eksiksiz bir şekilde yapılması gerektiğini düşünebilir ve yapılacak işleri başarma konusunda kendisini yetersiz hissedebilir. Bu tutumlara sahip anne ve babalar, çocuklarının sosyal yeteneklerinin gelişimini engelleyebilir. Bundan dolayı çocuk sosyal ortamlarda daha fazla kaygı yaşayabilir (Rork ve Morris, 2009: 230). Çocuğu sürekli yönetmek, nasıl davranması ve ne yapması gerektiği konusunda uyarılarda bulunmak ve çocuk faaliyetlerinde daha çok rol almak gibi aşırı yardım gösterme davranışları çocuğun sosyal kaygısı üzerinde etkilidir. Bu tür ebeveyn tutumları çocuğun sosyal bağımsızlığının gelişimine zarar verebilir (Rork ve Morris, 2009: 231).

Bagarshanjani ve Taherifar (2022: 28-29) tarafından örnekleme 306 üniversite öğrencisinden oluşan bir diğer araştırma da literatürü destekleyen sonuçlara ulaşarak algılanan izin verici ve otoriter ebeveyn tutumlarının sosyal kaygı ile anlamlı ve olumlu yönde ilişkisinin olduğunu göstermiştir. Anne ve baba tutumları, ebeveynlerin çocukları sosyalleştirme ve aynı zamanda onları kontrol etme çabalarını içerisinde birleştirir. Arkasında ailesinin desteğinin olmadığını ve onlar tarafından reddedildiğini düşünen bireyler, suçlu ve hayal kırıklığına uğramış hissedebilirler. Bu durumlar da kişide ciddi özgüvensizlik ve kaygıya sebebiyet verebilir.

Yapılan bir araştırma sonucuna göre anne ve babası daha yüksek kaygıya sahip çocukların daha yüksek düzeyde sosyal kaygı yaşadıkları belirtilmiştir (Festa ve Ginsburg, 2011: 300). Ayrıca anne ve babaları yanlış giden her şey için çocuklarını suçladıkları, insanların içerisinde eleştirdikleri ve başkalarını örnek gösterdikleri çocukların daha yüksek düzeyde sosyal kaygı yaşadıkları gözlenmiştir. Bunun gibi aşağılamalar ve eleştiriler çocukların kendilerini olumsuz yönde değerlendirmelerine sebep olabilir ve bu durum çocuğun sosyal ortamlardan kaçınmasına yol açabilir (Festa ve Ginsburg, 2011: 301).

14 ile 17 yaşları arasında bulunan 1047 ergen ve ebeveynlerinin katılımcısı olduğu bir araştırma sonuçlarına göre ebeveyn reddi ve ebeveynlerin aşırı koruyucu tutumları ergenlerde artan sosyal kaygı ile ciddi derecede ilişkilidir (Lieb ve diğ., 2000: 862). Ebeveynlerin aşırı koruyucu tutumları çocuğun özerkliği ve sosyal gelişimi önünde büyük bir engel oluşturabilir (Lieb ve diğ., 2000: 864). Reddedici ve aşırı koruyucu tutumların birleşimi anne-baba ve çocuk arasındaki bağların gelişmemesine ve kopuk olmasına sebep olabilir. Bu durum da sosyal durum ve ortamlarda kaygı yaşanmasına sebep olabilir. Ayrıca algılanan aşırı koruyucu tutumlar çocuğun sosyal ortamlara dahil olmasını engelleyebilir ve çocuğun sosyal gelişimine katkı sağlayacak fırsatları kaçırmaya sebep olabilir (Lieb ve diğ., 2000: 864).

Bögels ve diğerleri (2001: 281) tarafından yaşları 8-18 arasında bulunan çocukların katılımcısı olduğu bir araştırma sonucuna göre çocukların ailelerden algılamış oldukları aile sosyalliği ne kadar düşükse sosyal kaygı seviyeleri de o kadar yüksektir.

Yüksek ve düşük sosyal kaygıya sahip ergenlerin anne ve baba tutumlarını inceleyen bir araştırmaya göre yüksek sosyal kaygıya sahip bireyler anne ve babalarını düşük sosyal kaygıya sahip bireylere göre sosyal olarak daha izole edici, başka insanların fikirleriyle daha fazla ilgilenen, çocuklarının başarısızlıklarından daha fazla utanan ve sosyal açıdan daha pasif olarak algıladıkları sonucuna ulaşmıştır (Caster, Inderbitzen ve Hope, 1999: 248).

1.3. BENLİK KURGULARI

Benlik kurgusu kavramı “bireyin başka bireyler ile olan ilişkileri ve başkalarından farklılaşan benliği ile ilgili düşüncelerin, duyguların ve eylemlerin tümü” olarak kavramsallaştırılmıştır (Singelis, 1994: 581). Benlik kurguları ilk olarak Markus ve Kitayama (1991: 246) tarafından karşılıklı-bağımlı benlik kurgusu ve bağımsız benlik kurgusu olarak tanımlanmıştır. Karşılıklı bağımlı benlik kurgusunda bireyler için başka bireyler ile uyum içinde olmak ve başkalarının duygu, düşünce ve fikirlerine bağlı olmak

önemlidir. Bu benlik yapısına sahip bireylerin uyum sağlamaya yönelik eylemleri bağıllık hissi gibi güzel duyguları artırırken utanç gibi olumsuz duyguları da azaltır.

Bağımsız benlik kurgusuna sahip bireyler ise başkalarından bağımsız olmayı önemser ve bireyselleşmeyi ön planda tutarlar. Benlik, başkalarının değil kendi duygu, düşünce ve fikirleri ile şekillenir. Kişi, çevresindeki yaşanan durumlar üzerinde kontrol edebilme yetkisinin olduğunun ve kendi duygu, düşünce ve fikirlerini başkalarına ifade edebilme ihtiyacı bulunduğunun bilincindedir. Bireyin bu tür bağımsız eylemleri, ego odaklı gurur gibi hoş duyguları ortaya çıkarır ve bunun aksine hayal kırıklığı gibi olumsuz duyguların oluşmasını da azaltır. Ayrıca bu bağımsız benlik, özsaygının oluşmasında oldukça önemli bir yapı taşıdır (Markus ve Kitayama, 1991: 246). Kültürel kurallar, değerler ve inançlar bireyin benliğini şekillendiren önemli etmenlerdir. Bu sebeple kültür, benlikten bağımsız düşünülemez (Singelis ve Sharkey, 1995 :625).

1.3.1. Özerk Benlik ve İlişkisel Benlik

Benlik kavramı Batı düşünce tarzında yetişen bir kavram olması dolayısıyla genel itibarıyla bireyci toplumların özellikleriyle bütünleşmiştir. Ancak bireyci özellikler taşıyan orta sınıf toplumlarda, benlik bireyin ihtiyaçlarını, isteklerini, haklarını içerisinde barındıran bireye has özelliklerin birleşimi olarak görülmüştür. Bütün bireyler bu hususiyetlere sahiptir ve farklı sosyal ortamlarda biliş ve davranışlarını bu hususiyetler aracılığıyla kullanır. Toplulukçu toplumlarda ise birey, kendisini toplumun bir parçası olarak görüp kendini toplumdan bağımsız düşünmemektedir. Bu sebeple benlik her zaman bireysel amaç ve isteklerin toplumun kural ve beklentileriyle çatışmaması ve uyumlu olması kaygısını taşır. Kültürler arasındaki davranış biçimlerinin, düşünce yapılarının farklılaşmasının altında yatan sebep, o kültürlerdeki benlik yapıları arasındaki farklılıklardır. Benliğimizin yapısı bizim düşünce ve davranışlarımızı şekillendirmemiz üzerinde etkili olup dünyayı ve insanları algılayış şeklimizi oluşturur (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 326). Bireycilik ve toplumculuk, bireyin sosyalleşme eğilimini etkileyen kültürel kuralları

ifade ederken benlik kurgusu bu kültürel kuralların bireyler tarafından nasıl içselleştirildiğini ifade eder (Brockveld, Perini ve Rapee, 2014: 149).

Alanyazına bakıldığında genel itibarıyla iki tür benlikten bahsedilmektedir. Bunlar; birçok Batı kültüründe yaygın olan özerk benlik ve daha toplulukçu kültürlerle sahip toplumlarda sıklıkla görülen asla sosyal bağlamdan ayrı düşünülmeyecek ilişkisel benliktir (Kağıtçıbaşı 1996; Kağıtçıbaşı, 2013).

1.3.1.1. Özerk Benlik

Özellikle Batı kültürlerinde yaşayan bireyler için özgüvenli olmak, kendini başkalarının yanında rahatça ifade edebilmek, kendi amaçlarına önem vermek ve bu amaçları gerçekleştirebilmek için çalışmak, başkalarından farklı olmak oldukça önem taşır. Hal ve hareketlerin şahsi amaç ve tercihlere dayandığı kültürde bu özellikleri taşımak, kültür için oldukça önemlidir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 326).

1.3.1.2. İlişkisel Benlik

Toplulukçu kültürlerde benliğin bağımsızlığına önem verilmez. Bu kültürlerde önemli olan insanların birbirlerine bağlılığı ve sadakatidir. Bireyler başkalarına uymalıdır. Bireyden beklenen görev ve sorumluluklar bellidir ve bireyin başkaları ile olan ilişkilerinin gelişmesini sağlar. İlişkisel benliğe sahip olan bireyler başka bireylere ve topluma bağlı olarak belirlenmiş olan statülerine uygun olarak hareket eder ve onlardan istenen sorumlulukları ve görevleri yerine getirmeye özen gösterirler. İlişkili benliğe sahip bireyler için yetenekler, istekler, amaçlar elbette önemlidir ancak başka bireyler ile olan ilişkiler bilişsel ve davranışsal hareketleri çok etkileyerek bu isteklerin önüne geçebilir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 327). Toplulukçu kültürlerde yaşayan bireylerin hepsi ilişkisel benliğe sahiptir diyemeyeceğimiz gibi bireyci kültürlerde yaşayan bireylerin tamamı özerk benliğe sahiptir demek de mümkün değildir. Bunun sebebi kültürlerin alt gruplarında bile farklılıkların bulunabilmesidir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 328).

1.3.2. Kağıtçıbaşı Benlik Modeli

Kağıtçıbaşı (1996: 39) birbirinden farklı üç aile modelinde gelişen üç benliği açıklayan bir aile değişim modeli sunmuştur. Bu model özerk ve ilişkisel benliklere ek olarak sosyo-ekonomik gelişmeler ile beraber aile değişiminin hem özerkliği hem de ilişkililiğini içerisinde barındıran Özerk-İlişkisel benlik modelinin ortaya çıktığını öngörür. Bu öngörü tablo halinde Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Aile Modelleri, Çocuk Yetiştirme ve Benlik

	Bağımlılık	Bağımsızlık	Psikolojik (Duygusal) Bağımlılık
Çocuk Yetiştirme Stili	Yetkici	Serbest	Yetkin
Çocuk Yetiştirme Yönelimi	Kontrol / İtaat	Özerklik/ Kendine Güven	Kontrol
Benlik	İlişkisel	Ayrışık	Özerk – İlişkisel

(Kağıtçıbaşı, 1996: 40)

İlişkisel benlik, Bağımlılık aile modelinde; ayrılmış (özerk) benlik, Bağımsızlık aile modelinde; özerk-ilişkisel benlik ise Psikolojik (Duygusal) Bağımlılık aile modelinde gelişir. “Bağımlılık aile modeli”nde itaatkâr çocukların ilerleyen yaşlarda anne ve babalarına sadık olmaları istenildiğinden çocuk yetiştirmede çocukların anne ve babalarına itaat etmesi önemsenir. “Bağımsız aile modeli”nde çocuk yetiştirirken çocuğun özerkliği önemsenir çünkü çocuğun özerk bir birey olması kendi ayakları üzerinde durabilmesini beraberinde getirir. “Psikolojik (Duygusal) bağımlılık aile modeli” ise hem bağımsızlığı hem de bağlılığı içermesi yönüyle diğer modellerden ayrılır (Kağıtçıbaşı, 1996: 40).

1.3.2.1. Özerk-İlişkisel Benlik

İlişkisel-özerk benlik içerisinde hem ilişkisel benliğin hem de özerk benliğin özelliklerini barındırmaktadır. Bu benlik türünde bahsedilen özerklik kavramı toplumdan, başkalarından soyutlanma, uzaklaşma değil, yetki, etki sahibi olabilmek aynı zamanda kendi başına karar verebilmektir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 328).

Üç farklı benliğin kavramsal açıklamaları yapıldıktan sonra öncelikle aile modellerinin kavramsallaştırılmasında etkili olan Çocuğun Değeri Araştırması (ÇDA) ve akabinde aile modellerine değinilmiştir.

1.3.3. Çocuğun Değeri Araştırması

Çocuğun Değeri Araştırması (ÇDA) Kore, ABD, Almanya, Singapur, Filipinler, Endonezya ve Tayvan'da 1970'li yıllarda 20 binden fazla evli ve geneli doğum yapabilecek yaştaki kadınlarla yürütülmüş bir çalışmadır (Kağıtçıbaşı, 2010:170; Kağıtçıbaşı, 2017: 129). Bu araştırmanın esas amacı ebeveynlerin çocuk sahibi olma hakkında istekleri, doğum yapma konusundaki tercihleri ve evlatlarına vermiş oldukları değerleri araştırmaktır (Kağıtçıbaşı, 2010: 170; Kağıtçıbaşı, 2017: 130).

ÇDA sonuçlarına göre çocuklara ebeveynlerinin biçmiş oldukları değerler 3'e ayrılmıştır. Bu 3 değer ekonomik/maddi değerler, psikolojik değerler ve sosyal değerlerdir. Psikolojik değerler ebeveynlerin çocuktan kaynaklı olarak yaşamış olduğu gurur, mutluluk, sevgi, beraberlik gibi doyumlarla alakalıdır. Ekonomik/maddi değerler evlatların hem çocukluk hem de yetişkinlik zamanlarında temin ettikleri ekonomik/maddi faydalar ile alakalıdır. Ekonomik değer içerdiği en büyük unsur çocukların ebeveynler tarafından bir yaşlılık teminatı olarak görülmeleridir. Sosyal değerler ise evli bireylerin evlat sahibi olduktan sonra elde etmiş oldukları sosyal kabuldür (Kağıtçıbaşı, 2010: 170; Kağıtçıbaşı, 2017: 130). Özellikle geleneksel toplumlarda bireyler evlat sahibi olduktan sonra yetişkin olarak kabul edilirler (Kağıtçıbaşı, 2017: 130).

1.3.4. Aile Değişimi Kuramı

Aile değişimi kuramı, Karşılıklı Bağımlılık Aile Modeli, Bağımsızlık Modeli ve Duygusal Bağımlı Aile modeli olmak üzere üç aile ilişki kalıbını içermektedir. Bu kuram kültür/cemiyet, aile ve benlik (kişilik) arasındaki ilişkileri öğrenmek amacıyla kullanılan bir vasıttır. Aile, sadece sosyal değil aynı zamanda psikolojik özellikleri bakımından da ele alınmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2010: 174).

1975 yılında Çocuk Değeri üzerine yapılan araştırmalar sonucu ebeveynlerin çocukları yaşlılık güvencesi olarak görme düşüncelerinde sosyoekonomik yönden gelişmeler ile beraber düşüş yaşandığı gözlenmiştir. Yani çocuğun maddi/faydacıl değerinde ciddi bir düşüş söz konusudur. İlk olarak bu durum çocukların ailelerinden bağımsızlaşması ve aile içinde kuşaksal ayrılıkların oluşması gibi sonuçların ortaya çıktığına yorulmuştur. Ancak daha detaylı ve yakından incelemeler sonucu bu değişimlerin yalnızca evlatların sağlamış olduğu maddi kaynaklar ile ilgili olduğu anlaşılmıştır. Sosyoekonomik iyileşmeler ile beraber çocukların ekonomik faydacıl değerinde düşüş gözlenirken psikolojik değerinde dikkat çeken bir yükselişin olduğu tespit edilmiştir (Erol ve Aloğlu, 2017: 79).

Ayrıca bu araştırma sonuçlarına göre evlat sahibi olmanın aileler tarafından bir avantaj olarak nitelendirilmesi düşüncesi köylerden şehirlere doğru gidildikçe düşüş göstermektedir. Ayrıca köylerden şehirlere doğru gidildikçe çocukların psikolojik değerlerinde de bir artış olduğu gözlenmiştir. Sosyoekonomik yönden gelişmiş toplumların aksine tarımla uğraşan toplumlarda çocuk, yaşlılık dönemleri için bir güvence sebebidir (Kağıtçıbaşı, 1982: 38).

2003 yılında Türkiye’de tekrarı yapılan ÇDA sonuçlarına bakınca ilk ÇDA sonuçlarına göre bazı değişimlerin olduğu görülmektedir. İlk görülen değişiklik, çocuğun duygusal değerinde ciddi bir artış söz konusuysen ekonomik-faydacıl değerinde ciddi bir düşüşün olmasıdır. Son 30 yılda yaşanmış olan ekonomi ve eğitimdeki gelişmeler bu değişimlerin önemli sebeplerinden bazılarıdır. Sosyoekonomik gelişmeler sonucu

çocuğun psikolojik değeri değil faydacıl değeri düşüş göstermektedir (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005: 333).

Aile değişimi kuramının içerdığı üç aile modeli; Bağımlılık (Karşılıklı), Bağımsızlık ve Duygusal (Psikolojik) Bağımlılık aile modelleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

1.3.4.1. Bağımlılık (Karşılıklı) Modeli

Bu model özellikleri geleneksel aile bağlarının ve insan ilişkilerinin kuvvetli olduğu kırsal kesimlerdeki ailelerde kendini gösterir (Kağıtçıbaşı, 1982: 38; Kağıtçıbaşı, 2010: 177; Kağıtçıbaşı, 2017: 136). Bu aileler yapısal olarak ve işlevsel olarak geniş aile özelliklerini taşımaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996; Kağıtçıbaşı, 2017: 137). İşlevsel olarak adlandırılan geniş aileler aslında yapı olarak küçük ve çekirdek yapıda olsalar da düşük yaşam standartları ve tarımın yaşamlarındaki öneminden kaynaklı olarak çevreleriyle iletişim içinde olmaları ve çevreleriyle yapmış oldukları işbirlikleri ve görev paylaşımları bu aileler için hayati öneme sahiptir (Kağıtçıbaşı, 2010: 178; Kağıtçıbaşı, 2017: 137). Bu ilişkilerden dolayı aile içinde ve akrabalar arasında bağımlılık söz konusudur (Kağıtçıbaşı 2017: 137).

Bağımlılık aile yaşamı süresince nesiller arasında yer değiştirir. İlk başta evlat ebeveynlere bağımlıdır daha sonra ise ebeveynler evlada bağımlı hale gelir (Kağıtçıbaşı, 2010: 179). Bu model ailelerde yaşlıların sosyal güvenceleri ve sigortaları olmadığı durumlarda yaşlılar için en büyük güvence ve teminat kaynağı evlatlarıdır ve bu durum çocuk sahibi olmak için özel bir motivasyon oluşturur (Kağıtçıbaşı, 1982: 33; Kağıtçıbaşı, 2010: 178). Evlatlar hem geç yaşta hem de ilerleyen yaşlarda anne ve babalarına maddi destek verir aynı zamanda onların yaşlılıklarında ise onlara maddi güvence oluştururlar (Kağıtçıbaşı, 1996: 39). Ayrıca yaşlılık teminatı için erkek evlatlar kızlara göre daha güvenilir bir kaynak olarak görülür, bu da erkek çocukların kız çocuklara göre daha fazla tercih edilmesi ve istenmesine sebep olur. Bu ailelerde evlat ölümleri karşısındaki yeterli çocuk sayısını sağlamak, özellikle de erkek çocukların hayatta kalmasını sağlayabilmek

amacıyla yüksek doğurganlık önemlidir. Aileye sonradan katılan kadının yani gelinin değeri düşüktür ve erkek evladının olması o kadının da aile için statüsünün yükselmesine sebep olur (Kağıtçıbaşı, 2010: 178). Ayrıca sosyo-ekonomik yönden az gelişmiş bölgelerden gelişen bölgelere gidildikçe çocuğun yaşlılıkta bir güvence olarak görülme değerinde düşüş gözlenmektedir (Kağıtçıbaşı, 1982: 38).

Karşılıklı bağımlılık aile modelinde çocuğun bağımsız bir birey olması aile için istenilen bir durum değildir çünkü çocuğun bağımsızlığı ailenin maddi kaynakları için tehlikeye sebebiyet verebilir. Bağımsız bir evlat ilerleyen yaşlarda ailesinin değil, sadece kendi menfaatlerini düşünebilir (Kağıtçıbaşı, 1982; 1996: 39) aynı zamanda zaman içinde sadece kendi ilgilerine ve isteklerine yönelmelerinden kaynaklı olarak ebeveynlerini ihmal edebilir (Kağıtçıbaşı, 2017: 138). Ebeveynlerin, ilerleyen yaşlarındaki bu denli kaygılarından ötürü bu ailelerdeki çocuklar otoriteye itaat etme eğilimi üzerine yetiştirilir (Kağıtçıbaşı, 2005: 411). Evladın ebeveynlere olan bağımlılığı ebeveynlerin otoriterliği ve itaatin hedeflendiği sosyalleştirme ile elde edilir (Kağıtçıbaşı, 2017: 138; Kağıtçıbaşı, 2010: 179). Ailenin varlığını sürdürebilmesi için çocuklara karşı bu katı tutumların uygulanması önemlidir. Bu uygulamalar çocuğun zaman içinde ebeveynlerine bağlı bir hale gelmesine ve ailesiyle bütünleşmesinde büyük rol oynar (Kağıtçıbaşı, 2010: 179).

Bu modelde aile ve bireyler arası ilişkilerde maddi bağımlılığın yanı sıra duygusal bağımlılık da görülür. Bu ailelerin devamlılığı sağlayabilmesi nesiller arası karşılıklı bağımlılığa bağlıdır. Bu karşılıklı bağımlılık sayesinde ilişkisel benlik de gelişir (Kağıtçıbaşı, 2010: 179). Bununla beraber ailelerin sahip oldukları akrabalık kültürleri ve hayat tarzlarını oluşturan toplumsal ve sosyal yapılar, bağımlılık modelinin yaşanmasına ve pekişmesine sebep olur (Kağıtçıbaşı, 2005: 411).

Şunu da altını çizerek belirtmek gerekir ki maddi ve duygusal bağımlılık arasında önemli farklar bulunur. Bu bağımlılıklar sosyal değişim, gelişim ve yaşam şekillerindeki değişimlerden birbirlerinden farklı olarak etkilenirler. Duygusal bağımlılıklar

sosyoekonomik gelişmelerden etkilenmezler buna rağmen maddi bağımlılıklar eğitim, kentleşme, refah seviyesindeki yükselişlerden etkilenerek azalır (Kağıtçıbaşı, 2010: 180).

1.3.4.2. Bağımsızlık Modeli

Bağımsızlık aile modeli ile karşılıklı bağımlılık aile modeli arasında neredeyse ortak özellik yoktur. Bağımsızlık modelinde bireycilik hâkimdir. Aileler diğer ailelerden, aile üyeleri de diğer üyelerden bağımsızdır. Bağımsız aile modelinde hem maddi kaynak hem de duygusal kaynak aktarımının yönü yaşlılardan ziyade çocuğa doğrudur. Bu yönüyle farklılık gösterir (Kağıtçıbaşı, 2017: 139). Bağımsızlık aile modelinde nesiller arası bağımsızlığa önem verilir ve çocuk yetiştirirken çocuğun kendine yetebilen bir birey olabilmesi önemsenir (Kağıtçıbaşı, 1996:39). Hem ailelerin başka ailelerden bağımsız olması hem de aile içindeki bireylerin birbirlerinden bağımsız olması bu modelin temelini oluşturur (Kağıtçıbaşı, 2010: 181).

Refah seviyesinin yükselmesi ve ataerkilliğin sona ermesi ile doğurganlık oranları düşmüş ve kadının aile içindeki değeri ve statüsü yükselmiştir. Eğer bir ortamda çocuğa verilen ekonomik değer düşer ise çocuğa verilen psikolojik değerde artış meydana gelir. Çocuğun psikolojik değerinin yüksek olması ekonomik değerinin yüksek olmasındaki gibi yüksek doğurganlığa sebep olmaz. Bunun aksi bir şekilde çocuğun masraflarının fazla olması doğurganlığın düşmesine sebep olur (Kağıtçıbaşı, 2010: 181). Bu modelde çocuk sahibi olmak bir varlık göstergesi değil sadece aile için bir ekonomik maliyet anlamına gelmektedir (Kağıtçıbaşı, 2017: 139). Yaşlılar için çocuklar yaşlılık güvencesi olarak görülmezler ve onlardan kendilerine sadakat duygusu beslemeleri beklenmez. Bu durum bireyler ve aileler arası bir bağımsızlık oluşmasında ön ayak olur (Kağıtçıbaşı, 2017: 141).

Bu model ailelerde ebeveynler, evlatlarını yetiştirirken denetim mekanizmasını daha az kullanırlar. Karşılıklı bağımlı ailelerdeki ebeveynlerin otoriter tutumları, bağımsızlık aile modelinde yerini serbestliğe yönelik ebeveyn tutumlarına bırakır (Kağıtçıbaşı, 2010: 182). Artık evladın yaşlılık teminatı için ebeveynlerine sadakat göstermesi ve bağımlı olması beklenmez (Kağıtçıbaşı, 2010: 182). Yaşlıların çocuklara

ekonomik bağımlılıklarının azalması aile içinde çocuk yetiştirmede özerkliğin de yer almasını sağlar. Ailenin maddi kaygılarının azalması ve ailenin geçimini sağlayabilmesi için çocuğa ihtiyaç duymadığından dolayı artık çocuğun özerk olması aile için tehdit olarak algılanmaz (Kağıtçıbaşı, 2005: 411; Kağıtçıbaşı, 1996: 40). Bu sebeple bu ailelerde özgüvene ve bağımsızlığa önem verilir (Kağıtçıbaşı, 2010: 182).

Hem bireyselliğin ön planda olması hem de zengin ve varlıklı hayat standartları, ailelerin bağımsızlık anlayışlarını pekiştirmektedir. Şehirleşme ve finansal gelişmelerin, bağımlılık aile modelinden bağımsız aile modeline geçişte etkin rol oynadığı düşünülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2005: 411). Bu aile modeli değerleri ve özellikleri sınırları net bir şekilde çizilmiş özerk bir benliğin gelişmesinde önemli bir rol oynar (Kağıtçıbaşı, 2017: 140).

1.3.4.3. Duygusal (Psikolojik) Bağlılık Modeli

Bu aileler akrabalık ilişkileri kuvvetli, sosyoekonomik yönden gelişmiş kentlerinin tipik aile modeliyken (Kağıtçıbaşı, 2017: 144) hem ilişkililiği hem de özerkliği içermesi yönüyle diğer modellerden ayrılır (Kağıtçıbaşı, 2005: 412; Kağıtçıbaşı, 2017: 146) ancak bazı özellikleri ile diğer modeller ile benzerlik gösterir (Kağıtçıbaşı, 2017: 145). Bağımlılık modelinde aile ve bireyler arasında maddi ve duygusal olarak bağımlılık söz konusudur. Bağımsızlık modelinde de esas özellik aile ve bireylerde maddi ve duygusal olarak bağımsızlığın olmasıdır. Üçüncü model olan Duygusal ya da Psikolojik Bağlılık Modelinde ise duygusal anlamda bireyler ve aileler arasında karşılıklı olarak bağlılık söz konusuyken maddi anlamda bağımsızlık vardır (Kağıtçıbaşı, 2017: 144). Bu ailelerde çocukların artan giderleriyle ve düşüş gösteren ekonomik değerleriyle beraber psikolojik ve duygusal değerleri belirginleşir ve artış gösterir (Kağıtçıbaşı 2017: 145; Kağıtçıbaşı, 2010: 187). Bunun sebebi ise çocuğa maddi fayda sağlayıcı olarak bakılmamaktadır. Artık çocuk sahibi olmak istemenin temel sebebi çocuğun ebeveynlerine sağlayacağı psikolojik doyumdur (Kağıtçıbaşı, 2010: 187).

Bu model ortaya çıkışıyla çocuk yetiştirmede bağımsızlığın da önemli olduğu düşünce yapısını beraberinde getirmiştir çünkü eğitim sisteminin gelişmesiyle beraber bireylerin akademik ve iş ortamlarında bağımsız olarak kararlar alabilmesi gerekmektedir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 328). Ayrıca artan refah seviyeleri ile beraber değişen yaşam tarzlarından dolayı çocukların bağımsız olmaları işlevsel hale gelir ve oldukça gereklidir (Kağıtçıbaşı, 2017: 146). Bu aileler ekonomik bağımsızlığın bireysel bağımsızlık ile doğru oranda değişmediği, ekonomik bağımsızlıkla duygusal bağımlılığın bütünleşebileceği bir aile modelidir. Bu aileler aile ve aile içi ilişkilerde birbirlerine sınımsız bağlı olmak ile beraber eğitim düzeyi yüksek, ekonomik ve sosyal olarak gelişmiş toplumlardır (Koutrelakos, 2004: 103). Koutrelakos'a (2004: 104) göre bireyler ekonomik olarak refaha ulaştıklarında kendilerini duygusal olarak da daha özgür hissetmektedirler.

Şunu belirtmek gerekir ki duygusal bağımlılık sevgi anlamına gelmemektedir. Bu üç model arasındaki farkları; kimlikler, bireyler arası etkileşimler, kişisel sınırlar belirlemektedir. Bu model karşılıklı bağımlılık modelinin tersine maddi bağımlılığı değil psikolojik/duygusal bağımlılığı içerir. Aile ve gruba bağlılığın önemli olduğu kadar birey de bu modelde oldukça önemlidir. Bireyin önemli olması birtakım farklılıklara yol açmaktadır. Bu farklılıklardan birisi çocuk yetiştirirken bireyselleşmeye ve özerkliğe yer verilmesidir (Kağıtçıbaşı, 2010: 187). Artık ailenin sürekliliği için çocuğun maddi desteğine ihtiyaç duyulmamaktadır ve çocuğun bağımsız bir birey olması aile için herhangi bir tehdit unsuru değildir (Kağıtçıbaşı, 1996: 41; Kağıtçıbaşı, 2017: 146). Bu aile modelinde ebeveynlerin hem özerkliği hem de aile bireylerinin ilişkisinin devamlılığını önemsedğini görmekteyiz. Ailenin ekonomik refah düzeyinden kaynaklı olarak çocukların özerkliği artık hoş görülür. Özerklik, kırsal tarım toplumlarındaki aileler için uyumlu olmasa da değişen ve gelişen şehir toplumunda uyumlu ve uygun hale gelir. Bunun sebebi ise eğitimin yaygınlaşması ve iş yerlerinde statü farklarının ortaya çıkmasıyla birlikte bireysel ve özgürce karar verebilme yeteneğinin önemli bir hale gelmesidir. Aileler özerkliği reddetmenin tersine artık özerkliğe kıymet verirler (Kağıtçıbaşı, C, 2005: 412).

Şehirleşme ve refah seviyesinin yükselişiyle birlikte maddi bağımlılıklar azalmakta, bunun aksine duygusal bağımlılıklar ise varlığını sürdürmektedir. Duygusal bağımlılıkların devam etmesinin sebebi; duygusal bağımlılıkların gelişen ve değişen yaşam şartlarıyla uyumsuzluk yaşamamasıdır (Kağıtçıbaşı, 1996: 40).

Toplulukçuluğun olduğu gelişmiş ve şehirleşmiş yerlerde bu modele daha fazla rastlanır. Bu bölgelerde bu modelin görülmesinin temel sebebi toplumda kültürel süreklilik ile beraber ekonomik ve sosyal yapının da değişim göstermesidir. Kadının aile içinde yükselen statüsü, erkek çocuğu teminat olarak görme düşüncesinin azalması, ataerkilliğin değerini kaybetmesi gibi durumlar, bu modeldeki aile ilişkilerini şekillendirmiştir (Kağıtçıbaşı, 2010: 185). Bu modelde duygusal bağımlılıklar devam etmektedir ve bireyin bağımsız hareket ediyor olması, ilişkiselliğin ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Bağımsızlığın ilişkisellikle beraber bir bütün olduğu bu aile yapılarına Türkiye gibi insan ilişkilerinin oldukça kuvvetli olduğu şehirleşmiş, eğitilmiş bölgelerde sıkça rastlanmaktadır (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 328).

1.3.5. Benlik Kurguları ile İlgili Yurt İçi Alanyazında Yapılan Çalışmalar

Örnekleme Ankara il sınırları içerisinde özel ve devlet liselerinde öğrenimlerine devam eden, yaşları 15-18 arasında değişen 1133 öğrenciden oluşan bir araştırma, ebeveynleri otoriter olan ergenlerin ilişki benlik kurgusu puanlarının, ebeveynleri izin verici olan ergenlere göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Ebeveynlerini otoriter olarak tanımlayan ergenlerin özerk-ilişki benlik kurgusu puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (Özdemir, 2010: 88). Bu araştırma sonuçlarına göre algılanan otoriter ebeveyn tutumlarının ve özerk-ilişki benlik puanlarının yüksek olması, Türkiye kültüründe algılanan ebeveyn otoriter tutumların çok olumsuz algılanmaması ile ilişkili olabilir (Özdemir, 2010: 88).

Örneklemini lise öğrencilerinin oluşturduğu ve benlik kurguları ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkilerin incelendiği bir araştırma sonucuna göre, ilişki benlik psikolojik sağlamlığı özerk-ilişki benlikten daha fazla yordamaktadır. Bunun sebebi

araştırmaya katılan lise öğrencilerinin içerisinde bulundukları kültürde “toplulukçu” özelliklerin “bireycilik” özelliklerinden daha fazla ön planda olması olabilir (Gündaş, 2013: 73).

Kırsal ve kentsel bölgelerde yaşayan ergenleri benlik kurguları açısından değerlendiren bir araştırmaya göre kentsel kesimde yaşayan ergenlerin özerk ve özerk-ilişkisel benlik kurgusu puanlarının kırsal kesimde yaşayan ergenlerin puanlarına göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (Özdemir, 2012: 89). İlişkisel benlik kurgusu açısından ise kırsal ve kentsel yerleşim yerlerinde yaşayan ergenler arasında herhangi bir farklılığa rastlanmamıştır (Özdemir, 2012: 90).

Farklı şehir ve bölgelerde yaşayan bireylerin benlik kurgularını inceleyen bir araştırmaya göre benlik kurguları puanları katılımcıların yaşıyor oldukları bölgelere göre farklılaşmaktadır. İzmir’de yaşayan bireyler Konya’da yaşayan bireylere göre daha fazla özerk olma eğilimi göstermektedirler. Yine aynı şekilde İzmir’de yaşayan bireylerin özerk-ilişkisel benlik kurgusu puanları, Konya’da yaşayan bireylerin özerk-ilişkisel puanlarına göre daha yüksektir (Kaptan, 2021: 213)

1.3.6. Benlik Kurguları ile İlgili Yurt Dışı Alanyazında Yapılan Çalışmalar

Utanmaya yatkınlık konusunda bireysel ve kültürel farkları inceleyen bir araştırmaya göre çeşitli etnik gruplarda hem ilişkisel benlik hem de bağımsız benlik kurgularının utanç duygusu ile ilişkili olduğu görülmüştür (Singelis ve Sharkey, 1995: 637). Asya kökenli bireylerin Avrupa kökenli bireylere göre daha utangaç olduğu görülmüştür (Singelis ve Sharkey, 1995: 637). Karşılıklı bağımlılık (ilişkisel benlik) bireyin sosyal bağlam ile iç içe olmasını dolayısıyla başka insanların değerlendirmelerine karşı daha duyarlı olmasını sağlayabilirken bağımsız benlik ise bireyleri bu değerlendirmeler karşısında koruyabilir (Singelis ve Sharkey, 1995: 638).

Aile bütünlüğü ve sosyal sorumluluk arasındaki ilişkide benlik kurgularının aracı rolünü inceleyen bir araştırmaya göre karşılıklı bağımlı benlik (ilişkisel benlik) ile aile

bağlılığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ve aile bağlılığının zaman içerisinde karşılıklı bağımlı benliği yordadığı görülmüştür. Bunun yanı sıra karşılıklı bağımlı benliğin toplum yanlısı davranışlar ve sosyal sorumluluklar ile ilişkisinin olduğu sonucuna varılmıştır. Özellikle karşılıklı bağımlı benliğe sahip olan ergenler, başka bireylerin ihtiyaçlarına ilgili daha fazla endişe duyabilirler (Cheng, Cheung ve Chung, 2021: 60).

Örneklemini ortaokul öğrencilerinin oluşturduğu, benlik kurgularının yaratıcılıkla olan ilişkilerini araştıran bir araştırmaya göre bağımsız benlik kurgusu ile karşılıklı bağımlı benlik kurgusu arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Buna göre birey hem bağımsız benlik hem de karşılıklı benlik kurgusuna sahip olabilir. Bununla beraber bağımsız benlik kurgusunun yaratıcılığı yordadığı ve karşılıklı bağımlı benlik kurgusunun ise yaratıcılık üzerinde olumsuz etkilerinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır (Wang ve Wang 2016: 186).

Katılımcılarını 91 Psikoloji lisans öğrencisinin oluşturduğu, karşılıklı bağımlı benlik ve bağımsız benlik kurgusunun, işbirliği üzerindeki etkilerini inceleyen bir araştırmaya göre karşılıklı bağımlı benlik kurgusuna sahip bireylerin bağımsız benlik kurgusuna sahip bireylere göre daha yüksek seviyede işbirliğine açık oldukları görülmüştür. Karşılıklı bağımlılık benlik kurgusuna sahip olan bireylerin, bağımsız benlik kurgusuna sahip bireylere göre etkileşim ortaklarının davranışlarına daha duyarlı oldukları gözlenmiştir (Utz, 2004: 186).

1.3.7. Sosyal Kaygı ile Benlik Kurguları Arasındaki İlişki

Benlik kurguları ile sosyal kaygı arasındaki ilişkiyi araştıran ve örneklemini Amerika Boston Üniversitesi'nde eğitimine devam eden 97 Psikoloji lisans öğrencisinin oluşturduğu bir araştırma sonuçlarına göre erkeklerde karşılıklı bağımlı benlik daha yüksek seviyede sosyal kaygıyı yordamaktadır. Bağımsız benlik ise düşük sosyal kaygıyı yordamaktadır. Kadınlarda ise durum erkeklerin tam aksidir. Sosyal kaygıya sahip bireyleri, sosyal davranışlarla ilişkili toplumsal kuralları benimsemiş ancak bu kuralları

hayatında uygulayamayacağını düşünen kişiler olarak düşünebiliriz (Moscovitch, Hofmann ve Litz, 2005: 668).

Levinson, Langer ve Rodebaugh (2011: 358) tarafından yapılan, örneklemini 18-24 yaşları arasında olan 155 katılımcının oluşturduğu bir araştırma sonuçlarına göre bağımsız benlik kurgusu ile sosyal kaygı arasında olumsuz yönde ilişki bulunurken karşılıklı bağımlı benlik kurgusu ile arasında zayıf ama pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca bu araştırma sonucuna göre bağımsız benlik kurgusu kişilik ile sosyal kaygı arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.

Krieg ve Xu (2018: 7-8) tarafından lisans öğrencisi olan 310 Asyalı ve 249 Avrupalı Amerikalı katılımcı ile Asyalı Amerikalılar ile Avrupalı Amerikalıların sosyal kaygılarında kültürel farklılıkları inceleyen bir araştırma sonuçlarına göre Asyalı Amerikalıların bildirdikleri sosyal kaygının Avrupalı Amerikalıların bildirdiğinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu araştırma sonuçlarına göre daha az bağımsız benliğe sahip olan bireyler ile daha güçlü karşılıklı bağımlı benliğe sahip bireyler daha yüksek seviyede sosyal kaygı yaşamaktadırlar. Ayrıca Asyalı Amerikalılar Avrupalı Amerikalılara göre sosyal durumlarda daha fazla tehdit algıladıklarını ve daha kötümser olduklarını bildirmişlerdir.

Kaczurkin ve diğ. (2022) tarafından sosyal kaygısı olan 321 yetişkin katılımcı ile benlik kurguları ile sosyal kaygı arasındaki ilişkinin araştırıldığı araştırma sonuçlarına göre karşılıklı bağımlı benlik ile sosyal kaygı arasında pozitif ilişki varken, bağımsız benlik ile sosyal kaygı semptomları arasında negatif ilişki vardır. Daha az bağımsızlığı ve yüksek karşılıklı bağımlılığı onaylayan katılımcılar daha fazla sosyal kaygı ve depresyon semptomları göstermiştir.

Katılımcıları Japonya ve Amerika'da lisans öğrenimine devam eden 297 Psikoloji öğrencisinden oluşan bir araştırma, kültürel geçmişleri fark etmeksizin, kendilerini bağımsızlık anlamında oldukça yüksek seviyede tanımlayan katılımcıların, oldukça düşük sosyal kaygı belirtilerine, kendilerini karşılıklı bağımlılık anlamında daha yüksek

tanımlayan katılımcıların ise daha yüksek seviyede sosyal kaygı belirtilerine sahip olduklarını göstermiştir (Dinnel, Kleinknecht ve Tanaka-Matsumi, 2002: 81).

Katılımcıları 251 Koreli ve 254 Avrupalı-Kanadalı yetişkin bireyden oluşan bir araştırmaya göre Koreli katılımcılar, Avrupalı-Kanadalı katılımcılara göre bağımsız benlik kurgusunda daha düşük puanlar, sosyal kaygıda ise daha yüksek puanlar aldılar. Ayrıca Koreli katılımcılar daha fazla karşılıklı benlik kurgusuna sahip olduklarını bildirmişlerdir (Hong ve Woody, 2007: 1783).

9 farklı ülkeden, 18-22 yaşları arasında bulunan üniversite öğrencileriyle yapılan bir araştırma, toplulukçu ülkelerde yetişen bireylerin, bireyci ülkelerde yetişen bireylere göre sosyal açıdan daha fazla kaygı yaşadıklarını ve toplum içerisinde kızarmaktan çekindikleri sonucuna varmıştır. Toplulukçu ülkelerde, bireyin belirli sosyal durumlarda nasıl davranışlar sergilemesi gerektiği katı kurallar ile sağlanır (Heinrichs ve diğ., 2006: 1195). Aynı zamanda toplulukçu toplumların, sosyal olarak içe dönük davranışlara karşı daha pozitif olduğu, bireyci toplumlarda ise sosyal olarak dışa dönük davranışlara karşı daha pozitif olduğu görülmektedir (Heinrichs ve diğ., 2006: 1193).

9 ülkeden 866 psikoloji lisans öğrencisinin örneklemini oluşturduğu bir araştırmaya göre, araştırmaya dahil olan diğer ülkelerden Latin Amerika ülkelerinde sosyal kaygı düzeyi en düşük, Doğu Asya ülkelerinde ise sosyal kaygı düzeyi en yüksektir. Latin Amerika gibi bireyci kültürlerle ait olan bireyler, Doğu Asya ülkelerindeki bireylere göre daha düşük sosyal kaygı düzeyi gösterdiler. Doğu Asya kültürü, toplum içerisinde uyumlu, iatkar ve sessiz olma gibi davranışları teşvik ettiği için sosyal kaygı tetikleniyor olabilir (Schreier ve diğ., 2010: 1132).

Yapılan bir araştırma sonuçlarına göre sosyal kaygı ölçümlerinde Japon katılımcılar Amerikalı katılımcılardan daha yüksek puanlar almışlardır. Bu sonuçlar düşük bağımsız benlik kurgusuna sahip bireylerin daha yüksek bağımsız benlik kurgusuna sahip bireylerden duygusal anlamda daha çok problem yaşadıklarını göstermektedir (Norasakkunkit ve Kalick, 2009: 321).

Lucas ve diğ. (2000) bireysel ve toplulukçu kültürlerde sosyal ilişkilerin farklı amaçlar doğrultusunda ilerlediğine vurgu yapmıştır. Bireyci toplumlarda davranışlar bireysel duygu ve düşüncelere göre şekillenir. Toplulukçu kültürlerde ise davranışlar, toplum içi kurallara, uyuma ve rol beklentilerine göre şekillenir. Bu sebeple toplulukçu kültürlerde sosyal davranışlara yönelik birçok kural olabilir (Hofmann ve diğ., 2010: 1121). Toplulukçu kültürlerde daha fazla kural ve beklenti olması gibi etmenler, insanların sosyal ortamlarda belli kalıplara göre hareket etmelerine ve sosyal kaygı yaşamalarına sebep olabilir.

1.3.8. Ebeveyn Tutumları ile Benlik Kurguları Arasındaki İlişki

Anne ve baba tutumları her kültüre ve topluma göre farklılık gösterebildiği gibi aynı zamanda aynı kültür içerisinde bulunan aileler arasında da farklılıklar gösterebilir. Her grubun düşünce yapıları, değerleri farklılık gösterebilir. Bu sebeple ailelerin benimsemiş oldukları çocuk yetiştirme tutumlarının, ödül ve ceza yöntemlerinin farklılığının olması oldukça doğaldır (Kulaksızozğlu, 2002: 117).

Anne-baba ve çocukluk ilişkilerinde kültürel farklılıkların varlığını savunan Fuligni bir araştırmasında, birbirinden farklı kültürlerde anne-baba ve çocuk ilişkilerindeki farklılıkları incelemiştir. Bu araştırmanın örneklemini Avrupa kökenli Amerikalı ergenler ile Meksikalı, Çinli ve Filipin kökenli ergenler oluşturmaktadır. Avrupa kökenli Amerikalı ergenler, diğer ergenlere göre bireysel özerkliği daha fazla önemsediklerini; Meksika, Çin ve Filipin kökenli öğrenciler ise Amerikalılara göre ebeveyn otoritesine daha fazla saygı duyma ve bireysel özerkliğe daha az vurgu yapan inançlara sahip olduklarını belirtmişlerdir (Fuligni, 1998: 790).

İspanyolca konuşan Latin kökenli ebeveynler ile yapılan bir çalışma sonucuna göre araştırmaya katılan ebeveynlerin çocuklarına karşı olan sıcaklık ve talepkârlık tutumları yüksek, özerkliği teşvik edici tutumlarının ise düşük olduğu görülmüştür. Aynı zamanda kız çocuklarına daha az özerklik verdikleri ve kızlarına karşı daha talepkâr

oldukları görülmüştür (Domènech, 2009: 205). Ebeveynlerin %61'inin koruyucu %31'inin ise otoriter olduğu görülmüştür (Domènech, 2009: 204).

Amerika'da yaşayan Hintli anneler ile Hindistan'da yaşayan annelerin çocuklarına karşı olan tutumlarını araştıran bir çalışmaya göre Hindistan'da yaşayan anneler çocuklarına karşı daha otoriter tutumları benimserken, Amerikadaki anneler çocuklarına karşı daha demokratik tutumlar benimsemektedirler (Jambunathan ve Counselman, 2002: 660). Buna göre aynı etnik kökene sahip olan ebeveynlerin, yaşıyor oldukları farklı kültürlerle göre çocuk yetiştirme davranışlarının da şekillendiği söylenebilir.

Katılımcıları orta sınıf Anglo ve Porto Rico'lu 40 anneden oluşan bir araştırma sonucuna göre Anglo (Beyaz Amerikalı) anneleri, çocuklarının olumlu davranışlar sergilemesi konusunda örnek olacaklarını ve onlara kendi başlarına öğrenmeleri konusunda fırsat tanıyacakları ihtimali yüksekken Porto Rikolu anneler ise çocuklarına karşı doğrudan ebeveyn otoritesi ile eğitim verme ihtimali daha yüksekti. Bu sonuçlar Anglo annelerinin, çocuklarının özerklik duygularının gelişimi konusunda katkı sağlayacak ve bireysel özelliklerini öne çıkaracak ebeveynlik yöntemleri uyguladıkları, Porto Rikolu annelerin ise çocuğun öğrenme deneyimlerine ilk olarak rehberlik eden, daha kontrolcü ve çocuğun kişilerarası sorumlulukların ve başkalarına olan bağlılıklarının öne çıkarıldığı bir ebeveynlik yöntemi uyguladıkları söylenebilir (Harwood ve diğ., 1999: 1013).

Kanada'nın büyük etnik çeşitliliğinin bulunduğu bir şehirde bireyci (Batı Avrupalı) ve toplulukçu kültürlerden (Mısırlı, İranlı, Hintli, Pakistanlı) anneler ve çocuklarıyla yapılan bir araştırma toplulukçu kültürlerdeki aşırı otoriter ebeveyn tutumlarının, bireyci kültürlerdeki aşırı otoriter ebeveyn tutumlarıyla aynı anlama gelmediğini öne sürmektedir. Toplulukçu kültürlerde bulunan aşırı otoriter ebeveyn tutumları, düşük seviyede ebeveyn ilgisi ve sevgisi anlamına gelmediği gibi Avrupa toplumundaki aşırı otoriter ebeveyn tutumları kadar zararlı değildir (Rudy ve Grusec, 2006: 75).

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ ve HİPOTEZLERİ

Sosyal kaygıya ilişkin teorik açıklamalar, ebeveynliğin sosyal kaygının gelişimi, sürdürülmesi ve iyileştirilmesi üzerinde etkili olduğunu vurgulamaktadır (Manassis ve Bradley, 1994). Ancak bazı ampirik araştırmalardan edinilen bulgular bu açıklamaları desteklememekte (Wood ve diğ., 2003), çocuğun kaygısının ebeveynlik uygulamaları ile doğrudan ilişkili olduğunu açık bir şekilde ortaya koyamamaktadır (McLeod, Wood ve Weisz, 2007: 156). Araştırmacılar, literatürdeki bu tutarsız bulguların kaynağının metodolojik faktörler (sosyal kaygının ve ebeveynliğin nasıl kavramsallaştırıldığı ve değerlendirildiği) olabileceğine işaret etmektedir. Bununla birlikte çocukların kaygısının kökenlerini anlamada ebeveynlik dışındaki (ebeveynlikle ilişkili) faktörleri tanımlamanın ve incelemenin önemine vurgu yapmaktadır (McLeod, Wood ve Weisz, 2007: 155). Mevcut araştırmanın temel amacı, ebeveynlik uygulamaları, çocuğun bu uygulamaları algılama/değerlendirme şekliyle oldukça yakından ilişkili olan benlik kurguları ve sosyal kaygı arasındaki ilişkileri incelemektir. Araştırmanın temel amacından hareketle ilk 3 hipotez şu şekilde kurulmuştur:

H1: Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Küçümseyici/Kusur Bulucu, Aşırı Koruyucu/Evhamlı, Cezalandırıcı ve Kuralcı/Kalıplayıcı ebeveyn tutumlarının düzeyi ile sosyal kaygı düzeyi arasında pozitif bir ilişki vardır.

H2: Aşırı İzin Verici/Sınırsız ebeveyn tutumlarının düzeyi ile sosyal kaygı düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

H3: Özerk benlik kurgusu düzeyi ve özerk-ilişkisel benlik kurgusu düzeyi sosyal kaygı düzeyi ile negatif yönlü bir ilişki içindedir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi ebeveyn tutumları ile sosyal kaygı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, ya ebeveynlerin reddetme, kontrol etme gibi belirli bazı tutumlarının her birinin sosyal kaygıyla ilişkisine odaklanmış ya da genel olarak ebeveynliğin kaygıyla

ilişisini ele almıştır. Farklı ebeveyn tutumlarının her birinin göreceli önemini karşılaştıran araştırma eksikliği bulunmaktadır. Araştırmacılar ebeveyn tutumlarının göreceli önemini incelemek için ek araştırmalara ihtiyaç olduğuna dikkat çekmektedir (Festa ve Ginburg, 2011: 292). Mevcut araştırmanın amaçlarından biri, on farklı ebeveyn tutumunun her birinin göreceli önemini (her birinin sosyal kaygı ne düzeyde yordadığını) incelemektir. Bu ebeveyn tutumları, kuralcı /kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, aşırı koruyucu/evhamlı, koşullu/başarı odaklı, aşırı izin verici/sınırsız, kötümser/endişeli, cezalandırıcı ve değişime kapalı/duygularını bastıran tutumlardır. Literatürdeki araştırmalar, genel olarak daha yüksek ebeveyn kaygısı (dengesiz), reddedici tutum ve aşırı kontrol odaklı tutum düzeylerinin daha yüksek sosyal kaygı düzeyleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Diğer yandan, yüksek sosyal destek, kabul ve onay düzeyleri ise daha düşük sosyal kaygı düzeyleri ile ilişkilendirilmiştir (Festa ve Ginburg, 2011: 291). Bu literatüre dayanarak dördüncü hipotez şu şekilde oluşturulmuştur:

H4: Duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, cezalandırıcı, aşırı koruyucu/evhamlı ve kötümser/endişeli ebeveyn tutumları sosyal kaygıyı pozitif yönde yordamaktadır (Bu tutumların düzeyi arttıkça sosyal kaygı düzeyi artmaktadır).

Yapılan araştırmalar sosyal kaygı ile özerk benlik arasında negatif yönlü, sosyal kaygı ile ilişkisel benlik arasında ise pozitif yönlü ilişkinin varlığında bahsetmektedir (Kaczurkin ve diğ., 2022; Levinson, Langer ve Rodebaugh, 2011). Bu literatüre dayanarak beşinci hipotez şu şekilde oluşturulmuştur:

H5: Özerk-İlişkisel benlik ve özerk benlik sosyal kaygıyı negatif yönde yordamaktadır (Bu benliklerin düzeyi arttıkça sosyal kaygı düzeyi azalmaktadır).

Literatürdeki bulgular ebeveyn kontrolünün ebeveyn reddine kıyasla çocuğun sosyal kaygısıyla daha güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (McLeod, Wood ve Weisz, 2007: 155). Bunun sebebi, ebeveynlerin çocuğu fazla kontrol etmesi çocuğun sosyal çevresini keşfedip onun üzerinde etkili olma ve sosyal ilişkiler ile ilgili

gerekli becerileri geliştirme yönünü engellemesidir. Buna dayanarak, altıncı hipotezimiz şu şekildedir:

H6: Aşırı koruyucu ebeveyn tutumları (diğer ebeveyn tutumlarına kıyasla) sosyal kaygıyı daha güçlü şekilde yordamaktadır.

Ebeveynlik ile çocuk kaygısı arasındaki ilişkiyi inceleyen geleneksel araştırmalar, kaygının gelişimini tekil ana faktörler açısından açıklamaya çalışmış ve öncelikle kabul etmeye karşı reddetme ve psikolojik kontrole karşı çocuğun özerkliğine saygı göstermek gibi geniş ebeveynlik boyutlarına odaklanmıştır (Masia ve Morris, 1998; Wood ve diğ., 2003). Hem ebeveynin çocuğun hayatına ne düzeyde müdahale etme (koruma/kontrol etme) hakkını kendinde gördüğü hem de çocuğun ebeveynlerin tutumlarını/yaklaşımlarını reddetme veya kontrol etme olarak algılayıp algılamadığı sahip oldukları benlik kurgularına (aile modeline) göre değişir. Ebeveyn-çocuk ilişkisinde benlik kurgularının rolünün incelenmemiş olması literatürdeki tutarsız bulguların sebeplerinden biri olabilir.

Araştırmanın son amacı ise benlik kurgularının (özerk benlik, ilişkisel benlik ve özerk-ilişkisel benlik) algılanan ebeveyn tutumları ve sosyal kaygı düzeyi üzerindeki etkisinin araştırılması ve bu üç değişkenin çeşitli demografik özellikler bakımından farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmektir. Bağımsız aile modelinde, çocuğun özerk bir benlik geliştirmesi istenir, kendi hayatıyla ilgili belirli konularda tek başına karar vermesi ve kendi ayakları üzerinde durması için gerekli becerileri geliştirmesi teşvik edilir. Bunun için ebeveynler çocuğun hayatındaki belirli sınırları ihlal etme hakkını kendinde görmez, çocuğu kontrol etmekten kaçınır. Diğer yandan karşılıklı bağımlı aile modelinde, benliğin bağımsızlığına önem verilmez, bunun yerine çocuğun anne babaya bağlılığı, sadakati ve onlara uyması önemli değerler olarak görülür. İlişkisel benlik kurgusunun söz konusu olduğu bu aile modelinde büyüyen çocuklar, ebeveynlerinin kendi hayatına karışması, onlar için bazı kararları vermesinden daha az rahatsız olur; hatta ebeveynlerin kendilerini sevmesi, ona ilgi ve şefkatin bir işareti olarak algılama eğiliminde olur. Üçüncü bir aile modeli olan Duygusal/Psikolojik Bağlılık aile modelinde özerklik kavramı, başkalarından

soyutlanma/uzaklaşma değil, yetki ve etki sahibi olabilmek ve aynı zamanda kendi başına karar verebilmek önemsenir (Kağıtçıbaşı, 2019). Dolayısıyla ebeveynlerin aynı tutum ve davranışları farklı benlik kurgusuna sahip çocuklar tarafından farklı algılanır. Örneğin, belirli bir ebeveyn davranışı özerk benliğe sahip çocuk tarafından “aşırı koruyucu”, bağımlı benliğe sahip çocuk tarafından “gerektiği kadar ilgili ve kayıtlı olmama”, özerk-ilişkisel benlik kurgusuna sahip çocuk tarafından “ideal” bir davranış olarak algılanabilir. Bundan hareketle yedi, sekiz ve dokuzuncu hipotez şu şekilde kurulmuştur:

H7) Ebeveynlerinin tutumlarını kötümser/endişeli, aşırı koruyucu/evhamlı şeklinde değerlendirme eğilimi özerk benlik kurgusu yüksek olan kişilerde (düşük olanlara kıyasla) daha fazladır.

H8) Ebeveynlerinin tutumlarını aşırı izin verici, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı şeklinde değerlendirme eğilimi ilişkisel benlik kurgusu yüksek olan kişilerde (düşük olanlara kıyasla) daha fazladır.

H9) Ebeveynlerinin tutumlarını kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, sömürücü/istismar edici, aşırı izin verici/sınırsız, cezalandırıcı şeklinde değerlendirme eğilimi özerk-ilişkisel benlik kurgusu düşük olan kişilerde (yüksek olanlara kıyasla) daha fazladır.

Ebeveyn kontrolü, çocukların faaliyetlerinin ve rutinlerinin aşırı ebeveyn düzenlemesini, çocukların ebeveynlere bağımlılığının teşvik edilmesini ve çocuklara nasıl düşünecekleri veya hissedecekleri konusunda talimat verilmesini içerir (Barber, 1996; Steinberg, Elmen ve Mounts, 1989). Ebeveyn aşırı kontrolünün, çocuğun yeni durumları keşfetme ve sosyal beceriler de dahil olmak üzere yeni beceriler edinme fırsatını azalttığı ve bu nedenle daha düşük sosyal yeterlilik ve daha yüksek sosyal kaygı ve kaçınma ile sonuçlanabileceği varsayılmaktadır (Festa ve Ginburg, 2011: 291). Araştırmacılar çocukların bağımsız hareket etmelerinin gelişimsel olarak uygun olduğu bağlamlarda ebeveynlerin yüksek düzeyde kontrolcü olmaları durumunda, çocukların öz yeterliliklerinin azalabileceğini ve dolayısıyla da çevrelerinde kendi başlarına hareket

edebilme becerileri konusunda kaygılarının artabileceğini varsaymaktadır (Wood, 2006). Bu literatürden hareketle onuncu hipotez şu şekilde kurulmuştur.

H10: İlişkisel benlik kurgusu yüksek olanlar düşük olanlara kıyasla daha fazla sosyal kaygıya sahiptir.

Bazı modeller (Chorpita ve Barlow, 1998) ebeveynlerin çocukların özerkliğini ve bağımsızlığını teşvik etmesinin çocukların çevre üzerindeki hâkimiyet algılarını artırarak kaygının azalmasına yol açabileceğini varsaymıştır (McLeod, Wood ve Weisz, 2007: 156). Bundan hareketle on birinci hipotez şu şekilde kurulmuştur:

H11: Özerk benlik kurgusu yüksek olanlar düşük olanlara kıyasla daha az sosyal kaygıya sahiptir.

Mevcut araştırmadaki değişkenlerin cinsiyet, kardeş sayısı ve sosyoekonomik statü gibi çeşitli demografik değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi, yine araştırmanın üçüncü amacı kapsamındadır. Karşılıklı bağımlı aile modelinde çocuğa ekonomik bir değer atfedilmekte ve çocuk yaşlılığın güvencesi olarak algılanmaktadır. Bu aile modeli kırsal kesimde ve sosyoekonomik olarak düşük seviyede olanlar arasında görüldüğü için; içinde yaşadıkları koşullar nedeniyle erkeğin fiziksel gücüne daha fazla ihtiyaç duyulduğundan ve evi geçindirmede (evin bütçesine ekonomik katkı sağlama bakımından) erkek daha değerli görüldüğünden erkek çocuklar kız çocuklarından bariz bir şekilde daha farklı yetiştirilir (Kağıtçıbaşı, 2019). Buradan hareketle diğer hipotezler şu şekildedir:

H12: Sosyal kaygı düzeyi cinsiyet değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

H13: Sosyal kaygı düzeyi kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

H14: Sosyal kaygı düzeyi gelir durumu değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

H15: Benlik kurguları cinsiyet değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

H16: Benlik kurguları yerleşim yeri değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

2.2. YÖNTEM

2.2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada algılanan ebeveyn tutumları ile sosyal kaygı ve benlik kurguları arasındaki ilişkilerin araştırılması amaçlanmıştır. İlk olarak bu değişkenler arasındaki ilişkiler, sonrasında ebeveyn tutumları alt boyutlarının ve benlik kurguları alt boyutlarının sosyal kaygıyı yordama düzeyleri incelenmiştir. Daha sonra yüksek ve düşük olarak iki gruba ayrılan benlik kurgusu alt boyutlarının algılanan ebeveyn tutumları ve sosyal kaygı puanlarına göre; sosyal kaygı ve benlik kurgusu değişkenlerinin önemli demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı analiz edilmiştir. İçerisinde birden fazla değişkenin bulunduğu ve bu değişkenler arasındaki ilişkilerin araştırıldığı mevcut araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli; değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla kullanılan bir araştırma modelidir (Büyüköztürk ve diğ., 2013).

2.2.2. Örneklem

Araştırmanın örneklemini Bitlis Eren Üniversitesinin çeşitli lisans ve ön lisans bölümlerinde öğrenimine devam eden, yaşları 18-43 arasında değişen 284 kadın (%55) ve 232 erkek (%45) gönüllü katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması 21.96'dır (SS = 3.59). Araştırmaya katılan katılımcıların seçimi için "Uygun Örneklemme Tekniği" kullanılmıştır. Uygun örneklemme tekniğinin en büyük faydası araştırmacının katılımcılara olan erişilebilirliğinin kolay olmasıdır (Fraenkel ve Wallen, 2003).

Araştırmacı tarafından yüz yüze toplanan verilerden oluşan örnekleme, anket formlarının doldurulması sırasında eksik veya hatalı olduğu tespit edilen katılımcıların verileri dahil edilmemiştir. Katılımcıların cinsiyet, sınıf, bölüm farkları gözetilerek olabildiğince dengeli bir şekilde seçilmesine dikkat edilmiştir.

2.2.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplamak için; Demografik bilgi formu, Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği, Young Ebeveynlik Ölçeği ve Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği ve kullanılmıştır.

2.2.3.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan Demografik Bilgi Formu katılımcıların kişisel bilgilerinin öğrenilebilmesi amacıyla kullanılmıştır. Bu form, katılımcının cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, hayatlarının büyük bölümünü geçirdikleri yerleşim yeri, eğitim durumu, aile tipi, anne ve babanın eğitim düzeyleri gibi soruları içerisinde barındırır.

2.2.3.2. Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği

Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği (LSKÖ), Liebowitz (1987) tarafından geliştirilmiş olup sosyal durumlarda duyulan korku-kaygı ve kaçınma düzeylerini ölçmektedir. Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Heimberg ve diğerleri (1999) tarafından yapılmıştır. LSKÖ 24 maddeden oluşur. Her madde ‘‘korku ve kaygı’’ (0= yok ile 3= şiddetli) ve ‘‘kaçınma’’ (0= asla ile 3= genellikle) olacak şekilde puanlanır (Soykan, Özgüven ve Gençöz, 2003: 1062). Ölçeğin toplam puanı kaçınma ve kaygı alt ölçeklerinden alınan puanların toplanması ile elde edilir (Heimberg ve diğ., 1999: 201). Liebowitz Sosyal Kaygı ölçeğinden alınabilecek toplam puan 0 ile 144 arasında değişir. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı .96 olarak belirtilmiştir (Heimberg ve diğ., 1999). Alt ölçeklerin Cronbach Alfa katsayıları ise .92 olarak belirtilmiştir. Dolayısıyla Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir araç olduğu anlaşılmıştır (Heimberg ve diğ., 1999).

Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeğinin Türkçe formunun geçerlilik güvenirlik çalışmaları ise Soykan, Özgüven ve Gençöz (2003) tarafından yapılmıştır. Liebowitz Sosyal Kaygı alt ölçekleri için 25, toplam puanı için 50 kesme puanı önerilmektedir (Soykan, Özgüven ve Gençöz, 2003: 1067). Soykan, Özgüven ve Gençöz (2003: 167); korku/kaygı alt boyutu Cronbach alfa değerini .96, kaçınma alt boyutu Cronbach alfa değerini .95 ve tüm ölçeğin Cronbach alfa değerini ise .98 olarak bulmuşlardır. Mevcut çalışmada ise tüm ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .90, Korku/Kaygı alt boyutunun .91, kaçınma alt boyutunun ise .89 olduğu tespit edilmiştir

2.2.3.3. Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği

Özerk/İlişkisel benlik ölçeği Kağıtçıbaşı, Baydar ve Cemalcılar (2010) tarafından geliştirilmiştir. Türkiye’deki geçerlilik ve güvenirlik çalışmaları üniversiteli katılımcılar ile yapılmış olup 27 maddeden oluşmaktadır. Özerk/İlişkisel benlik ölçeği özerklik, ilişkisel ve özerk-ilişkisel olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır (Özkan, 2014: 58-59). Her alt boyut 9 sorudan oluşmaktadır. Her ölçekten alınabilecek toplam puan 9 ile 45 arasında değişmektedir (Dönmezoğulları, 2014: 40).

Özerk benlik alt boyutunda “Çok yakın hissettiğim bir kişinin hayatıma karışmasından hoşlanmam”, “Kararlarımı alırken yakınlarıma danışırım” ve “ Kararlarımı yakınlarımla isteklerine göre kolayca değiştirebilirim” gibi maddeler bulunmaktadır. Özerk Benlik alt boyutunun Cronbach Alfa katsayısı .74 olarak hesaplanmıştır (Özkan, 2014: 58-59). Mevcut araştırmada Özerk Benlik alt boyutunun Cronbach Alfa katsayısı .71 olarak hesaplanmıştır.

İlişkisel benlik alt boyutunda “Yakınlarımla olan ilişkimde mesafeli olmak isterim”, “Genelde kendimle ilgili şeyleri kendime saklarım” ve “Özel hayatımı çok yakınım olan birisiyle bile paylaşmam” gibi maddeler bulunmaktadır. İlişkisel Benlik alt boyutunun Cronbach Alfa katsayısı .78 olarak hesaplanmıştır (Özkan, 2014: 58-59). Mevcut araştırmada İlişkisel Benlik alt boyutunun Cronbach Alfa katsayısı .67 olarak hesaplanmıştır.

Özerk-İlişkisel benlik alt boyutunda “Hem yakın ilişkileri olmak, hem de özerk olmak önemlidir”, “İnsan çok yakınlarının fikirlerine karşı çıkabilmelidir.” ve “Bir kimse kendini hem yakınlarına bağlı hem de özgür hissedebilir.” gibi maddeler bulunmaktadır. Özerk-İlişkisel Benlik alt boyutunun Cronbach Alfa katsayısı .84 olarak hesaplanmıştır (Özkan, 2014: 58-59). Mevcut araştırmada Özerk-İlişkisel Benlik alt boyutunun Cronbach Alfa katsayısı .67 olarak hesaplanmıştır.

2.2.3.4. Young Ebeveynlik Ölçeği

Young (1994) tarafından geliştirilen Young Ebeveynlik Ölçeğinin (YEBÖ) amacı erken dönem olumsuz şemaların gelişmesine sebep olan farklı ebeveyn tutumlarını değerlendirebilmektir. 72 maddeden oluşan YEBÖ 6’lı likert tipli yapıya sahiptir ve katılımcılardan anne ve babalarının geçmişte kendilerine karşı olan tutum ve davranışlarını 1 (tamamıyla yanlış) ile 6 (ona tamamı ile uyuyor) numaraları arasında derecelendirmelerini talep etmektedir. Orjinal ölçek Başarısızlık, Cezalandırılma, Duyguları Bastırma, Duygusal Yoksunluk, Sosyal İzolasyon/Yabancılaşma, Terk Edilme/İstikrarsızlık, Güvensizlik/Suistimal Edilme, Hastalıklar ve Tehditler Karşısında Dayanaksızlık, Onay Arayıcılık ve Boyun Eğicilik Bağımlılık/Yetersizlik, Kendini Feda Kusurluluk/Utanç, Başarısızlık, Yüksek Standartlar/Aşırı Eleştiricilik, Hak Görme/Büyüklik, Yetersiz Özdenetim, İç İç Geçme/Gelişmemiş Benlik, Karamsarlık gibi şemalara karşılık gelen 17 faktörlü bir yapı olarak önerilmiştir (Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu, 2008: 18).

YEBÖ’ nün Türkçe geçerlik – güvenilirlik çalışması Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu (2008) tarafından yapılmıştır. Anne ve baba formları için 10 alt boyutlu ortak bir yapıda uzlaşmıştır. Bu 10 alt boyut; Cezalandırıcı, Kuralcı/Kalıplayıcı, Küçümseyici/Kusur Bulucu, Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Kötümser/Endişeli, Sömürücü/İstismar Edici, Koşullu/Başarı Odaklı, Aşırı İzin Verici/Sınırsız, Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran ve Aşırı Koruyucu/Evhamlı Ebeveynlik boyutudur (Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu, 2008: 26).

Yapılan araştırma sonucu Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı YEBÖ'nün anne formu için .53 ile .86 arasında, YEBÖ'nün baba formu için ise .61 ile .88 arasında olduğu sonucuna varılmıştır. Sonuçlar değerlendirilmiş olup YEBÖ' nün geçerli ve güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır (Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu, 2008: 26).

Mevcut araştırmada Young Ebeveynlik Ölçeği (YEBÖ) Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları hesaplanmış ve bu değer, anne formu (YEBÖ-A) için .90 ve baba formu (YEBÖ-B) için .92 olarak tespit edilmiştir. Young Ebeveynlik Ölçeğinin alt boyutlarının Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları, anne formu için Kuralcı/Kalıplayıcı .81, Küçümseyici/Kusur Bulucu .87, Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı .90, Sömürücü/İstismar Edici .77, Aşırı Koruyucu/Evhamlı .56, Koşullu/Başarı Odaklı .71, Aşırı İzin Verici/Sınırsız .54, Kötümser/Endişeli .54, Cezalandırıcı .63 ve Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran .50; baba formu için Kuralcı/Kalıplayıcı .79, Küçümseyici/Kusur Bulucu .91, Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı .92, Sömürücü/İstismar Edici .80, Aşırı Koruyucu/Evhamlı .55, Koşullu/Başarı Odaklı .75, Aşırı İzin Verici/Sınırsız .54, Kötümser/Endişeli .54, Cezalandırıcı .74 ve Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran .51 arasında değişmektedir.

Young ebeveynlik ölçeği bazı alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları, bazı faktörler açısından görece düşük olmasının sebebi madde sayılarının düşük olmasıdır. Bazı alt boyutların madde sayısının üç olduğu göz önüne alındığında katsayıların yeterli bir düzeyde olduğu söylenebilir (Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu, 2008: 29)

2.2.4. İşlem

Veri toplama işlemine başlamadan önce Dicle Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan (10.12.2023 ve 613734 sayılı) onay alınmış olup sonrasında Bitlis Eren Üniversitesi Rektörlüğünden veri toplayabilmek (18.12.2023 ve 117407 sayılı) izin alınmıştır. İzin alındıktan sonra Hizan Meslek Yüksek Okulu öğrencilerinden oluşan 24 kişilik bir grup ile pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama yapılmasının sebebi, anket formlarında gözden kaçan hatalar ve aksaklıkların veri toplama işlemine

başlamadan önce fark edilerek önlem alınmasıdır. Pilot uygulama sonucu katılımcıların formdaki maddeleri anlamlandırma ve işaretlemeleri araştırmacı tarafından gözlemlenmiştir. Sonrasında yanlış anlamaların olabileceği gözlemlenerek bunların önüne geçmek için örnek maddeler ve örnek işaretlemeler forma eklenmiştir. Ölçme araçlarının uygulanmasına başlamadan önce katılımcılara “Bilgilendirilmiş Onam Formu” ile beraber araştırmaya dair soru işaretlerinin giderilmesi amacıyla bilgilendirme yapılmış ve katılımcıların araştırmadan istedikleri zaman ayrılmaları konusunda özgür olduklarının bilgisi verilmiştir. Ayrıca katılımcıların daha sonra araştırmacıya ulaşabilmeleri için onam formunda araştırmacıya dair iletişim bilgilerine de yer verilmiştir.

2.2.5. Verilerin Analizi

Araştırmada kapsamında elde edilen veriler SPSS 21.0 istatistik programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin dağılımlar, frekans ve yüzde analizi kullanılarak belirlenmiştir. Ayrıca kullanılan ölçeklerde katılımcıların düzeylerini belirleyebilmek için toplam puan ve standart sapma kullanılmıştır. Ölçeklerin güvenirlikleri cronbach’s alpha güvenirlik analizi sonucu tespit edilmiş olup tüm ölçüm araçlarının güvenirlik düzeylerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu anlaşılmıştır. Bağımsız değişkenler ile bağımlı değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson Korelasyon analizi; bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etkisinin incelenmesinde Aşamalı Regresyon Analizi kullanılmıştır. Ölçümlere göre ikili gruplar arasındaki farkları belirlemek için Bağımsız Gruplar T-Testi, ikiden fazla gruplar için ise Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi uygulanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. BULGULAR

Bu bölümde ilk olarak araştırma katılımcıları ve değişkenlerine dair tanımlayıcı bilgilere yer verilmiştir. Sonrasında araştırmada yer alan değişkenler arasındaki korelasyon sonuçları ve sosyal kaygıyı yordayan değişkenlerin incelendiği Aşamalı Regresyon analizi sonuçları paylaşılmıştır. Sonraki kısımda ise yüksek-düşük olarak gruplandırılan benlik kurguları alt boyutlarına ait bağımsız gruplar t testi sonuçları ile birlikte Sosyal Kaygı ve Özerk-İlişkisel benlik ölçeklerinden alınan puanların önemli demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyebilmek için yapılan bağımsız gruplar t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına yer verilmiştir.

3.1.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırma kapsamında 516 katılımcıya ulaşılmış olup katılımcıların %55.00'ının kadın ($n = 283$) ve %45.00'ının erkek ($n = 232$) olduğu belirlenirken katılımcıların çoğunlukla 21-25 yaş aralığında olduğu (%56.10; $n = 289$), anne babalarının beraber yaşadığı (%94.80; $n = 488$), hayatlarının büyük bölümünü şehir merkezinde geçirdikleri (%35.30; $n = 183$), diğer şehirlerde yaşadıkları (%27.40; $n = 142$), lisans düzeyinde eğitim gördükleri (%86.00; $n = 444$), Fen Edebiyat Fakültesi'nde okudukları (%50.10; $n = 258$), İngiliz dili ve edebiyatı bölümünde okudukları (%29.50; $n = 152$), 1. sınıfta oldukları (%27.80; $n = 143$), çekirdek bir aileye sahip oldukları (%90.30; $n = 466$), annelerinin okuma yazma bilmediği (%31.30; $n = 161$), babalarının ilkokul mezunu oldukları (%29.50; $n = 153$), 6 ve üzeri kardeşleri olduğu (%33.80; $n = 175$) ve ailelerin gelir durumlarının orta düzeyde olduğu (%71.70; $n = 369$) belirlenmiştir. Araştırmada yer alan katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Değerler (n=516)

Demografik	Gruplar	n	%
Cinsiyet	Kadın	284	55.00
	Erkek	232	45.00
Yaş	20 ve altı	184	35.50
	21-25	289	56.10
	26 ve üzeri	43	8.40
Anne-Babanız	Ayrı	28	5.20
	Beraber	488	94.80
Hayatınızın büyük bölümünü geçirdiğiniz yerleşim yeri	Köy/kasaba	125	24.30
	İlçe	134	26.00
	Şehir merkezi	183	35.30
	Büyükşehir	74	14.40
Ailenin yaşadığı şehir	Batman	26	5.00
	Bitlis	138	26.80
	Diyarbakır	67	13.00
	Muş	21	4.10
	Şanlıurfa	31	6.00
	Van	70	13.60
	Diğer	142	27.40
Eğitim Durumu	Ön lisans	72	14.00
	Lisans	444	86.00
Öğrenim görülen Fakülte veya yüksekokul	Fen Edebiyat	258	50.10
	İslami İlimler Fakültesi	89	17.30
	Sağlık Bilimleri	64	12.40
	Sosyal Bilimler	36	7.00
	Hizan MYO	26	5.00
	Diğer	43	8.20
Bölüm	Fizyoterapi	25	4.90
	Hemşirelik	30	5.80
	İngiliz dili ve edebiyatı	152	29.50
	İslami İlimler	90	17.50
	İş sağlığı	20	3.90
	Matematik	36	7.00
	Veterinerlik	25	4.90
	Türk Dili ve Edebiyatı	52	10.00
	Diğer	86	16.50
Sınıf	Hazırlık	67	13.00
	1	143	27.80
	2	133	25.60
	3	46	8.90
	4. sınıf ve üzeri	127	24.70
Aile tipi	Çekirdek aile	466	90.30
	Geniş aile	50	9.70
Annenin eğitim durumu	Okuryazar değil	161	31.30
	Okuryazar	61	11.80
	İlkokul	145	28.00
	Ortaokul	83	16.00
	Lise	41	8.00

	Ön lisans ve üzeri	25	4.90
	Okuryazar değil	33	6.40
	Okuryazar	38	7.40
Babanın eğitim durumu	İlkokul	153	29.50
	Ortaokul	113	21.90
	Lise	110	21.40
	Ön lisans	22	4.30
	Lisans ve üzeri	47	9.10
Kardeş sayısı	En fazla 1	30	5.80
	2	75	14.60
	3	72	14.00
	4	86	16.70
	5	78	15.10
	6 ve üzeri	175	33.80
Aile gelir durumu	Düşük	88	17.00
	Orta	369	71.70
	Yüksek	58	11.30
	Toplam	516	100.0

3.1.2. Çalışmadaki Değişkenlerin Tanımlayıcı Özellikleri

Araştırmada kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistiklere Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6. Tüm Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	N	Ort.	SS	Min-Max
Yaş	516	21.96	3.59	18.00-43.00
Kuralcı /Kalıplayıcı (Anne)	515	2.68	0.95	1.00-5.92
Küçümseyici /Kusur Bulucu (Anne)	515	1.57	0.85	1.00-6.00
Duygusal Bakımdan Y. B. (Anne)	515	2.18	1.09	1.00-6.00
Sömürücü İstismar Edici (Anne)	515	1.12	0.39	1.00-4.57
Aşırı Koruyucu /Evhamlı (Anne)	515	3.15	0.83	1.00-6.00
Koşullu / Başarı Odaklı (Anne)	515	3.93	1.22	1.00-6.00
Aşırı İzin Verici /Sınırsız (Anne)	515	1.73	0.75	1.00-5.50
Kötümser Endişeli (Anne)	515	2.49	1.16	1.00-6.00
Cezalandırıcı (Anne)	515	2.30	1.06	1.00-6.00
Değişime Kapalı /D. B. (Anne)	515	3.00	1.21	1.30-6.00
Kuralcı /Kalıplayıcı (Baba)	508	3.01	1.13	1.00-6.00
Küçümseyici /Kusur Bulucu (Baba)	508	1.73	1.06	1.00-6.00
Duygusal Bakımdan Y. B. (Baba)	508	2.66	1.30	1.00-6.00
Sömürücü İstismar Edici (Baba)	508	1.21	0.54	1.00-5.71
Aşırı Koruyucu /Evhamlı (Baba)	508	3.03	0.81	1.14-5.29
Koşullu / Başarı Odaklı (Baba)	508	4.03	1.27	1.00-6.00
Aşırı İzin Verici /Sınırsız (Baba)	508	1.79	0.84	1.00-5.67
Kötümser Endişeli (Baba)	508	2.56	1.21	1.00-6.00
Cezalandırıcı (Baba)	508	2.58	1.30	1.00-6.00
Değişime Kapalı /D. B. (Baba)	508	3.34	1.33	1.00-6.00
Kaygı /Korku	516	26.45	14.04	0.00-61.00
Kaçınma	516	27.08	13.34	0.00-66.00
Sosyal Kaygı	516	53.53	26.52	0.00-122.00
Özerk Benlik	515	26.89	4.97	12.00-45.00
İlişkisel Benlik	508	30.31	4.84	13.00-45.00
Özerk İlişkisel Benlik	510	33.96	4.73	20.00-45.00

3.1.3. Değişkenler Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları

YEBÖ anne formu alt boyutları ile diğer tüm değişkenlerin alt boyutları arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla Pearson Korelasyon analizi kullanılmıştır. Tablo 7, YEBÖ anne formu alt boyutları ile diğer değişkenlerin alt boyutları arasındaki ilişki

sonuçlarını içerirken Tablo 8’de ise YEBÖ baba formunun alt boyutları ile diğer değişkenlerin alt boyutları arasındaki ilişkiler sunulmuştur.

3.1.3.1. YEBÖ Anne Alt Boyutları ve Sosyal Kaygı Arasındaki İlişkiler

Korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında katılımcıların sosyal kaygı düzeyi ve alt boyutları ile YEBÖ Anne alt boyutları arasında korelasyon tespit edilmiş ve bu korelasyonun sosyal kaygı düzeyi ile duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ($r = .17; p < .001$), kötümser/ endişeli ($r = .16; p < .001$), değişime kapalı ($r = .17; p < .001$), küçümseyici/ kusur bulucu ($r = .13; p < .05$), aşırı koruyucu/ evhamlı ($r = .13; p < .05$) ve cezalandırıcı ($r = .12; p < .05$) boyutları arasında pozitif yönlü olduğu belirlenmiştir. Bu tespit de algılanan duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, kötümser/endişeli, değişime kapalı, küçümseyici/kusur bulucu, aşırı koruyucu ve cezalandırıcı tutumlar arttıkça, katılımcıların sosyal kaygı düzeylerinin yüksek düzeyde arttığını göstermektedir. Bu bulgular *Hipotez 1’* in desteklendiğini göstermektedir. Sosyal kaygı düzeyi ile koşullu/başarı odaklı ($r = -.114; p < .05$) anne tutumu arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu durum da algılanan koşullu/başarı odaklı ebeveyn tutumlarının artmasıyla sosyal kaygı düzeylerinin düşeceği anlamına gelmektedir.

Kuralcı/kalıplayıcı, Sömürücü/İstismar Edici ve Aşırı İzin Verici anne tutumları ile sosyal kaygı arasında ise anlamlı ilişkiler bulunmadığı için *Hipotez 2’nin* desteklenmediği tespit edilmiştir ($p > .05$).

3.1.3.2. YEBÖ Baba Alt Boyutları ve Sosyal Kaygı Arasındaki İlişkiler

Katılımcıların sosyal kaygı düzeyi ile YEBÖ baba alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler olduğu ve bu ilişkilerin sosyal kaygı düzeyi ile küçümseyici/kusur bulucu ($r = .15; p < .001$), duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ($r = .19; p < .001$), sömürücü/istismar edici ($r = .13; p < .05$), kötümser/endişeli ($r = .17; p < .001$) cezalandırıcı ($r = .12; p < .05$) ve değişime kapalı ($r = .130; p < .05$), kuralcı/kalıplayıcı ($r = .10; p < .05$) ve Aşırı Koruyucu/Evhamlı ($r = .10; p < .05$) boyutları arasında olduğu ve bu ilişkilerin pozitif

yönlü anlamlı korelasyon gösterdiği belirlenmiştir. Algılanan küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, kötümser/endişeli, cezalandırıcı ve değişime kapalı, kuralcı/kalıplayıcı ve Aşırı Koruyucu/Evhamlı baba tutumlarının artması, katılımcıların sosyal kaygı düzeylerinin yüksek düzeyde artacağı şeklinde yorumlanabilir. Bu bulgular *Hipotez 1* 'in desteklendiğini göstermektedir.

Aşırı izin verici ve Koşullu/Başarı odaklı baba tutumları ile sosyal kaygı arasında ise anlamlı korelasyon bulunmadığı için *Hipotez 2* 'nin desteklenmediği tespit edilmiştir ($p > .05$).

3.1.3.3. YEBÖ Anne Alt Boyutları ve Benlik Kurguları Arasındaki İlişkiler

Korelasyon analizi sonucunda katılımcıların benlik kurguları alt boyutları ile YEBÖ Anne alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler olduğu ve özerk-ilişkisel benlik boyutu ile kuralcı/kalıplayıcı ($r = -.105$; $p < .05$), küçümseyici/kusur bulucu ($r = -.193$; $p < .001$), duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ($r = -.24$; $p < .001$), sömürücü/istismar edici ($r = -.15$; $p < .05$), aşırı izin verici ($r = -.14$; $p < .001$), kötümser/endişeli ($r = -.097$; $p < .05$) ve cezalandırıcı ($r = -.147$; $p < .05$) boyutlar arasında olduğu ve bu ilişkilerin negatif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Algılanan kuralcı/ kalıplayıcı, küçümseyici/ kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, aşırı izin verici, kötümser/endişeli ve cezalandırıcı ebeveyn tutumları arttıkça, katılımcıların özerk-ilişkisel benlik puanları azalmaktadır.

İlişkisel benlik boyutu ile küçümseyici/kusur bulucu ($r = -.14$; $p < .05$), duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ($r = -.21$; $p < .001$), kötümser/endişeli ($r = -.12$; $p < .05$) ve cezalandırıcı ($r = -.11$; $p < .05$) boyutları arasında negatif yönlü anlamlı ilişkilerin olduğu belirtilmiştir. Sonuç olarak algılanan, küçümseyici/ kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, kötümser/endişeli ve cezalandırıcı ebeveyn tutumları arttıkça, katılımcıların ilişkisel benlik puanları azalmaktadır.

Özerk benlik boyutu ile duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ($r = .91; p < .05$) ve cezalandırıcı ($r = .09; p < .05$) boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkilerin olduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ve cezalandırıcı ebeveyn tutumlarının artmasıyla katılımcıların özerk benlik puanlarının da artacağı görülmektedir.

3.1.3.4. YEBÖ Baba Alt Boyutları ve Benlik Kurguları Arasındaki İlişkiler

Katılımcıların benlik kurguları alt boyutları ile YEBÖ Baba alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler olduğu ve bu ilişkilerin özerk-ilişkisel benlik boyutu ile kuralcı/kalıplayıcı ($r = -.12; p < .05$), küçümseyici/kusur bulucu ($r = -.14; p < .05$), duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ($r = -.16; p < .001$), sömürücü/istismar edici ($r = -.16; p < .001$), aşırı izin verici ($r = -.10; p < .05$), kötümser/endişeli ($r = -.10; p < .05$) ve cezalandırıcı ($r = -.14; p < .05$) boyutları arasında olduğu ve bu ilişkilerin negatif yönlü anlamlı korelasyon gösterdiği belirlenmiştir. Bu bulgu da algılanan kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, aşırı izin verici, kötümser/endişeli ve cezalandırıcı ebeveyn tutumlarının artması, katılımcıların özerk-ilişkisel benlik puanlarının azalacağı anlamına gelmektedir.

İlişkisel benlik boyutu ile kuralcı/kalıplayıcı ($r = -.093; p < .05$), küçümseyici/kusur bulucu ($r = -.14; p < .05$), duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ($r = -.20; p < .001$), sömürücü/istismar edici ($r = -.08; p < .05$), aşırı izin verici ($r = .09; p < .05$) ve değişime kapalı ($r = -.108; p < .05$) boyutları arasında negatif yönlü anlamlı korelasyon gösterdiği belirtilmiştir. Sonuç olarak algılanan kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, aşırı izin verici ve değişime kapalı tutumlarının artması, katılımcıların ilişkisel benlik puanlarının azalacağı anlamına gelmektedir.

İlişkisel benlik boyutu ile aşırı koruyucu/evhamlı ($r = .10; p < .05$) ise pozitif yönlü anlamlı ilişkinin olduğu belirtilmiştir. Bu bulgu da algılanan aşırı koruyucu/evhamlı baba tutumlarının artması, katılımcıların ilişkisel benlik puanlarının artacağı şeklinde yorumlanabilir.

Özerk benlik boyutu ile küçümseyici/kusur bulucu ($r = .92$; $p < .05$), duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ($r = .11$; $p < .05$) ve sömürücü/istismar edici ($r = .10$; $p < .05$) boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkilerin olduğu belirtilmiştir. Sonuç olarak algılanan küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici baba tutumlarının artması, katılımcıların özerk benlik puanlarının artacağı anlamına gelmektedir.

3.1.3.5. Sosyal Kaygı ile Benlik Kurguları Arasındaki İlişkiler

Katılımcıların sosyal kaygı düzeyi ve alt boyutları ile Benlik Kurguları alt boyutları arasında negatif yönlü anlamlı korelasyon gösterdiği tespit edilmiştir. Anlamlı korelasyon, sosyal kaygı düzeyi ile özerk-ilişkisel benlik ($r = -.167$; $p < .001$), ve özerk benlik ($r = -.105$; $p < .05$) boyutları arasındadır. Elde edilen bu bulgu doğrultusunda özerk benlik ve özerk-ilişkisel benlik düzeylerinin artmasıyla sosyal kaygı düzeyinin azalacağı yorumu yapılabilir. Sosyal kaygı düzeyi ile özerk-ilişkisel benlik ve özerk benlik puanları arasında negatif yönlü anlamlı ilişkilerin olması dolayısıyla *Hipotez 3*'ün desteklendiği görülmüştür.

Tablo 7. YEBÖ-A ve Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1-Kuralcı	-															
2-Küçümseyici	.54**	-														
3-D.B.Y.B.	.27**	.65**	-													
4-Sömürücü	.16**	.55**	.42**	-												
5-Aşırı Korumacı	.34**	.14**	-.14**	.01	-											
6-Koşullu	.49**	.11*	-.10*	-.05	.21**	-										
7-Aşırı izin verici	.15**	.38**	.36**	.40**	.10*	.00	-									
8-Kötümser	.46**	.35**	.25**	.17**	.21**	.22**	.20**	-								
9-Cezalandırıcı	.53**	.55**	.45**	.33**	.13**	.14**	.22**	.50**	-							
10-Değişime Kapalı	.35**	.19**	.11*	.00	.24**	.27**	.11*	.26**	.13**	-						
11-L.S.K.Ö-Korku/Kaygı	.07	.13**	.17**	.07	.13**	-.10*	.06	.15**	.11**	.18**	-					
12-L.S.K.Ö.-Kaçınma	.06	.11**	.16**	.05	.12**	-.12**	.08	.15**	.12**	.15**	.87**	-				
13-Sosyal Kaygı	.07	.13**	.17**	.07	.13**	-.11**	.07	.16**	.12**	.17**	.97**	.97**	-			
14-Özerk	.04	.08	.09*	.08	-.03	-.02	.04	.06	.09*	-.02	-.11*	-.09*	-.10*	-		
15-İlişkisel	-.06	-.14**	-.21**	-.07	.07	-.02	-.06	-.12**	-.11**	-.06	-.06	-.08	-.08	-.59**	-	
16-Özerk-İlişkisel	-.10*	-.19**	-.24**	-.15**	.05	-.03	-.14	-.10*	-.15**	-.07	-.15**	-.17**	-.17**	-.05	.26**	-

** p < .001 * p < .05 Not. D.B.Y.B. = Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı; L.S.K.Ö. = Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği

Tablo 8. YEBÖ-B ve Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1-Kuralcı	-															
2-Küçümseyici	.62**	-														
3-D.B.Y.B.	.41**	.67**	-													
4-Sömürücü	.31**	.65**	.49**	-												
5-Aşırı Koruyucu	.29**	.16**	-.12**	.10*	-											
6-Koşullu	.49**	.12*	-.03*	.00	.23**	-										
7-Aşırı izin verici	.29**	.53**	.46**	.47**	.11*	.01	-									
8-Kötümser	.55**	.43**	.28**	.28**	.19**	.24**	.20**	-								
9-Cezalandırıcı	.59**	.61**	.54**	.40**	.10*	.18**	.22**	.50**	-							
10-Değişime Kapalı	.41**	.18**	.22**	.08	.13**	.27**	.11*	.32**	.18**	-						
11-L.S.K.Ö-Korku/Kaygı	.10*	.15**	.21**	.12**	.01*	-.03	.06	.17**	.11**	.13**	-					
12-L.S.K.Ö.-Kaçınma	.09*	.15**	.17**	.13**	.09*	-.05	.08	.16**	.11**	.12**	.87**	-				
13-Sosyal Kaygı	.10*	.15**	.19**	.13**	.01*	-.04	.07	.17**	.12**	.13**	.97**	.97**	-			
14-Özerk	.05	.92*	.11*	.10*	-.06	-.03	.04	.04	.06	.04	-.11*	-.09*	-.10*	-		
15-İlişkisel	-.09*	-.14**	-.2**	-.08	.10*	-.03	-.06	-.08	-.28	-.10*	-.06	-.08	-.07	-.59**	-	
16-Özerk-İlişkisel	-.12**	-.14**	-.16**	-.16**	-.05	-.03	-.04	-.10*	-.14**	-.04	-.15**	-.17**	-.17**	-.05	.26**	-

** p < 0.01 * p < .05 Not. D.B.Y.B. = Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı; L.S.K.Ö. = Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği

3.1.4. Sosyal Kaygı Yordayan Değişkenlere İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi

Katılımcıların sosyal kaygı puanlarını en güçlü yordayan değişkenleri inceleyebilmek için aşamalı (*stepwise*) regresyon analizi YEBÖ Anne-Baba ve benlik kurguları formları için ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir.

3.1.4.1. Sosyal Kaygı ve YEBÖ Anne Alt Boyutlarına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi

Sosyal kaygı puanı bağımlı değişken olarak alınan regresyon modeli; Sosyal kaygı puanı ile YEBÖ Anne ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkiyi inceleyen korelasyon analizi ve sosyal kaygı puanları düşük ve yüksek olarak ayrılan iki grubun algıladıkları ebeveyn tutumlarının kıyaslaması sonucu anlamlı olan alt boyutlar dikkate alınarak oluşturulmuştur. Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği' nin toplam puanı, yapılacak olan analize bağımlı değişken olarak katılırken YEBÖ anne formunun (küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, aşırı koruyucu/evhamlı, kötümser/endişeli, cezalandırıcı ve değişime kapalı/duygularını bastıran) puanları bağımsız değişken olarak atanmıştır. Kurulan aşamalı regresyon modeli Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Sosyal Kaygı Yordayan YEBÖ Anne Alt Boyutları

Model		R ²	Std. Hata	β	t	p
1. Model	Anne D.B.Y.B.	.029	1.06	.17	3.91	p<.001
2. Model	Anne D.B.Y.B.	.053	1.06	.19	4.41	p<.001
	Anne K/E.		1.39	.15	3.58	p<.001
3. Model	Anne D.B.Y.B.	.066	1.06	.17	3.98	p<.001
	Anne K/E.		1.43	.12	2.77	.006
	Anne D.K./D.B.		.98	.12	2.69	.007

Not. D.B.Y.B. = Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı; K/E. = Kötümser/Endişeli; D.K./D.B.= Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran

Aşamalı regresyon analizi sonucu sosyal kaygının yordanması konusunda anlamlı katkı sağlayan YEBÖ anne boyutları ve bu boyutların sosyal kaygının yordanmasında açıklanan toplam varyansa katkısı belirlenmiştir. İlk olarak Küçümseyici-Kusur Bulucu, Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Aşırı Koruyucu/Evhamlı, Kötümser/Endişeli, Cezalandırıcı ve Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran alt boyutları alınarak model kurulmuştur. Daha sonra bu modelde anlamlı etkisi olmayan alt boyutlar çıkartılarak anlamlı olan alt boyutlarla aşamalı regresyon modeli kurulmuştur. Regresyon modelinin ilk aşamasında Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı değişkeni regresyon eşitliğine girilmiş ve sosyal kaygı puanı üzerindeki varyansın %2,9'u duygusal bakımdan yoksun bırakıcı anne tutumu ile açıklanmıştır ve model anlamlıdır ($F(1,513) = 15.34, p < .001$). Bu bulgu Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı değişkeninin modeli anlamlı yönde açıkladığını göstermektedir ($\beta = .17$). Analizin ikinci aşamasında Kötümser/Endişeli Anne değişkeni modele eklenmiş ve sosyal kaygı puanı üzerindeki varyansın %5,3'ü Kötümser/Endişeli anne değişkeni ($\beta = .15$) ile açıklanmıştır ve model anlamlıdır ($F(2,512) = 11.51, p < .001$). Son olarak da Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran alt boyutu modele eklenmiş ve açıklanan varyans %6,6'ya çıkmıştır En yüksek açıklama oranına sahip modelin bu olduğu görülmektedir ($F(3,511) = 10.68, p = .007$). Bu 3 alt boyutun Sosyal Kaygı üzerinde pozitif yönde bir değişime sebep olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular doğrultusunda 4. *Hipotez*'in desteklendiği, 6. *Hipotez*'in ise desteklenmediği söylenebilir.

3.1.4.2. Sosyal Kaygı ve YEBÖ Baba Alt Boyutlarına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi

Sosyal kaygı puanı bağımlı değişken olarak alınan regresyon modeli; Sosyal kaygı puanı ile YEBÖ Baba ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkiyi inceleyen korelasyon analizi ve sosyal kaygı puanları düşük ve yüksek olarak ayrılan iki grubun algıladıkları ebeveyn tutumlarının kıyaslaması sonucu anlamlı olan alt boyutlar dikkate alınarak oluşturulmuştur. Sosyal Kaygı Ölçeği' nin toplam puanı, yapılacak olan analize bağımlı değişken olarak katılırken YEBÖ baba formunun (kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur

bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, aşırı koruyucu/evhamlı, kötümser/endişeli, cezalandırıcı ve değişime kapalı/duygularını bastıran) puanları bağımsız değişken olarak atanmıştır. Kurulan aşamalı regresyon modeli Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Sosyal Kaygıyı Yordayan YEBÖ Baba Alt Boyutları

Model		R ²	Std. Hata	β	t	p
1. Model	Baba D.B.Y.B.	.037	.89	.19	4.44	p<.001
2. Model	Baba D.B.Y.B.	.053	.89	.21	4.78	p<.001
	Baba A.K./E.		1.43	.12	2.83	.005
3. Model	Baba D.B.Y.B.	.058	.98	.17	361	p<.001
	Baba A.K./E.		1.48	.10	2.29	.022
	Baba K./E.		1.06	.08	1.76	.079

Not. D.B.Y.B. = Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı; A.K./E.= Aşırı Koruyucu/Evhamlı; K./E.= Kötümser/Endişeli

Aşamalı regresyon analizi sonucu sosyal kaygının yordanması konusunda anlamlı katkı sağlayan YEBÖ baba boyutları ve bu boyutların sosyal kaygının yordanmasında açıklanan toplam varyansa katkısı belirlenmiştir. İlk olarak kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, aşırı koruyucu/evhamlı, kötümser/endişeli, cezalandırıcı ve değişime kapalı/duygularını alt boyutları dahil edilerek model kurulmuştur. Daha sonra bu modelde anlamlı etkisi olmayan alt boyutlar çıkartılarak anlamlı olan alt boyutlar ile hiyerarşik regresyon modeli kurulmuştur. Regresyon modelinin ilk aşamasında Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı değişkeni regresyon eşitliğine girilmiş ve sosyal kaygı puanı üzerindeki varyansın %3,7’si duygusal bakımdan yoksun bırakıcı baba tutumu ile açıklanmıştır ve model anlamlıdır ($F(1,506) = 19.71, p < .001$). Bu bulgu Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı değişkeninin modeli anlamlı yönde açıkladığını göstermektedir ($\beta = .19$). Analizin ikinci aşamasında Aşırı koruyucu/Evhamlı değişkeni ($\beta = .12$) modele eklenmiş ve sosyal kaygı puanı üzerindeki varyansın %5,3’ü Aşırı Koruyucu/Evhamlı değişkeni ile açıklanmıştır ($F(2,505) = 14.00, p < .01$). Bu bulgu Aşırı Koruyucu/Evhamlı değişkeninin modeli anlamlı yönde açıkladığını göstermektedir ($\beta = .12$). Son olarak da Kötümser/Endişeli

değişkeni ($\beta = .8$) modele eklenmiş ve açıklanan varyans %5,8'e çıkmıştır. Bu aşamada Kötümser /Endişeli değişkeninin Sosyal Kaygıyı yordamada anlamsız olduğu görülmüştür ($F(3,504) = 10.40, p = .07$). Kurulan regresyon modelinin en yüksek açıklama oranına sahip model olduğu görülmektedir. Bu 3 alt boyut, Sosyal Kaygı üzerinde pozitif yönde bir değişime sebep olmaktadır. Bu bulgular doğrultusunda 4. *Hipotez*'in desteklendiği, 6. *Hipotez*'in ise desteklenmediği söylenebilir.

3.1.4.3. Sosyal Kaygı ve Benlik Kurguları Alt Boyutlarına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi

Sosyal kaygı puanı bağımlı değişken olarak alınan regresyon modeli; Sosyal kaygı puanı ile YEBÖ Anne ölçeği ve özerk-ilişkisel benlik ölçeği arasındaki ilişkiyi inceleyen korelasyon analizi ve sosyal kaygı puanları düşük ve yüksek olarak ayrılan iki grubun algıladıkları ebeveyn tutumları ve benlik kurgularının kıyaslanması sonucu anlamlı olan alt boyutlar dikkate alınarak oluşturulmuştur. Sosyal Kaygı Ölçeği'nin toplam puanı, yapılacak olan analize bağımlı değişken olarak katılırken özerk-ilişkisel benlik ölçeği (özerk ve özerk-ilişkisel benlik) puanları bağımsız değişken olarak atanmıştır. Kurulan aşamalı regresyon modeli Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Sosyal Kaygıyı Yordayan Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği Alt Boyutları

Model		R ²	Std. Hata	β	t	p
1. Model	Ö. B.	.01	7.77	-.10	-2.38	.018
2. Model	Ö. B.	.037	.23	-.11	-2.63	.009
	Ö. İ. B.		.24	-.17	-3.99	p<.001

Not. Ö. B. = Özerk Benlik; Ö. İ. B. = Özerk-İlişkisel Benlik

Aşamalı regresyon analizi sonucu sosyal kaygının yordanması konusunda anlamlı katkı sağlayan özerk-ilişkisel benlik alt boyutlarının sosyal kaygının yordanmasında açıklanan toplam varyansa katkısı belirlenmiştir. Regresyon modelinin ilk aşamasında Özerk Benlik alt boyutu regresyon eşitliğine girilmiş ve sosyal kaygı puanı üzerindeki

varyansın %1'i özerk benlik kurgusu ile açıklanmıştır ve model anlamlıdır ($F(1,514) = 5.67, p < .05$). Bu bulgu Özerk Benlik değişkeninin ($\beta = -.10$) modeli anlamlı yönde açıkladığını göstermektedir. Analizin ikinci aşamasında Özerk-ilişkisel benlik değişkeni ($\beta = -.17$) modele eklenmiş ve sosyal kaygı puanı üzerindeki varyansın %3,7'si Özerk-İlişkisel benlik değişkeni ile açıklanmıştır ($F(2,513) = 11.29, p < .001$). En yüksek açıklama oranına sahip modelin bu olduğu görülmektedir. Özerk benlik ve özerk-ilişkisel benlik, sosyal kaygı üzerinde negatif yönlü bir değişime sebep olmaktadır. Bu bulguların doğrultusunda *Hipotez 5*'in desteklendiği söylenebilir.

3.1.5. Benlik Kurguları Düzeylerine göre Bağımsız Gruplar t-Testi

Sonuçları

Katılımcıların Özerk, İlişkisel ve Özerk-ilişkisel benlik ölçeklerine vermiş oldukları yanıtların toplamının medyan değeri temel alınarak düşük ve yüksek olacak şekilde iki gruba ayrılmış olup (Özkan, 2014: 88) YEBÖ Anne-Baba ve Sosyal kaygı değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için Bağımsız Gruplar t-Testi analizi yapılmıştır.

3.1.5.1. Özerk Benlik Düzeylerine Dair Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Katılımcıların özerk benlik ölçeğine verdikleri yanıtların toplamının medyan değeri temel alınarak ikiye bölünmüştür. Böylece Düşük Özerk Benlik ve Yüksek Özerk Benlik olmak üzere iki grup elde edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 12'de yer almaktadır.

Tablo 12'de sunulan verilere bakıldığı zaman YEBÖ Anne tutumlarından kötümser/endişeli ($t(515) = -2.221, p < .05$) tutumun, düşük ve yüksek özerk benlik düzeyine göre anlamlı seviyede farklılaştığı görülmektedir. Bu bulgu da yüksek özerk benliğe sahip katılımcıların ($M = 2.6, SS = 1.2$), düşük özerk benliğe sahip katılımcılara ($M = 2.4, SS = 1.1$) göre çocukluk dönemlerinde daha fazla kötümser/endişeli anne tutumları ile karşılaştıklarını göstermektedir. Bu bulgular doğrultusunda 7. *Hipotez*'in kısmen desteklendiği söylenebilir. Diğer YEBÖ anne ve YEBÖ baba ebeveyn tutumları,

düşük ve yüksek özerk benlik düzeyine göre anlamlı seviyede farklılaşmamaktadır ($p > .05$).

Aynı şekilde sosyal kaygı ve alt boyutlarının da düşük ve yüksek özerk benlik düzeyine göre anlamlı seviyede farklılaşmadığı tespit edilmiştir ($p > .05$). Bu bulgular doğrultusunda, anlamlı sonuçlar elde edilemediğinden dolayı 11. Hipotez'in desteklenmediği söylenebilir.

Tablo 12. Özerk Benlik Düzeylerinin Karşılaştırılması

Değişkenler	Özerk Benlik Düzeyleri Düşük Katılımcılar			Özerk Benlik Düzeyleri Yüksek Katılımcılar			t	p
	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS		
ANNE								
Kuralcı/Kalıplayıcı	288	2.7	0.9	228	2.7	1	.054	.957
Küçümseyici/Kusur Bulucu	288	1.54	0.76	228	1.6	0.94	-.739	.513
Duygusal Bakımdan Yoksun B.	288	2.1	1	228	2.3	1.2	-1.668	.096
Sömürücü/İstismar Edici	288	1.11	0.35	228	1.14	0.43	-.967	.334
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	288	3.2	0.8	228	3.1	0.8	.316	.752
Koşullu/Başarı Odaklı	288	3.9	1.2	228	3.9	1.2	.167	.867
Aşırı İzin Verici/Sınırsız	288	1.7	0.8	228	1.8	0.7	-.885	.377
Kötümser/Endişeli	288	2.4	1.1	228	2.6	1.2	-2.221	.027
Cezalandırıcı	288	2.3	1	228	2.4	1.2	-1.093	.659
Değişime Kapalı/Duygularını B.	288	3	2	228	3	1.3	.441	.733
BABA								
Kuralcı/Kalıplayıcı	288	3	1	228	3	1.2	-.341	.733
Küçümseyici/Kusur Bulucu	288	1.69	0.99	228	1.79	.94	-1.075	.283
Duygusal Bakımdan Yoksun B.	288	2.,6	1.3	228	2.8	1.3	-1.773	.077
Sömürücü/İstismar Edici	288	1.19	0.49	228	1.24	.61	-1.892	.373
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	288	3.,1	0.8	228	3	.80	1.331	.184
Koşullu/Başarı Odaklı	288	4	1.3	228	4	1.3	.194	.846
Aşırı İzin Verici/Sınırsız	288	1.8	0.8	228	1.8	.90	-1.082	.28
Kötümser/Endişeli	288	2.5	1.2	228	2.6	1.2	-1.328	.185
Cezalandırıcı	288	2.6	1.3	228	2.6	1.3	-.446	.656
Değişime Kapalı/Duygularını B.	288	3.3	1.3	228	3.4	1.4	-1.541	.124
Korku ve Kaygı	288	27.4	13.6	228	25.2	14.5	1.78	.076
Kaçınma	288	27.9	13.3	228	26.1	13.4	1.513	.131
Sosyal Kaygı	288	55.3	25.9	228	51.3	27.1	1.704	.089

(p;Bağımsız gruplar t testi)

3.1.5.2. İlişkisel Benlik Düzeylerine Dair Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Katılımcıların ilişkisel benlik ölçeğine verdikleri yanıtların toplamının medyan değeri temel alınarak ikiye bölünmüştür. Böylece Düşük İlişkisel Benlik ve Yüksek İlişkisel Benlik olmak üzere iki grup elde edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 13’de yer almaktadır.

Tablo 13’e bakıldığında YEBÖ Anne Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı ebeveyn tutumu düşük ve yüksek ilişkisel benlik düzeyine göre anlamlı seviyede farklılaştığı görülmektedir ($t(515) = 3.296, p < .05$). Sonuç olarak; düşük ilişkisel benliğe sahip olan katılımcıların ($M = 2.3, SS = 1.2$) yüksek ilişkisel benliğe sahip katılımcılara ($M = 2, SS = 1$) göre çocukluk dönemlerinde daha fazla duygusal bakımdan yoksun bırakıcı anne tutumları ile karşılaştıkları anlamına gelmektedir. Diğer YEBÖ Anne alt boyutları yüksek-düşük ilişkisel benliğe göre farklılaşmamaktadır ($p > .05$).

YEBÖ Baba duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ($t(515) = 3.243, p < .05$), küçümseyici/kusur bulucu ($t(515) = 2.042, p < .05$) ve değişime kapalı/duygularını bastıran ($t(515) = 2.606, p < .05$) ebeveyn tutumları düşük ve yüksek ilişkisel benlik düzeyine göre anlamlı seviyede farklılaşmaktadır. Bu bulgu düşük ilişkisel benliğe sahip olan katılımcıların yüksek ilişkisel benliğe sahip katılımcılara göre çocukluk dönemlerinde daha fazla duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ($M = 2.8, SS = 1.3$), küçümseyici/kusur bulucu ($M = 1.8, SS = 1.2$) ve değişime kapalı/duygularını bastıran baba tutumları ($M = 3.5, SS = 1.4$) ile karşılaştıkları anlamına gelmektedir. Bu bulgular doğrultusunda 8. *Hipotez*’in desteklenmediği söylenebilir. Diğer YEBÖ Baba alt boyutları yüksek-düşük ilişkisel benliğe göre farklılaşmamaktadır ($p > .05$).

YEBÖ Anne ve Baba tutumları dışında Sosyal kaygı ve alt boyutlarına da bakıldığı zaman düşük ve yüksek ilişkisel benlik düzeyine göre anlamlı seviyede farklılaşmadığı tespit edilmiştir ($t(515) = .786; 1.052; .945, p > .05$). Bu bulgular doğrultusunda, anlamlı sonuçlar elde edilemediğinden dolayı 10. *Hipotez*’in desteklenmediği söylenebilir.

Tablo 13. İlişkisel Benlik Düzeylerinin Karşılaştırılması

Değişkenler	İlişkisel Benlik Düzeyleri Düşük Katılımcılar			İlişkisel Benlik Düzeyleri Yüksek Katılımcılar			t	p
	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS		
ANNE								
Kuralcı/Kalıplayıcı	266	2.7	1	250	2.6	0.9	.833	.405
Küçümseyici/Kusur Bulucu	266	1.6	0.9	250	1.5	0.7	1.926	.055
Duyusal Bakımdan Yoksun B.	266	2.3	1.2	250	2	1	3.296	.001
Sömürücü/İstismar Edici	266	1.1	0.4	250	1.1	0.4	.442	.659
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	266	3.1	0.8	250	3.2	0.8	-.899	.369
Koşullu/Başarı Odaklı	266	4.	1.2	250	3.9	1.2	.341	.733
Aşırı İzin Verici/Sınırsız	266	1.8	0.7	250	1.7	0.8	.641	.522
Kötümser/Endişeli	266	2.6	1.2	250	2.4	1.1	1.281	.201
Cezalandırıcı	266	2.3	1.1	250	2.3	1	0.99	.323
Değişime Kapalı/Duyularını B.	266	3.1	1.2	250	2.9	1.3	1.118	.264
BABA								
Kuralcı/Kalıplayıcı	266	3.1	1.1	250	2.9	1.1	1.417	.157
Küçümseyici/Kusur Bulucu	266	1.8	1.2	250	1.6	0.9	2.042	.042
Duyusal Bakımdan Yoksun B.	266	2.8	1.3	250	2.5	1.2	3.243	.001
Sömürücü/İstismar Edici	266	1.2	0.6	250	1.2	0.5	.435	.664
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	266	3	0.8	250	3.1	0.8	-.85	.396
Koşullu/Başarı Odaklı	266	4.1	1.3	250	4	1.2	.472	.637
Aşırı İzin Verici/Sınırsız	266	1.8	0.8	250	1.7	0.8	1.054	.293
Kötümser/Endişeli	266	2.6	1.2	250	2.5	1.2	.959	.338
Cezalandırıcı	266	2.6	1.3	250	2.6	1.3	-.139	.889
Değişime Kapalı/Duyularını B.	266	3.5	1.4	250	3.2	1.3	2.606	.009
Korku ve Kaygı	266	26.9	13.9	250	26	14.2	.786	.432
Kaçınma	266	27.7	12.9	250	26.4	13.9	1.052	.293
Sosyal Kaygı	266	54.6	25.7	250	52.4	27.3	.945	.345

(p;Bağımsız gruplar t testi)

3.1.5.3. Özerk-İlişkisel Benlik Düzeylerine Dair Bağımsız Gruplar t-Testi

Sonuçları

Katılımcıların özerk-ilişkisel benlik ölçeğine verdikleri yanıtların toplamının medyan değeri temel alınarak ikiye bölünmüştür. Böylece Düşük Özerk-İlişkisel Benlik

ve Yüksek Özerk-İlişkisel Benlik olmak üzere iki grup elde edilmiştir. Elde edilen bulgulara ilişkin istatistiksel veriler Tablo 14’de sunulmuştur.

Tablo 14’deki verilere bakıldığı zaman YEBÖ Anne kuralcı/kalıplayıcı ($t(515) = 2.42, p < .05$), küçümseyici/kusur bulucu ($t(515) = 3.152, p < .05$), sömürücü/istismar edici ($t(515) = 1.98, p < .001$), aşırı izin verici/sınırsız ($t(515) = 2.266, p < .05$), cezalandırıcı ($t(515) = 2.412, p < .05$) ve değişime kapalı/duygularını bastıran ($t(515) = 2.404, p < .05$) alt boyutları, düşük ve yüksek özerk-ilişkisel benlik düzeyine göre anlamlı seviyede farklılaşmaktadır. Bu durum da düşük özerk-ilişkisel benliğe sahip katılımcıların yüksek özerk-ilişkisel benliğe sahip katılımcılara göre çocukluk dönemlerinde daha fazla kuralcı/kalıplayıcı ($M = 2.8, SS = 1$), küçümseyici/kusur bulucu ($M = 1.7, SS = .9$), sömürücü/istismar edici ($M = 1.2, SS = .4$), aşırı izin verici/sınırsız ($M = 1.8, SS = .8$), cezalandırıcı ($M = 2.4, SS = 1.1$) ve değişime kapalı/duygularını bastıran ($M = 3.1, SS = 1.2$) anne tutumları ile karşılaştıkları şeklinde yorumlanabilir. Bu bulgular doğrultusunda 9. *Hipotez*’in Desteklendiği söylenebilir. Diğer YEBÖ anne alt boyutları yüksek ve düşük özerk-ilişkisel benlik düzeylerine göre farklılaşmamaktadır ($p > .05$).

YEBÖ Baba kuralcı/kalıplayıcı ($t(515) = 2.738, p < .05$), küçümseyici/kusur bulucu ($t(515) = 2.218, p < .05$), duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ($t(515) = 2.52, p < .05$), cezalandırıcı ($t(515) = 1.465, p < .05$) ve değişime kapalı/duygularını bastıran ($t(515) = 2.294, p < .05$) alt boyutları düşük ve yüksek özerk-ilişkisel benlik düzeyine göre anlamlı seviyede farklılaşmaktadır. Sonuç olarak; düşük özerk-ilişkisel benliğe sahip olan katılımcıların yüksek özerk-ilişkisel benliğe sahip katılımcılara göre çocukluk dönemlerinde daha fazla kuralcı/kalıplayıcı ($M = 3.1, SS = 1.1$), küçümseyici/kusur bulucu ($M = 1.8, SS = 1$), duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ($M = 2.8, SS = 1.3$), cezalandırıcı ($M = 2.7, SS = 1.3$) ve değişime kapalı/duygularını bastıran ($M = 3.5, SS = 1.3$) baba tutumları ile karşılaştıkları anlamına gelmektedir. Bu bulgular doğrultusunda 9. *Hipotez*’in Desteklendiği söylenebilir. Diğer YEBÖ baba alt boyutları yüksek ve düşük özerk-ilişkisel benlik düzeylerine göre farklılaşmamaktadır ($p > .05$).

Verilerin analizi sonucunda sosyal kaygı ($t(515) = 3.043, p < .05$), korku/kaygı ($t(515) = 3.067, p < .05$), kaçınma ($t(515) = 2.817, p < .05$) alt boyutlarının, düşük ve yüksek özerk-ilişkisel benlik düzeyine göre anlamlı seviyede farklılaştığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu da düşük özerk-ilişkisel benliğe sahip bireylerin yüksek özerk-ilişkisel benliğe sahip bireylere göre daha yüksek seviyede sosyal kaygı ($M = 56.7, SS = 26.1$), kaçınma ($M = 28.6, SS = 13.4$) ve kaygı/korku ($M = 28.1, SS = 13.6$) yaşadıkları anlamına gelmektedir.

Tablo 14. Özerk-İlişkisel Benlik Düzeylerinin Karşılaştırılması

Değişkenler	İlişkisel Benlik Düzeyleri Düşük Katılımcılar			İlişkisel Benlik Düzeyleri Yüksek Katılımcılar			t	p
	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS		
ANNE								
Kuralcı/Kalıplayıcı	285	2.8	1	231	2.6	0.9	2.42	.016
Küçümseyici/Kusur Bulucu	285	1.7	0.9	231	1.4	0.8	3.152	.002
Duygusal Bakımdan Yoksun B.	285	2.4	1.1	231	2	1	4.009	.096
Sömürücü/İstismar Edici	285	1.2	0.4	231	1.1	0.3	1.98	p<.001
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	285	3.2	0.9	231	3.1	0.8	1.22	.223
Koşullu/Başarı Odaklı	285	4	1.2	231	3.9	1.3	1.14	.255
Aşırı İzin Verici/Sınırsız	285	1.8	0.8	231	1.6	0.7	2.266	.024
Kötümser/Endişeli	285	2.6	1.2	231	2.4	1.1	1.573	.116
Cezalandırıcı	285	2.4	1.1	231	2.2	1	2.412	.016
Değişime Kapalı/Duyularını B.	285	3.1	1.2	231	2.9	1.2	2.404	.017
BABA								
Kuralcı/Kalıplayıcı	285	3.1	1.1	231	2.9	1.2	2.738	.006
Küçümseyici/Kusur Bulucu	285	1.8	1	231	1.6	1.1	2.218	.027
Duygusal Bakımdan Yoksun B.	285	2.8	1.3	231	2.5	1.3	2.52	.012
Sömürücü/İstismar Edici	285	1.2	0.5	231	1.2	0.6	1.562	.119
Aşırı Koruyucu/Evhamlı	285	3.1	0.8	231	3	0.8	1.043	.298
Koşullu/Başarı Odaklı	285	4.1	1.2	231	3.9	1.3	.194	.119
Aşırı İzin Verici/Sınırsız	285	1.8	0.8	231	1.7	0.8	1.562	.171
Kötümser/Endişeli	285	2.6	1.2	231	2.5	1.2	1.37	.143
Cezalandırıcı	285	2.7	1.3	231	2.4	1.2	1.465	.022
Değişime Kapalı/Duyularını B.	285	3.5	1.3	231	3.2	1.4	2.294	.018
Korku ve Kaygı	285	28.1	13.6	231	24.4	14.3	3.067	.002
Kaçınma	285	28.6	13.4	231	25.3	13	2.817	.005
Sosyal Kaygı	285	56.7	26.1	231	49.6	26.6	3.043	.002

(p;Bağımsız gruplar t testi)

3.1.6. Sosyal Kaygı ve Benlik Kurgularının Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesine Dair Bulgular

Araştırmanın bu kısmında araştırmada incelenen temel değişkenler olan sosyal kaygı ve benlik kurguları açısından çeşitli gruplar arasında farklılıklar incelenmiştir. Farklılıkların incelenmesinde 2'li grupların karşılaştırılmasında bağımsız örneklem t-testi, 2'den fazla grupların karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizi (ANOVA) analizi yapılmıştır

Sosyal kaygı ve Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği alt boyutlarının (Benlik Kurguları) önemli demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve bağımsız gruplar t testi sonuçlarına aşağıda yer verilmiştir.

3.1.6.1. Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

3.1.6.1.1. Sosyal Kaygı ve Cinsiyet

Sosyal kaygı puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyebilmek için yapılan bağımsız gruplar t-testinin sonuçları tablo 15'de verilmiştir.

Cinsiyet grupları arasında Korku/Kaygı ($t(514) = 5.01, p < .001$), Kaçınma ($t(514) = 3.29, p < .05$) ve Sosyal Kaygı ($t(514) = 4.30, p < .001$) skorları açısından anlamlı farklılık mevcuttur. Sonuç olarak kadınların korku/kaygı ($M = 29.2, SS = 14.40$), kaçınma ($M = 28.80, SS = 13.80$) ve sosyal kaygı ($M = 58.00, SS = 27.50$) puanlarının erkeklerin kaygı/korku ($M = 23.10, SS = 12.90$), kaçınma ($M = 25.00, SS = 12.40$) ve sosyal kaygı ($M = 48.10, SS = 24.30$) puanlarından daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu bulgular doğrultusunda 12. Hipotez'in desteklendiği söylenebilir.

Tablo 15. Cinsiyete göre Sosyal Kaygı ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Cinsiyet	n	Ort.	s.s	t	p
Korku/Kaygı	Kadın	284	29.2	14.4	5.01	p< .001
	Erkek	232	23.1	12.9		
Kaçınma	Kadın	284	28.8	13.8	3.29	.001
	Erkek	232	25.0	12.4		
Sosyal Kaygı	Kadın	284	58.0	27.5	4.30	p< .001
	Erkek	232	48.1	24.3		

*p<0.05; t: Bağımsız gruplar t-testi

3.1.6.1.2. Benlik Kurguları ve Cinsiyet

Benlik kurguları alt boyutlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek için Bağımsız Gruplar t-Testi yapılmıştır. Analiz sonucunda ulaşılan bulgulara Tablo 16’da yer verilmiştir.

Tablo 16’da sunulan sonuçlara göre Özerk Benlik ve İlişkisel Benlik değişkenlerinde cinsiyet değişkenine ilişkin anlamlı bir farklılık gözlenmezken ($p > .05$) Özerk-İlişkisel Benlik değişkeninde gruplar arasında anlamlı farklılık mevcuttur ($t(514) = 3.655$, $p < .001$). Kadınların, erkeklere göre Özerk-İlişkisel Benlik puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($M = 34.6$, $SS = 4.9$). Sonuç olarak kadınların özerk-ilişkisel benlik puanlarının erkeklerin özerk-ilişkisel benlik puanlarına göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu bulgular doğrultusunda 15. *Hipotez*’in desteklendiği söylenebilir.

Tablo 16. Cinsiyete göre Benlik Kurguları Alt Boyutlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Cinsiyet	n	Ort.	s.s	t	p
Özerk Benlik	Kadın	284	27.1	4.9	.823	.411
	Erkek	232	26.7	5		
İlişkisel Benlik	Kadın	284	30.6	4.7	1.547	.122
	Erkek	232	30.0	4.9		
Özerk İlişkisel Benlik	Kadın	284	34.6	4,4	3.655	p< .001
	Erkek	232	33.1	4.9		

*p<0.05; t: Bağımsız örneklem t-testi

3.1.6.2. ANOVA Sonuçları

3.1.6.2.1 Sosyal Kaygı ve Kardeş Sayısı

Sosyal kaygı ve alt boyutları puanlarının kardeş sayısı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyebilmek için yapılan ANOVA Analizi sonuçlarına Tablo 17’de yer verilmiştir.

Kardeş sayısına göre Korku/Kaygı, Kaçınma ve Sosyal kaygı skorları kıyaslandığı zaman her 3 ölçümde de gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($F(6,508) = 2.67$, $p < .05$; ($F(6,508) = 1.13$, $p < .05$; ($F(6,508) = .49$, $p < .05$). Farklılığın hangi grup veya gruplardan kaynaklandığını saptamak için post-hoc testlerden LSD testi kullanılmıştır.

Korku/kaygı, kaçınma ve sosyal kaygı skorunda 0 kardeşe sahip olan grup ($M = 23.0$, $SS = 13.4$; $M = 11.06$, $SS = 8.3$; $M = 11.04$, $SS = 7.1$) diğer kardeş sayılarına ($M = 45.3$, $SS = 31.1$; $M = 51.9$, $SS = 27.8$; $M = 55.6$, $SS = 27.4$; $M = 48.9$, $SS = 25.1$; $M = 56.0$, $SS = 24.7$; $M = 56.7$, $SS = 26.0$) göre anlamlı farklılık göstermiştir. Sonuç olarak hiç kardeşi olmayan bireylerin sosyal kaygı düzeylerinin, bir veya daha fazla kardeşe sahip bireylere göre daha düşük olduğu söylenebilir. Bu bulgular doğrultusunda 13. Hipotez’in desteklendiği söylenebilir.

Tablo 17. Kardeş Sayısı Değişkenine göre Sosyal Kaygı ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Kardeş sayısı	n	Ort.	s.s	F	p
Korku/Kaygı	0	5	11.6	8.3	2.67	.015
	1	25	21.0	15.7		
	2	75	25.7	14.8		
	3	72	26.6	14.4		
	4	86	24.2	13.2		
	5	78	28.3	14.0		
	6 ve üzeri	174	28.2	13.5		
Kaçınma	0	5	11.4	7.1	1.13	.022
	1	25	24.3	16.8		
	2	75	26.1	13.7		
	3	72	29.0	14.0		
	4	86	24.7	12.5		

	5	78	27.7	11.7		
	6 ve üzeri	174	28.5	13.3		
	0	5	23.0	13.4		
	1	25	45.3	31.1		
	2	75	51.9	27.8		
Sosyal Kaygı	3	72	55.6	27.4	.49	.016
	4	86	48.9	25.1		
	5	78	56.0	24.7		
	6 ve üzeri	174	56.7	26.0		
*p< .05; **p< .01 ; F: Tek yönlü ANOVA analizi						

3.1.6.2.2. Sosyal Kaygı ve Aile Gelir Durumu

Sosyal kaygı ve alt boyutları puanlarının aile gelir durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyebilmek için Tek Yönlü ANOVA Analizi yapılmış ve analiz sonuçlarına Tablo 18’de yer verilmiştir.

Tablo 18’e bakıldığı zaman gelir grupları arasında, Korku/Kaygı, Kaçınma ve Sosyal kaygı skorları açısından anlamlı farklılık bulunamamıştır ($F(2,512) = .494$, $p > .05$). Bu bulgular doğrultusunda anlamlı sonuçlar elde edilemediğinden dolayı 14. Hipotez’in desteklenmediği söylenebilir.

Tablo 18. Gelir Durumuna göre Sosyal Kaygı ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Aylık gelir	n	Ort.	s.s	F	p
Korku/Kaygı	Düşük	88	26.9	15.5	.103	.902
	Orta	369	26.4	13.9		
	Yüksek	58	25.8	13.1		
Kaçınma	Düşük	88	28.7	15.2	1.129	.324
	Orta	369	26.9	13.0		
	Yüksek	58	25.4	12.6		
Sosyal Kaygı	Düşük	88	55.6	29.7	.494	.610
	Orta	369	53.4	26		
	Yüksek	58	51.3	25.2		
*p< .05; **p< .01 ; F: Tek yönlü ANOVA analizi						

3.1.6.2.3. Benlik Kurguları ve Yerleşim Yeri

Benlik kurguları alt boyutlarının yerleşim yeri değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek için yapılan ANOVA analizi sonuçlarına Tablo 19’da verilmiştir.

Özerk-ilişkisel benlik ölçeği alt boyutları, yerleşim yeri değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F(2,512) = 1.495$; $F(2,512) = 1.003$; $F(2,512) = .480$, $p > .05$). Gruplar ölçek skorları açısından benzer özellik göstermiştir. Bu bulgular doğrultusunda anlamlı sonuçlar elde edilemediğinden dolayı 16. Hipotez’in desteklenmediği söylenebilir.

Tablo 19. Yerleşim Yerine göre Benlik Kurguları Alt Boyutlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Yerleşim yeri	n	Ort.	s.s	F	p
Özerk Benlik	Köy/kasaba	125	26.8	4.7	1.495	.215
	İlçe	134	26.4	4.8		
	Şehir merkezi	182	26.9	4.9		
	Büyükşehir	74	27.9	5.9		
İlişkisel Benlik	Köy/kasaba	125	29.8	4.5	1.003	.391
	İlçe	134	30.3	4.8		
	Şehir merkezi	182	30.8	4.8		
	Büyükşehir	74	30.3	5.5		
Özerk İlişkisel Benlik	Köy/kasaba	125	33.6	4.8	.480	.696
	İlçe	134	33.9	4.3		
	Şehir merkezi	182	34	4.8		
	Büyükşehir	74	34.5	5.2		
*p<0.05; F: Tek yönlü ANOVA analizi						

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. TARTIŞMA

Bu çalışmanın temel amacı algılanan ebeveyn tutumları, sosyal kaygı ve benlik kurguları arasındaki ilişkileri incelemektir. Bu genel amaç ve alt amaçlar doğrultusunda ulaşılan sonuçlar, bu bölümde alanyazın destekli tartışılacaktır.

4.1.1. Araştırmada Ele Alınan Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi

Araştırmada kullanılan değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenebilmesi amacıyla Pearson Korelasyon analizi kullanılmış olup sosyal kaygı, algılanan ebeveyn tutumları ve benlik kurguları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular alanyazın sınırları içerisinde tartışılmıştır.

Mevcut araştırmada katılımcıların annelerinden algılamış oldukları küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, aşırı koruyucu/evhamlı, kötümser/endişeli, cezalandırıcı, değişime kapalı/duygularını bastıran tutumlar ile sosyal kaygıları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür. Sonuç olarak algılanan bu gibi olumsuz anne tutumları arttıkça katılımcıların sosyal kaygı düzeylerinde de artış söz konusu olabilir. Katılımcıların babalarından algılamış oldukları kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, aşırı koruyucu/evhamlı, kötümser/endişeli, cezalandırıcı, değişime kapalı/duygularını bastıran baba tutumları ile sosyal kaygı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür. Sonuç olarak algılanan bu olumsuz baba tutumları arttıkça katılımcıların sosyal kaygı düzeylerinde de artış söz konusu olmaktadır. Anne-baba ve çocuk ilişkisinde çocukluk çağının önemi dikkate alındığında, algılanan olumlu ebeveyn tutumlarının çocuğun ilerleyen yaşlarda bağımsızlık duyguları yüksek, özgüvenli, kendini seven bir birey olmasının; algılanan olumsuz ebeveyn tutumlarının ise cesaretsiz, bağımsızlık duygusu gelişmemiş, kendi başına hareket edemeyen ve sosyal

ortamlarda çekingen bireyler olmasına sebep olacağı söylenebilir. Alanyazın incelendiğinde algılanan anne ve baba tutumları ile sosyal kaygı arasındaki ilişkiye dair çeşitli araştırma bulgularının olduğu görülmektedir. Alanyazında olumsuz ebeveyn tutumlarının bireyin sosyal kaygısını artırdığına ilişkin birçok çalışma vardır (Seyitoğlu, 2018: 92; Birtürk, 2021: 73; Rana, Akhtar ve Tahir, 2013; Arrindell ve diğ., 1989; Spokas ve Heimberg, 2009; Parker, 1979: 559; Rork ve Morris, 2009: 231) ve bu çalışmalar araştırma bulgumuzu destekler niteliktedir. Bahsedilen bu çalışmalarda olumsuz ebeveyn tutumlarının bireydeki sosyal kaygıyı artırdığına dair sonuçlara ulaşılmıştır. Bandelow ve diğerlerine (2004: 401) göre anne ve babaların çocuklarına karşı olumsuz tutumları, çeşitli psikopatolojik bozukluklar ile ilişkilidir. Geçmişte tatmin edici bir ebeveyn-çocuk bağının kurulmasını engelleyen düşük bakım ve aşırı koruyucu tutumlara maruz kalan bir çocuğun, ilerleyen hayatında sosyal durumlarda daha fazla problem yaşayabileceği söylenebilir. Anne ve babanın aşırı koruyucu tutumları, bireyin özerklik, sosyal yeterlilik gibi özelliklerinin gelişiminin önünde bir engel olarak bireyin sosyal kaygıya olan yatkınlığını arttırabilir (Parker, 1979: 559). Spokas ve Heimberg'e (2009: 548) göre algılanan düşük ebeveyn sıcaklığı ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumları sosyal kaygı ile ilişkilidir. Bu görüşlerin aksine anne ve babaların aşırı koruyucu tutumları, bireyin sonuçların büyük kısmının dış etmenler tarafından tayin edildiğine inandığı bilişsel modelin gelişmesine katkı sağlayabilir. Bu bilişsel model, aşırı koruyucu tutumların çocuğun sosyal becerilerinin gelişmesine engel olması ve çocuğa sosyal bir talep sunulduğunda çocuğun kendini kontrolden çıkmış gibi hissetmesine sebep olmasından dolayı ilerleyebilir. Rork ve Morris'e (2009: 231) göre çocuğu sürekli yönetmek, nasıl davranması ve ne yapması gerektiği konusunda uyarılarda bulunmak ve çocuk faaliyetlerinde daha çok rol almak gibi aşırı yardım gösterme davranışları çocuğun sosyal kaygısı üzerinde etkilidir. Gomez-Ortiz ve diğerlerine (2019: 130-131) göre anne ve babalar, çocuğun faydalanması için bir sevgi kaynağı oluşturmalı, güzel ve etkili iletişimi, dozunda özerkliği, aile içerisinde sıcak, düzgün bir ilişkiyi teşvik etmelidirler. Bu uygulamaları teşvik ederken manipülatif ve müdahaleci stratejilere başvurulmaması

önerilebilir. Çocuğun duygularını bastırmasına sebep olmak yerine, değerlilik duygusunu içselleştirmesine yardımcı olarak sosyal kaygı gibi problemlerin önlenmesi sağlanabilir.

Mevcut araştırmaya göre koşullu/başarı odaklı anne tutumları ile sosyal kaygı arasında negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür. Anneden algılanan koşullu/başarı odaklı tutumlar arttıkça sosyal kaygı puanlarının azalacağı söylenebilir. Koşullu/başarı odaklı anne tutumlarını ölçen “Benden her zaman en iyisini yapmamı bekledi”, “Başarı ve rekabete çok önem verirdi”, “Başarılı olduğum zaman beni daha çok sever veya bana daha çok özen gösterirdi” gibi maddelere bakıldığında koşullu/başarı odaklı anne tutumları hakkında fikir sahibi olunabilir. Bu sonuca göre algılanan koşullu/başarı odaklı anne tutumlarının katılımcılar tarafından kötü anlama gelmediği ve sevgi içerikli tutumlar olarak algılandığı dolayısıyla sosyal kaygı puanlarını negatif yönde etkilediği yorumu yapılabilir. Rudy ve Grusec’in (2006: 75) belirttiği gibi toplulukçu kültürlerde bulunan aşırı otoriter ebeveyn tutumları, düşük seviyede ebeveyn ilgisi ve sevgisi anlamına gelmediği gibi Avrupa toplumundaki aşırı otoriter ebeveyn tutumları kadar zararlı olmadığı da söylenebilir.

Mevcut araştırmaya göre anne ve babadan algılanan kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, aşırı izin verici, kötümser/endişeli ve cezalandırıcı gibi olumsuz tutumların artması sonucu katılımcıların özerk-ilişkisel benlik puanları azalacaktır. Bu sonuca bakıldığında anne ve babalarının tutumlarını olumsuz olarak nitelendiren bireylerin düşük düzeyde özerk-ilişkisel benliğe sahip olacakları ve çocuklukta algılanan olumsuz ebeveyn tutumlarının, yüksek düzeyde özerk-ilişkisel benlik gelişiminin önünde engel oluşturabileceği yorumu yapılabilir. İçerisinde hem özerkliği hem de ilişkiselliği barındıran özerk-ilişkisel benlik, Duygusal (Psikolojik) Bağlılık aile modelinde gelişmektedir. Bu aile modelinde, çocuk yetiştirirken yakın ilişkilerin devamlılığı istendiğinden anne ve babanın denetimi ve aile bireyleri arasında duygusal bağlılığın olması önemlidir (Kağıtçıbaşı, 2010: 187). Türk toplumu genel olarak aile, akraba, arkadaş ve komşular ile yakın ilişkiler kurmayı önemseyen toplulukçu değerler ile

karakterize edilmiştir. Ancak 1980’li yıllardan sonra Türk toplumunda akrabalık bağları korunurken daha fazla bireyselleşmenin söz konusu olmaya başladığı belirtilmektedir (İmamoğlu ve ark, 2004: 282).

Mevcut araştırmada anneden algılanan küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, kötümser/endişeli ve cezalandırıcı tutumların, babadan algılanan kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici, aşırı izin verici ve değişime kapalı gibi olumsuz tutumların artması, katılımcıların ilişkisel benlik puanlarının azalacağı anlamına gelmektedir. Bu sonuca göre çocuklukta algılanan olumsuz anne ve baba tutumlarının, ilerleyen yaşlarda çocuğun aileye bağlılığı ve sadakati gibi aile bütünlüğü için işlevsel olan özelliklerin gelişimini zedeleyebileceği söylenebilir. Kağıtçıbaşı’na göre ilişkisel benliğin geliştiği Karşılıklı Bağımlı Aile Modelinde anne ve babalar denetim mekanizmasını sıklıkla kullanırlar. Ancak ilişkisel benlik kurgusu sadece ebeveyn denetiminin ve kısıtlamalarının olduğu ailelerde gelişir diye düşünmemek gerekir. Birçok sosyokültürel bağlamda dışarıdan otoriter kontrol olarak görülen şey, ebeveyn sıcaklığı ve kontrolünü içerisinde birlikte barındıran otoriter ebeveynlik olabilir. Bu sebeple yüksek düzeyde otoriterliğin her zaman düşük düzeydeki duygusal sıcaklıkla birlikte görülmesi beklenmez (Kağıtçıbaşı, 2017: 176). Afrikalı Amerikalı aileler ve Amerika ve Avrupadaki etnik gruplarla yapılan araştırmalar aile kontrolünün, fiziksel disiplinin, bağlılık ve duygusal sıcaklığın bir arada olabileceğini göstermektedir. Fiziksel kontrol ve disiplinin normal kabul edildiği durumlarda ebeveynin bu davranışları düşmanlık ve reddetme içermeyebilir. Ancak fiziksel kontrolün kabul edilmeyeceği durumlarda bu davranışlar olumsuz bir duygu ve patolojiye sebep olabilir (Kağıtçıbaşı, 2017: 175).

Algılanan aşırı koruyucu/evhamlı baba tutumlarının artması ise katılımcıların ilişkisel benlik puanlarının artacağı anlamına gelmektedir. Bu sonuca göre babadan algılanan aşırı koruyucu tutumlar ile ilişkisel benliğin pozitif yönde anlamlı ilişkisinin olması, mevcut örnekleimde aşırı koruyucu baba tutumunun çocuk tarafından kötü bir tutum olarak algılanmadığı bunun aksine aile ilişkilerini pekiştirici, çocukların aileye olan

bağlılığını arttırıcı bir rol oynadığı şeklinde yorumlanabilir. Araştırmanın bu sonucu, alan yazındaki çeşitli çalışmalarla desteklenmektedir (Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu, 2009; Kağıtçıbaşı, 2009). Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu'na (2009: 150) göre ebeveynlerden algılanan aşırı koruyucu/evhamlı tutumlar temeli toplulukçu kültüre dayanan toplumumuzda işlevsel bir ebeveyn tutumu olarak algılanmaktadır. Kağıtçıbaşı (1970: 451) tarafından yapılan bir araştırma Amerikalı ve Türk ergenler arasında algılanan ebeveyn sevgisinde herhangi bir farklılık olmamasına rağmen Türk ergenler Amerikalı ergenlere göre daha fazla ebeveyn kontrolü algılamaktadır. Türk ergenler algıladıkları kontrolcü ebeveynlik tutumları sevgi eksikliği olarak görmemektedir. Kağıtçıbaşı'na (2017: 175) göre ebeveyn kontrolünün kabul edildiği ve yaygın olduğu sosyokültürel bağlamlarda çocukların bu tutumları ebeveyn düşmanlığı ve reddi olarak değil gayet normal olarak algıladıklarını söyleyebiliriz.

Mevcut araştırma, anneden algılanan duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ve cezalandırıcı tutumların; babadan algılanan küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, sömürücü/istismar edici gibi olumsuz tutumların artmasıyla katılımcıların özerk benlik puanlarının artacağı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuca göre çocukluk çağında anne ve babadan algılanan olumsuz tutumların ilerleyen dönemlerde bireyin anne, baba ve aileye bağlılığını azaltabileceği ve bunun sonucunda kendi kararlarını rahatlıkla alabilen, sorumluluk alabilecek cesarete sahip bir birey olmasının dolayısıyla özerk bir benlik geliştirmesinin önünü açabileceği söylenebilir. Kağıtçıbaşı (1996: 40), yetkici (cezalandırıcı) ve sevgi içermeyen anne ve baba tutumlarının, bireylerde hem dışa bağımlı hem de özerk bir benlik gelişimine sebep olabileceğini belirtmiştir. Kağıtçıbaşı'na (2017: 141) göre bağımsızlık aile modelinde evlatlar, anne ve babaları için herhangi bir yaşlılık güvencesi olarak görülmezler dolayısıyla onlardan kendilerine bir sadakat duygusu beslemeleri de beklenmez. Bu durum bireyler ve aileler arası bağımsızlığı pekiştirir. Dolayısıyla özerk benlik de gelişir. Kağıtçıbaşı'na (2010: 182) göre bağımsızlık aile modelinde ebeveynler çocuk yetiştirirken denetim mekanizmasını daha az kullanır ve daha serbest tutumları benimserler. Mevcut araştırma bunun aksine belirtilen olumsuz ebeveyn tutumlarının özerk benlik puanlarını arttıracağını

göstermektedir. Bu farklılığın sebebini kültürler arası çocuk yetiştirme stillerinin ve ebeveynleri algılama biçimlerinin oluşturduğunu söyleyebilmek mümkündür. Kanada'nın büyük etnik çeşitliliğinin bulunduğu bir şehirde bireyci (Batı Avrupalı) ve toplulukçu kültürlerden (Mısır, İranlı, Hintli, Pakistanlı) anneler ve çocuklarıyla yapılan bir araştırma toplulukçu kültürlerdeki aşırı otoriter ebeveyn tutumlarının, bireyci kültürlerdeki aşırı otoriter ebeveyn tutumlarıyla aynı anlama gelmediğini öne sürmektedir. Toplulukçu kültürlerde bulunan aşırı otoriter ebeveyn tutumları, düşük seviyede ebeveyn ilgisi ve sevgisi anlamına gelmediği gibi Avrupa toplumundaki aşırı otoriter ebeveyn tutumları kadar zararlı değildir (Rudy ve Grusec, 2006: 75).

Mevcut araştırmada sosyal kaygı düzeyi ile özerk-ilişkisel benlik ve özerk benlik arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Elde edilen sonuç, özerk benlik ve özerk-ilişkisel benlik puanlarının artmasıyla sosyal kaygı puanlarının azalacağını göstermektedir. Sonuç olarak yetiştirildikleri ortam içerisinde bağımsızlıklarının gelişimi konusunda desteklenen çocukların, yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde sosyal kaygı yaşama ihtimallerinin bağımlı aile modelinde ebeveyn denetimi altında özerklikleri engellenerek yetişen çocuklara göre daha düşük olacağı yorumu yapılabilir. Alanyazın incelendiğinde benlik kurguları ile sosyal kaygı arasındaki ilişkileri inceleyen çeşitli araştırma bulgularının olduğu görülmektedir (Levinson, Langer ve Rodebaugh, 2011: 358; Krieg ve Xu, 2018: 7-8; Kaczurkin ve diğ., 2022). Levinson, Langer ve Rodebaugh (2011: 358) tarafından yapılan araştırmaya göre bağımsız benlik kurgusu ile sosyal kaygı arasında olumsuz yönde ilişki bulunurken ilişkisel benlik kurgusu ile arasında zayıf ama pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Krieg ve Xu (2018: 7-8) tarafından yapılan bir araştırmaya göre daha düşük bağımsız benliğe sahip olan bireyler ile daha yüksek ilişkisel benliğe sahip bireyler daha yüksek seviyede sosyal kaygı yaşamaktadırlar. Kaczurkin ve arkadaşları (2022) tarafından araştırma da ilişkisel benlik ile sosyal kaygı arasında pozitif ilişki varken, bağımsız benlik ile sosyal kaygı semptomları arasında negatif ilişki olduğunu söylemektedir. Daha az bağımsızlığı ve yüksek karşılıklı bağımlılığı onaylayan katılımcılar daha fazla sosyal kaygı ve depresyon semptomları göstermiştir. Elde etmiş olduğumuz sonuçların alanyazın ile tutarlı olduğu söylenebilir.

4.1.2. Sosyal Kaygının Yordanmasına İlişkin Yorumlar

Mevcut araştırmanın temel amaçlarından biri çocuğun sosyal kaygısını yordamada (tahminde) ebeveyn tutumlarının görece önemini incelemektir. Mevcut araştırmamızın sonuçları; babadan algılanan Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Aşırı koruyucu/Evhamlı ve Kötümser/Endişeli tutumlar, sosyal kaygıyı anlamlı seviyede yordadığını göstermektedir. Anneden algılanan Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Kötümser/Endişeli ve Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran tutumlar sosyal kaygıyı anlamlı seviyede yordamaktadır. Bu sonuca göre çocuklukta düşük anne-baba sevgisi hisseden, aşırı koruyucu tutumlar sebebiyle yalnız başına hareket edebilmesi engellenen ve hep kötü şeylerin olma ihtimali üzerinde duran kötümser ve endişeli ebeveynlerin çocuklarının ilerleyen yaşlarda sosyal kaygı bozukluğuna sahip olma ihtimallerinin daha yüksek olduğu yorumu yapılabilir. Ulaşılan bu bulgu, literatürü destekler niteliktedir. Birtürk'e (2021: 96) göre anne ve babadan algılanan aşırı koruyucu ve duygusal bakımdan yoksun bırakıcı tutumlar, Seyitoğlu'na (2018: 95) göre algılanan cezalandırıcı ve aşırı koruyucu tutumlar sosyal kaygıyı yordamaktadır. Yapılan diğer araştırmalara göre bir araştırmaya göre anne ve babanın çocuklarına karşı sergilemiş oldukları sıkı denetim ve kontrol sosyal kaygıyı anlamlı seviyede yordamaktadır (Yılmaz ve Tolan, 2021: 1209). 63 çocuk ve ebeveynlerinin katılımcısı olduğu bir araştırmaya göre algılanan ebeveyn kaygısı ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumları sosyal kaygıyı yordamaktadır (Festa ve Ginsburg, 2011: 302). 10-13 yaşları arasında bulunan çocuklar ve ebeveynleri ile yapılan bir araştırmaya göre annenin aşırı koruyucu tutumları sosyal kaygıyı yordamaktadır (Rork ve Morris, 2009: 229). Festa ve Ginsburg'e göre anne ve babası kaygı düzeyi yüksek olan çocukların daha yüksek düzeyde sosyal kaygı yaşamaktadır. Anne ve babanın yanlış giden her şey için eleştirdikleri ve suçladıkları çocukların da daha fazla sosyal kaygı yaşadıkları belirtilmiştir (Festa ve Ginsburg, 2011: 300). Bireyin çocukluk döneminde algılamış olduğu kötümser/endişeli tutumlar kendi başlarına karar verme konusunda problem yaşamalarına, bir durumun hep olumsuz tarafını düşünerek kaygılanmalarına, sosyal ortamlara girme konusunda cesaretsiz davranmaları gibi sonuçlara yol açabilir ve bağımsızlık gelişiminin önünde büyük bir engel oluşturabilir. Rork ve Morris'e (2009)

göre anne ve babaların, evlatlarını sürekli yönetme çabası içerisinde bulunmaları, ona nasıl davranması ve ne yapması gerektiği konusunda sürekli uyarılarda bulunmaları ve çocuk faaliyetlerinde daha çok rol almak gibi aşırı yardım gösterme davranışları çocuğun çocuğun sosyal bağımsızlığının gelişimine zarar verebilir (Rork ve Morris, 2009: 231). Ritonga ve Hasibuan'a (2023: 314) göre çok fazla kısıtlama çocuğun yeni şeyleri keşfetmesini ve sorumluluk almasını engelleyebilir. Çocuğun bağımsızlığı destekleyen, keşfetmeyi teşvik eden ebeveyn tutumlarının, çocuğun bağımsızlıklarının gelişimi üzerinde olumlu etkisi vardır. Gelişim düzeylerine uygun sorumluluklar vermek ve çocukları cesaretlendirmek, çocukların bağımsızlık becerilerinin gelişmesi konusunda önemli rol oynar. Çocukluk yıllarında anne ve babadan algılanan olumsuz tutumlar, bireyin ilerleyen yaşlarında sosyal kaygı geliştirmesinin önünü açabilir. Parker'e (1979: 559) göre geçmişte aile bireyleri ile ilişkileri güçlü olan, ebeveynleri tarafından desteklenen ve özgüven aşılanan, yaşına uygun olarak sorumluluk alması sağlanan bireylerin ilerleyen yaşantısında sosyal kaygı geliştirme ihtimalinin düşük olduğu söylenebilir. Geçmişte tatmin edici bir ebeveyn-çocuk bağının kurulmasını engelleyen düşük bakım ve aşırı koruyucu tutumlara maruz kalan bir çocuğun, ilerleyen hayatında sosyal durumlarda daha fazla problem yaşayabileceğini öne sürebiliriz. Anne ve babanın aşırı koruyucu tutumları, bireyin özerklik, sosyal yeterlilik gibi özelliklerinin gelişiminin önünde bir engel olarak, bireyin sosyal kaygıya olan yatkınlığını artırabilir.

Mevcut araştırma sonucuna göre özerk benlik ve özerk-İlişkisel benlik alt boyutları, sosyal kaygıyı negatif yönde anlamlı seviyede yordamaktadır. Özerk benlik ve özerk-ilişkisel benlik puanlarının yüksek olması, sosyal kaygı puanlarının düşük olacağı anlamına gelmektedir. Bu sonuca göre özerk ve özerk-ilişkisel benliğe sahip bireylerin yetişmiş oldukları ailelerde özerkliği geliştirici tutum ve davranışların sergilendiği ve bağımsız bir birey olması yönünde desteklenen çocukların yaşamın ilerleyen dönemlerinde sosyal kaygı bozukluğuna sahip olma ihtimallerinin daha düşük olacağı yorumu yapılabilir. Ulaşılan araştırma bulgusu, literatürü destekler niteliktedir. Bağımsızlık aile modelinde anne ve babalar, çocuk yetiştirmede denetim mekanizmasını daha az kullanır, çocuğun özgüvenli ve bağımsız bir birey olması oldukça önemsenir

(Kağıtçıbaşı, 2010: 182). Özerk-ilişkisel benlik kurgusunun oluştuğu duygusal bağımlılık aile modelinde de hem özerkliğin hem de aile bireylerinin ilişkisinin devamlılığı önemsenmektedir (Kağıtçıbaşı, 2005). Aile ve grup üyelerine bağlılığın önemli olduğu kadar, özerk bir birey olmak da bu aile duygusal bağımlı aile modeli için değerlidir (Kağıtçıbaşı, 2010: 187). Özerk benliğin gelişebileceği bu iki aile modelinde çocukların anne-babaya ve aileye bağlılıkları söz konusu değildir. Dolayısıyla bu iki benliğe sahip bireylerin toplum içerisinde özgürce hareket edebilen, kendi kararlarının verebilen, bağımsızlık duyguları ön planda olan bireyler oldukları söylenebilir. Ryan ve diğerlerine (1996: 17) göre insanın önemli psikolojik ihtiyaçlarından bir tanesi özerkliktir. Eğer içsel veya dışsal koşullar, özerklik ihtiyacının karşılanmasının önünde engel oluşturur ise psikolojik problemler ortaya çıkabilir. Özerklikle ilgili olan içsel motivasyon kavramı insanların kendi eylemlerine yönetebilmesi ve sürdürebilmesi için kendiliğinden tatminler yoluyla enerji veren bir mekanizmadır. İnsanların herhangi bir dış ödül olmadan yapmış oldukları keşif, oyun ve meydan okumalar ile karakterizedir. İnsanların bahsedilen faaliyetlere katılma konusunda herhangi bir beklenti içinde bulunmadan yüksek bir istek ve irade ile ilerlemeleri özgürlüğün ve özerkliğin bir göstergesidir. İçsel motivasyon tüm bunlara rağmen yine de çevresel desteklere ihtiyaç duymaktadır (Deci, Koestner ve Ryan, 1999: 658). Çevreden gelen kontrol ve kısıtlama davranışlarının bireyin özerklik davranışlarını önemli ölçüde zedeleyeceğini söylemek mümkündür.

4.1.3. Benlik Düzeylerine Göre Algılanan Ebeveyn Tutumları ile Sosyal Kaygı

Mevcut araştırmada algılanan düşük ilişkisel benliğe sahip olan katılımcıların yüksek ilişkisel benliğe sahip katılımcılara göre çocukluk dönemlerinde daha fazla duygusal bakımdan yoksun bırakıcı anne-baba tutumları ile karşılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu alt boyutun maddelerine bakıldığında zaman ters kodlanan “Beni sevdi ve bana özel birisi gibi davrandı”, “Bana vaktini ayırdı ve özen gösterdi”, “Bana karşı sıcaktı ve fiziksel olarak şefkatliydi” gibi maddeler, düşük bağımlı benliğe sahip bireylerin anne ve babalarını anlamamız konusunda bizlere yardımcı olmaktadır. Bu sonuca göre anne babanın kendi hayatıyla ilgili karar sürecine dahil olma, onu koruma, sevgi ve yakınlık

gösterme beklentisi taşıyan karşılıklı bağımlı benlik kurgusuna sahip çocuğun beklediği yakınlığı görmemesi yorumu yapılabilir. Duygusal bakımdan yoksun bırakılmak reddedilmenin bir türüdür. Ebeveyn reddi, düşük ebeveyn sıcaklığı, onayı ve tepkiselliği (yani soğukluk, onaylamama ve tepkisizlik) anlamına gelir (Clark ve Ladd, 2000). Bulgumuz, reddedilmenin kaygı üzerindeki olumsuz etkisine ilişkin literatürü destekler yöndedir. Ebeveyn reddinin, kaygıya karşı hassasiyeti artırarak çocukların duygu düzenlemesini zayıflattığı bilinmektedir (Gottman, Katz ve Hooven, 1997). Dolayısıyla, ebeveyn reddinin çocukları kaygı sorunları geliştirme konusunda daha yüksek bir risk altına soktuğu varsayılmaktadır (McLeod, Wood ve Weisz, 2007: 156). Bunun yanı sıra düşük ilişkisel benliğe sahip olan katılımcıların yüksek ilişkisel benliğe sahip katılımcılara göre çocukluk döneminde daha fazla değişime kapalı/duygularını bastıran baba tutumları ile karşılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Değişime kapalı/duygularını bastıran anne ve babaların, çocuklarına karşı olumlu duygu, düşünce ve eylemler gizledikleri bilinmektedir (Rafaeli, Bernstein ve Young, 2012: 32). Bu sonuca göre çocukluğunda baba sevgisini hissetmeyen, babasıyla duygularını paylaşamayan çocukların aileleriyle güçlü bir bağ kuramaması dolayısıyla ilerleyen dönemlerde ilişkisel benlik düzeylerinin düşük olacağı yorumu yapılabilir.

Mevcut araştırmadan edindiğimiz bulgular, algılanan kötümser/endişeli anne tutumlarının düşük ve yüksek özerk benlik düzeyine göre anlamlı seviyede farklılaştığını göstermektedir. Buna göre; yüksek özerk benliğe sahip katılımcıların düşük özerk benliğe sahip katılımcılara göre çocukluk dönemindeki anne tutumlarını daha fazla kötümser/endişeli algılama eğiliminde oldukları söylenebilir. Bu alt boyutun maddelerine bakıldığı zaman “Kötümser bir bakışı açısı vardı, hep en kötüsünü beklerdi” ve “Hayatın kötü yanları veya kötü giden şeyler üzerine odaklanırdı” gibi maddeler kötümser anne davranışları hakkında bize bilgi vermektedir.

Mevcut araştırmada; düşük özerk-ilişkisel benliğe sahip katılımcıların yüksek özerk-ilişkisel benliğe sahip katılımcılara göre çocukluk dönemlerinde daha fazla kuralcı/kalıpılayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, sömürücü/istismar edici, aşırı izin

verici/sınırsız, cezalandırıcı ve değişime kapalı/duygularını bastıran anne tutumları ile kuralcı/kalıplayıcı, küçümseyici/kusur bulucu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı cezalandırıcı ve değişime kapalı/duygularını bastıran baba tutumları algılama eğiliminde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre düşük özerk-ilişkisel benliğe sahip olan bireylerin çocuklukluklarında daha fazla olumsuz ebeveyn tutumları ile karşılaşmış oldukları dolayısıyla özerk-ilişkisel benliklerinin düşük seviyede olduğu yorumu yapılabilir. Bu bulgu, literatürü destekler niteliktedir. Ebeveynlerini uzak, ilgisiz olarak algılayan çocuklar, düşük seviyede özerk-ilişkisel benliğe sahip olmaktadır (Akçınar ve Özbek, 2017: 50). Özerk-ilişkisel benliğin geliştiği duygusal bağımlılık aile modelinde çocuğun ailesine bağlılığının devam edebilmesi için ebeveyn kontrolü devam eder. Bunun yanı sıra duygusal anlamda bağımlılığa da önem verilir (Kağıtçıbaşı, 1996: 39). Değişen ve gelişen yaşam koşullarından dolayı, kişisel uzmanlık gerektiren işlerde özerklik daha işlevsel olabilmektedir. Bu sebeple çocuğun özerklik gelişimi de önemsenir. (Kağıtçıbaşı, 1996: 40). Ayrıca artık çocuk sahibi olmak istemenin temel sebebi çocuğun ebeveynlerine sağlayacağı psikolojik doyumdur (Kağıtçıbaşı, 2010: 187). Kadının aile içinde yükselen statüsü, erkek çocuğu teminat olarak görme düşüncesinin azalması, ataerkilliğin değerini kaybetmesi gibi durumlar, bu modeldeki aile ilişkilerini şekillendirmiştir (Kağıtçıbaşı, 2010: 185). Bağımsızlığın ilişkisellelikle beraber bir bütün olduğu bu aile yapılarına Türkiye gibi insan ilişkilerinin oldukça kuvvetli olduğu şehirleşmiş, eğitilmiş bölgelerde sıkça rastlanmaktadır (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 328). Bu model ailelerde yetişen çocukların özerk-ilişkisel benlik düzeyleri yüksek olacaktır.

Sosyal kaygı ve alt boyutları, düşük ve yüksek özerk-ilişkisel benlik düzeyine göre anlamlı seviyede farklılaşmaktadır. Sonuç olarak düşük özerk-ilişkisel benliğe sahip bireylerin, yüksek özerk-ilişkisel benliğe sahip bireylere göre daha yüksek seviyede sosyal kaygı, kaçınma ve kaygı/korku yaşadıkları görülmektedir. Bu sonuca göre ailelerinde özerk bir birey olmaları yönünde desteklenmeyen çocukların, yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde sosyal kaygı bozukluğuna sahip olma ihtimallerinin daha yüksek olacağı söylenebilir. Duygusal (psikolojik) bağımlılık aile modelinde aile bağlılığı kadar çocuğun özerkliğine de önem verilir (Kağıtçıbaşı, 2010: 187; Kağıtçıbaşı, 1996: 41; Kağıtçıbaşı,

2017: 146;). Eğitim, sosyal ve iş hayatlarında bağımsız bir birey olması yönünde destek olunan ve aile bireyleri ile ilişkileri güçlü olan, ebeveynleri tarafından desteklenen ve özgüven aşıl原因an, yaşına uygun olarak sorumluluk alması sağlanan bireylerin ilerleyen yaşantısında sosyal kaygı geliştirme ihtimalinin düşük olduğu söylenebilir.

4.1.4. Sosyal Kaygı ve Benlik Kurgularının Sosyodemografik Değişkenler Açısından İncelenmesine Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında yapılan analiz sonuçlarına göre sosyal kaygının cinsiyete ve kardeş sayısına göre farklılaştığı ancak aile gelir durumuna göre farklılaşmadığı görülmüştür. Mevcut araştırmada kadınların sosyal kaygı düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu farklılığın ebeveynlerin çocuk yetiştirirken cinsiyet farkı gözetmesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Erkeklerin kadınlara göre daha serbest, daha bağımsız bir şekilde yetiştirildikleri dolayısıyla kadınlara göre sosyal kaygı puanlarının daha düşük olduğu söylenebilir. Alanyazın incelendiğinde sosyal kaygının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına dair çeşitli araştırma bulgularının olduğu ve sosyal kaygının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı konusunda kesin bir sonucun olmadığı görülmüştür. Kadınların sosyal kaygı düzeylerinin erkeklere göre daha fazla olduğunu belirten (Bögels ve arkadaşları (2001: 280; Lieb ve diğ., 2000: 861) çalışmalar ile beraber sosyal kaygı düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığını belirten çalışmalarda mevcuttur (Heinrichs ve diğ., 2006: 1193; Schreier ve diğ., 2010: 1132; Çağlar, Dinçyürek ve Arsan, 2012: 109). Toplumun ve kültürün cinsiyetlere yüklemiş olduğu sorumluluklar farklıdır. Erkekler, çalışıp ev halkının geçimini sağlamaktan sorumlu iken kadınlar ev işlerini yapmalı ve çocuğun bakım vereni olmalıdır. Artık modern toplumlarda kadınlar da çalışma hayatına dahil olsa da toplum erkeklere daha özerk ve özgüvenli olabilmeyi, sorumluluk alabilmeleri yönünde, kadınlara ise hassas, yardıma ve korunmaya muhtaç olduğu yönünde bir rol biçmiştir (Yılmaz, 2018: 2). Bu sebeple sosyal durum ve ortamlarda yaşanan kaygı seviyesi, sahip olunan özgüven ve bağımsızlık gibi kişilik özelliklerine göre kadınlar ve erkekler arasında farklılık gösterebilir.

Mevcut araştırma, kardeşi olmayan ve birden fazla kardeşe sahip bireylerin sosyal kaygı düzeylerinin farklılaştığı, kardeşi olmayan bireylerin sosyal kaygı düzeylerinin bir veya daha fazla kardeşe sahip bireylere göre daha düşük olduğu sonucuna varmıştır. Bu sonuca göre tek çocuklu ailelerde ebeveyn ilgi ve sevgisinin tek çocuk odaklı olmasından kaynaklı olarak çocuğun daha özgüvenli, cesaretli, kendi başına hareket etme konusunda motivasyonu yüksek bireyler olarak yetiştiği dolayısıyla sosyal kaygı düzeylerinin birden fazla kardeşe sahip olanlara göre daha düşük olduğu düşünülmektedir. Bunun aksine çocukken kendilerini özgürce ifade etmeye imkân bulamayan, anne ve babaları tarafından girişimci özellikleri geliştirilmeyen çocuklar ilerleyen yaşlarda pasif, çekingen ve sosyal ortamlarda kendini rahatlıkla ifade edemeyen bireyler haline gelebilirler. Alanyazın incelendiğinde sosyal kaygının kardeş sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığına dair çeşitli araştırma bulgularının olduğu görülmektedir. Eroğlu (2018: 88) tarafından ortaokul öğrencileriyle yapılan bir araştırma sosyal kaygı düzeyinin kardeş sayısını bağlı olarak farklılaştığı sonucuna varmıştır. Kardeş sayısı 1 ve 2 olan öğrencilerin sosyal kaygı düzeyleri 3 ve üzeri kardeş sayısına sahip öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha düşüktür. Bögels ve arkadaşları (2001: 280) tarafından yaşları 8-18 arasında bulunan çocukların katılımcısı olduğu bir araştırmaya göre ilk doğan ve tek çocukların sosyal kaygı seviyeleri ikinci ve üçüncü çocuklara göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mevcut araştırma bulguları, bu kapsamda geçmiş araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Bu çalışmaların aksine Çoban (2020: 72) tarafından 15-17 yaş aralığında lisede öğrenimine devam eden öğrencilerle yapılan bir araştırma ise kardeş sayısı değişkenine göre sosyal kaygı düzeyinin farklılaşmadığı sonucuna varmıştır.

Mevcut araştırmada sosyal kaygı düzeylerinin aile gelir durumuna göre farklılaşmadığı görülmüştür. Bu sonuca göre anne ve babaların çocuklarını yetiştirme stillerinin aile gelir durumuna göre farklılaşmadığı dolayısıyla bireylerin sosyal kaygıya sahip olma ihtimallerinin de gelir durumuna göre şekillenmediği söylenebilir. Alanyazın incelendiğinde sosyal kaygının gelir durumuna bağlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığına dair çeşitli araştırma bulgularına rastlanmıştır. Üniversite öğrencileriyle yapılan araştırma sonucuna göre yüksek gelirli ailelerin çocukları düşük gelirli öğrencilere göre daha fazla

sosyal kaçınma yaşamaktadırlar (Çağlar, Dinçyürek ve Arsan, 2012: 111). Bunun aksine yapılan başka bir araştırma sonucuna göre sosyoekonomik düzey azaldıkça öğrencilerin sosyal kaygı düzeylerinin arttığı görülmektedir (Çoban ve Kısa, 2020:8). Erkan (2002: 84) tarafından yapılan bir çalışmaya göre ailenin gelir düzeyi, sosyal kaygı için bir risk faktörü oluşturmaktadır. Gökçedağ'a (2001: 74) göre sosyo-ekonomik yönden yüksek gelirli ailelerde anne ve babaların çocuklarına karşı olan demokratik tutumları yüksektir ve bu doğrultuda çocuğun kaygı düzeyinin düştüğü düşünülmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan ailelerde ise anne ve babaların çocukların üzerinde denetim mekanizmasını uygulayabilmek için otoriter tutumları benimsedikleri söylenebilir. Sonuç olarak bu ailelerde yetişen çocukların kaygı düzeyleri daha yüksek olması beklenir.

Araştırma kapsamında yapılan analiz sonuçlarına göre özerk-ilişkisel benliğin cinsiyete göre anlamlı seviyede farklılaştığı ve kadınların özerk-ilişkisel benlik puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre mevcut örnekleme ailelerin kız çocukların özerk olmasını önemseydiği kadar aileye bağlı bir birey olarak yetişmesini de önemseydiği yorumu yapılabilir. Alanyazın incelendiğinde benlik kurgularının, cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına dair çeşitli araştırma bulgularının olduğu görülmektedir. Mevcut araştırma bulgularına göre kadınların özerk-ilişkisel benlik puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Kadınların özerk-ilişkisel benlik puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğunu belirten çalışmalar (Çuhadaroglu ve Akfırat, 2017: 1042) ile beraber ilişkisel benlik puanlarının da erkeklere göre daha yüksek olduğunu belirten çalışmalar vardır (Özdemir, 2012: 89). Bu bulguların araştırmamızın sonuçları ile tutarlı olduğunu söyleyebiliriz ancak kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe ve çalışma hayatına geçişi ile beraber geleneksel değerlere olan bağlılıkları düşüş göstermekte ve özerkliğe verdikleri önemde artış söz konusu olabilmektedir (Ercan, 2013: 169).

Mevcut araştırmada benlik kurgusu puanlarının hayatın büyük bölümünün geçtiği yerleşim yerine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre yerleşim yeri faktörünün benlik düzeylerinin gelişimi üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı

söylenebilir. Alanyazında benlik kurgularının, yerleşim yerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına dair çeşitli araştırma bulgularının olduğu görülmektedir. Kırsal ve kentsel bölgelerde yaşayan ergenleri benlik kurguları açısından değerlendiren bir araştırmaya göre kentsel kesimde yaşayan ergenlerin özerk ve özerk-ilişkisel benlik kurgusu puanlarının kırsal kesimde yaşayan ergenlerin puanlarına göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (Özdemir, 2012: 89). İlişkisel benlik kurgusu açısından ise kırsal ve kentsel yerleşim yerlerinde yaşayan ergenler arasında herhangi bir farklılığa rastlanmamıştır (Özdemir, 2012: 90). Kağıtçıbaşı, sosyoekonomik yönden gelişmiş, kentleşmiş toplumlarda ortaya çıkan bağımsız aile modelinde çocuk yetiştirirken izin verici ebeveynlik stilinin kullanıldığını belirtmiştir. Bu stilde çocuk yetiştirme sürecinde denetime çok az yer verilir ve ailelerin serbest tutumları çocuğun özerk benlik kurgusunun gelişmesini sağlar (Kağıtçıbaşı, 2010: 182). Karşılıklı (Bağımlılık) aile modeli, aile bağlarının ve insan ilişkilerinin kuvvetli olduğu kırsal kesimlerde kendini gösterir (Kağıtçıbaşı, 1982: 38, Kağıtçıbaşı, 2010: 177). İlişkisel benliğin gelişim gösterdiği bu aile modelinde çocuklar otoriteye itaat etme eğilimi üzerine yetiştirilir (Kağıtçıbaşı, 2005: 411). Bağlılık kültürüne sahip sosyoekonomik yönden gelişmiş, kentleşmiş bölgelerde yaygın olarak görülen duygusal bağlılık aile modelinde ise çocuk yetiştirmede hem çocuğun kontrolü hem de özerkliği önemsenmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010: 187). Buna göre sosyoekonomik anlamda gelişmiş kentlerde özerk ve özerk-ilişkisel benliğin; sosyoekonomik yönden gelişmemiş toplulukçu kültürlerde ise ilişkisel benliğin gelişme ihtimalinin daha yüksek olabileceği yorumunu yapmak mümkündür.

4.2. SONUÇ

Bu araştırmada algılanan ebeveyn tutumları, sosyal kaygı ve benlik kurguları arasındaki ilişkiler, katılımcıların tamamının üniversiteli öğrencilerden oluştuğu bir örnekleme incelenmiştir. Hangi ebeveyn tutumları ve benlik kurgularının sosyal kaygıyı yordadığı kurulan regresyon modelleri sonucu tespit edilmiş ve benlik kurguları düzeylerine göre algılanan ebeveyn tutumları ve sosyal kaygı düzeylerine bakılmıştır. Son olarak ise sosyal kaygı ve benlik kurguları puanlarının önemli demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuç olarak duygusal bakımdan yoksun bırakıcı, kötümser/endişeli, değişime kapalı, aşırı koruyucu, cezalandırıcı vb. olumsuz anne ve baba tutumlarının sosyal kaygı ile pozitif ilişkisinin, özerk ve özerk-ilişkisel benlik ile sosyal kaygı arasında negatif ilişkisinin olduğu; duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ve aşırı koruyucu anne ve baba tutumlarının sosyal kaygıyı pozitif yönde, özerk ve özerk-ilişkisel benlik puanlarının sosyal kaygıyı negatif yönde yordadığı görülmüş olup bazı benlik düzeylerine göre sosyal kaygı ve ebeveyn tutumlarının farklılaştığı yine bazı demografik değişkenlere göre benlik ve sosyal kaygı puanlarının farklılaştığı görülmüştür. Yapılan literatür incelemelerinde ebeveyn tutumları, sosyal kaygı ve benlik kurgularını birlikte ele alan çalışma olmaması dolayısıyla araştırmanın alanyazına katkı sunması ve gelecek çalışmalara rehber olması beklenmektedir.

4.3. SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER

Mevcut araştırma kesitsel bir araştırma olarak kurgulanmıştır dolayısıyla ilişkisel modele dayanan bu araştırma sonuçlarından nedensel çıkarımlar yapılmamalıdır. Gelecek araştırmalarda aynı modelin boylamsal bir şekilde ele alınması, nedensel çıkarımlar yapabilmeyi mümkün kılacaktır.

Young Ebeveynlik Ölçeği (YEBÖ), araştırmaya katılan katılımcıların çocukluk yıllarında algılamış oldukları anne ve baba tutumlarını ölçeğin geriye dönük (retrospective) bir ölçeğidir. Katılımcılar, geçmişe dayalı ebeveyn tutumlarını değerlendirirken sahip olabilecekleri hatırlama yanlılığı, hata yapılmasına ve kişinin geçmişte algılamış olduğu

ebeveyn tutumlarına yönelik çarpık bir görüş belirtmesine sebep olabilir. Dolayısıyla ebeveyn ve çocukların görüşlerinin beraber alınabileceği araştırmaların yapılması daha objektif yanıtlar alınabilmesini konusunda faydalı olabilir.

Mevcut çalışmada kullanılmış olan ölçekler öz-bildirime dayalıdır. Araştırmaya katılmış olan katılımcıların, ölçeklerde yer alan soruları dürüst bir şekilde yanıtladıkları varsayılmıştır. Hata payını minimuma indirgeyebilmek için anket formlarının tamamı araştırmacı tarafından yüz yüze olacak şekilde tamamlanmıştır. Özellikle Young Ebeveynlik Ölçeğindeki soru sayısının oldukça fazla (72) olması dolayısıyla bazı öğrencilerin sıkıldığı gözlenmiştir. Bu da araştırmanın sınırlılıklarından bir tanesidir.

Bu araştırmanın örneklemini, Bitlis Eren Üniversitesinin çeşitli bölümlerinde eğitimlerine devam eden ön lisans ve lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemin sadece bir üniversitede öğrenimine devam eden öğrencilerden ve Sosyal Kaygı Bozukluğuna tanısı olmayan bireylerden oluşuyor olması araştırma bulgularının genellenebilirliğini kısıtlamaktadır.

Bu araştırmanın alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmekle beraber benlik kurgularının kültür ile olan ilişkisi göz önüne alındığında ebeveyn tutumları, benlik kurgusu ve sosyal kaygı arasındaki ilişkileri birden fazla örnekleme araştıran daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acarturk, C., de Graaf, R., Van Straten, A., Have, M. T., & Cuijpers, P. (2008). Social phobia and number of social fears, and their association with comorbidity, health-related quality of life and help seeking: a population-based study. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 43, 273-279. <https://doi.org/10.1007/s00127-008-0309-1>
- Acarturk, C., Smit, F., De Graaf, R., Van Straten, A., Ten Have, M., & Cuijpers, P. (2009). Incidence of social phobia and identification of its risk indicators: a model for prevention. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 119(1), 62-70. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.2008.01275.x>
- Adams, G. C., Balbuena, L., Meng, X., & Asmundson, G. J. (2016). When social anxiety and depression go together: A population study of comorbidity and associated consequences. *Journal of affective disorders*, 206, 48-54. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2016.07.031>
- Akçınar, B., & Özbek, E. (2017). Benlik gelişiminin öz-yeterlik algısı ve ebeveyn davranışlarıyla ilişkisi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(40), 38-53.
- Akiskal, H. S., Hirschfeld, R. M., & Yerevanian, B. I. (1983). The relationship of personality to affective disorders: A critical review. *Archives of general psychiatry*, 40(7), 801-810. <https://doi:10.1001/archpsyc.1983.01790060099013>
- Alabay, E. (2017). Okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin ebeveynlik tutumlarının incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 156-174.

- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2013). *Ruhsal bozuklukların tanısı ve sayımsal el kitabı (5. Baskı)*. (E. Köroğlu, Çev. Ed.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Anderson, C. A., & Harvey, R. J. (1988). Brief report: Discriminating between problems in living: An examination of measures of depression, loneliness, shyness, and social anxiety. *Journal of social and clinical psychology*, 6(3-4), 482-491. <https://doi.org/10.1521/jscp.1988.6.3-4.482>
- Anderson, C. A., Miller, R. S., Riger, A. L., Dill, J. C., & Sedikides, C. (1994). Behavioral and characterological attributional styles as predictors of depression and loneliness: review, refinement, and test. *Journal of personality and social psychology*, 66(3), 549.
- Anderson, P. L., Edwards, S. M., & Goodnight, J. R. (2017). Virtual reality and exposure group therapy for social anxiety disorder: Results from a 4–6 year follow-up. *Cognitive Therapy and Research*, 41, 230-236. <https://doi.org/10.1007/s10608-016-9820-y>
- Angélico, A. P., Crippa, J. A. D. S., & Loureiro, S. R. (2013). Social anxiety disorder and social skills: A critical review of the literature. *International Journal of Behavioral Consultation and Therapy*, 7(4), 16. <https://doi.org/10.1037/h0100961>
- Anhalt, K., & Morris, T. L. (2008). Parenting characteristics associated with anxiety and depression: A multivariate approach. *Journal of early and intensive behavior intervention*, 5(3), 122. <https://doi.org/10.1037/h0100427>
- Antony, M. M., & Swinson, R. P. (2017). *The shyness and social anxiety workbook: Proven, step-by-step techniques for overcoming your fear*. New Harbinger Publications.
- Arrindell, W. A., Kwee, M. G., Methorst, G. J., Van Der Ende, J., Pol, E., & Moritz, B. J. M. (1989). Perceived parental rearing styles of agoraphobic and socially phobic in-

- patients. *The British Journal of Psychiatry*, 155(4), 526-535.
<https://doi.org/10.1192/bjp.155.4.526>
- Arrindell, W. A., Sanavio, E., Aguilar, G., Sica, C., Hatzichristou, C., Eisemann, M., ... & van der Ende, J. (1999). The development of a short form of the EMBU: Its appraisal with students in Greece, Guatemala, Hungary and Italy. *Personality and individual Differences*, 27(4), 613-628. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(98\)00192-5](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(98)00192-5)
- Arslan, Z. , Emre, O. , Varlıklıöz, K. , Ulutaş Keskinçiliç, A. , Alagöz, N. & Akto, S. (2022). *Türkiye’de Sosyal Kaygı ve sosyal kaygı İle İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi*. Scientific Educational Studies, 278-305.
<https://doi.org/10.31798/ses.1184319>
- Asher, M., & Aderka, I. M. (2018). Gender differences in social anxiety disorder. *Journal of clinical psychology*, 74(10), 1730-1741. <https://doi.org/10.1002/jclp.22624>
- Atar, A. Ö., Yalçın, Ö., Uygun, E., Demirci, A. Ç., & Erdoğan, A. (2016). Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerde aile işlevlerinin, çift uyumunun ve anne baba tutumunun değerlendirilmesi. *Arch Neuropsychiatr*, 53(1), 38-44.
- Aynur, M. S. (2020). Beliren yetişkinlik döneminde sosyal görünüş kaygısı: Algılanan anne baba tutumu ve mükemmeliyetçiliğin yordayıcı gücü. *Maltepe Üniversitesi, İstanbul*.
- Baharshanjani, N., & Taherifar, Z. (2022). The Relationship between Parenting Styles and Social Anxiety Symptoms with the Mediating Role of Fear of Negative Evaluation. *Journal of Family Relations Studies*, 2(6), 22-31.
<https://doi.org/10.22098/jhrs.2022.11311.1061>
- Baltacı, Ö. ve Hamarta, E. (2013). Üniversite öğrencilerinin sosyal kaygı, sosyal destek ve problem çözme yaklaşımları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 38(167), 226-240.

- Bandelow, B., Charimo Torrente, A., Wedekind, D., Broocks, A., Hajak, G., & R  ther, E. (2004). Early traumatic life events, parental rearing styles, family history of mental disorders, and birth risk factors in patients with social anxiety disorder. *European archives of psychiatry and clinical neuroscience*, 254, 397-405. <https://doi.org/10.1007/s00406-004-0521-2>
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child development*, 67(6), 3296-3319. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1996.tb01915.x>
- Barrett, P., Shortt, A., & Healy, L. (2002). Do parent and child behaviours differentiate families whose children have obsessive-compulsive disorder from other clinic and non-clinic families?. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43(5), 597-607. <https://doi.org/10.1111/1469-7610.00049>
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child development*, 887-907. <https://doi.org/10.2307/1126611>
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental psychology*, 4(1p2), 1. <https://doi.org/10.1037/h0030372>
- Bayraktutan, M. (2014). Sosyal anksiyete bozukluğu olan hastalarda empati becerisi, aleksitimi, depresyon, anksiyete d  zeyleri ile sempatik deri yanıtı ilişkisi ve tıbbi tedavinin etkileri (Doctoral dissertation, Pamukkale   niversitesi Tıp Fak  ltesi).
- Beck, A. T., Emery, G., & Greenberg, R. L. (1985). Anxiety Disorders and Phobias: A Cognitive Approach. Basic Books: New York.
- Bedir,   . (2023). Gen   Yetişkinlerde Sosyal Medya Bağımlılığının Yordayıcıları Olarak Kırılgan Narsizm, B  y  klenmeci Narsizm, Sosyal Kaygı ve Yalnızlık D  zeyleri (Master's thesis, Marmara   niversitesi, Sosyal Bilimler Enstit  s  ).

- Biederman, J., Hirshfeld-Becker, D. R., Rosenbaum, J. F., Hérot, C., Friedman, D., Snidman, N., ... & Faraone, S. V. (2001). Further evidence of association between behavioral inhibition and social anxiety in children. *American journal of Psychiatry*, 158(10), 1673-1679. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.158.10.1673>
- Birtürk, E. (2021). *Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Ebeveyn Tutumları ile Sosyal Kaygı Belirtileri Arasındaki İlişkide Duygu Düzenleme Stratejileri ve Aleksitiminin Aracı Rolünün İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bögels, S. M., van Ginsburg, A., Muris, P., & Smulders, D. (2001). Familial correlates of social anxiety in children and adolescents. *Behaviour research and therapy*, 39(3), 273-287. [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(00\)00005-X](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(00)00005-X)
- Brockveld, K. C., Perini, S. J., & Rapee, R. M. (2014). Social anxiety and social anxiety disorder across cultures. In *Social anxiety* (pp. 141-158). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-394427-6.00006-6>
- Brown, A. M., & Whiteside, S. P. (2008). Relations among perceived parental rearing behaviors, attachment style, and worry in anxious children. *Journal of Anxiety Disorders*, 22(2), 263-272. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2007.02.002>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). Bilimsel araştırma yöntemleri. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-394427-6.00006-6>
- Caster, J. B., Inderbitzen, H. M., & Hope, D. (1999). Relationship between youth and parent perceptions of family environment and social anxiety. *Journal of Anxiety Disorders*, 13(3), 237-251. [https://doi.org/10.1016/S0887-6185\(99\)00002-X](https://doi.org/10.1016/S0887-6185(99)00002-X)
- Cheng, W. Y., Cheung, R. Y., & Chung, K. K. H. (2021). Understanding adolescents' perceived social responsibility: The role of family cohesion, interdependent self-

- construal, and social trust. *Journal of adolescence*, 89, 55-62.
<https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2021.04.001>
- Chorpita, B. F., & Barlow, D. H. (1998). The development of anxiety: The role of control in the early environment. *Psychological Bulletin*, 124, 3–21
- Christensen, P. N., & Kashy, D. A. (1998). Perceptions of and by lonely people in initial social interaction. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24(3), 322-329.
<https://doi.org/10.1177/0146167298243009>
- Clark D.M., Wells A. (1995). A cognitive model of social phobia. In: Heimberg R, Liebowitz M, Hope DA, Schneier FR, editors. *Social Phobia: Diagnosis, Assessment and Treatment*. New York: Guilford Press, 69–93.
- Clark, D. M., & McManus, F. (2002). Information processing in social phobia. *Biological psychiatry*, 51(1), 92-100. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2021.04.001>
- Clark, K. E., & Ladd, G. W. (2000). Connectedness and autonomy support in parent–child relationships: Links to children's socioemotional orientation and peer relationships. *Developmental psychology*, 36(4), 485.
- Cox, B. J., MacPherson, P. S. R., & Enns, M. W. (2005). *Psychiatric correlates of childhood shyness in a nationally representative sample*. *Behaviour Research and Therapy*, 43(8), 1019–1027. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2004.07.006>
- Crosby Budinger, M., Drazdowski, T. K., & Ginsburg, G. S. (2013). Anxiety-promoting parenting behaviors: A comparison of anxious parents with and without social anxiety disorder. *Child Psychiatry & Human Development*, 44, 412-418.
<https://doi.org/10.1007/s10578-012-0335-9>

- Çağlar, M., Dinçyürek, S., & Arsan, N. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Kaygılarının Analizi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 43(43), 106-116.
- Çakır, A. (2017). *Anne Baba Tutumunun, Evlilikte Uyum ve Sorun Çözme Becerisine Etkisinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çoban, Y., & Kısa, C. (2020) Ergen Lise Öğrencilerinin Sosyal Kaygıları ile Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. Biruni Sağlık ve Eğitim Bilimleri Dergisi, (6), 16-33.
- Çuhadaroğlu, A., & Akfırat, N. (2017). *Üniversite öğrencilerinin benlik kurgularıyla toplumsal cinsiyet algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Gaziantep Üniversitesi, Journal of Social Sciences, 16(4), 1031-1046.
- Darling, N. (1999). Parenting style and its correlates. Champaign, IL: Clearing house on Elementary and Early Childhood Education.
- De Castella, K., Goldin, P., Jazaieri, H., Ziv, M., Heimberg, R. G., & Gross, J. J. (2014). Emotion beliefs in social anxiety disorder: Associations with stress, anxiety, and well-being. *Australian Journal of Psychology*, 66(2), 139-148. <https://doi.org/10.1111/ajpy.12053>
- Deci, E. L., Koestner, R., & Ryan, R. M. (1999). A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. *Psychological Bulletin*, 125, 627-668. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0033-2909.125.6.627>
- Delen, E. (2021). *Üniversite öğrencilerinde algılanan ebeveyn tutumu ve sosyal anksiyete ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Demir, E. K., & Şendil, G. (2008). Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) [Parent Attitude Scale (PAS)]. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(21), 15–25.
- Demirsu, Ö. (2018). *Üniversite öğrencilerinde algılanan ebeveyn tutumları ile sürekli kaygı düzeyleri arasındaki ilişkide psikolojik dayanıklılığın ve kaygı duyarlılığının aracı rolleri*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dilbaz, N. (1997). sosyal kaygı. *Psikiyatri Dünyası*, 1(1), 18-24.
- Dill, J. C., & Anderson, C. A. (1999). Loneliness, shyness, and depression: The etiology and interrelationships of everyday problems in living.
- Dinnel, D. L., Kleinknecht, R. A., & Tanaka-Matsumi, J. (2002). A cross-cultural comparison of social phobia symptoms. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 24, 75-84. <https://doi.org/10.1023/A:1015316223631>
- Dirik, G., Yorulmaz, O., & Karancı, A. N. (2015). Çocukluk dönemi ebeveyn tutumlarının değerlendirilmesi: Kısaltılmış algılanan ebeveyn tutumları-çocuk formu. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 26(2), 123-130.
- Domènech Rodriguez, M. M., Donovan, M. R., & Crowley, S. L. (2009). Parenting styles in a cultural context: Observations of “protective parenting” in first-generation Latinos. *Family process*, 48(2), 195-210. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2009.01277.x>
- Dönmezoğulları, C. (2014). *Benlik kurguları ile iyi oluş arasındaki ilişkide özgünlüğün aracı rolü* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Emmelkamp, P.M.G., Bouman, T.K., Scholing, A. (1994). *Anksiyete Bozuklukları: Klinik Uygulama Kılavuzu*. (Çev. Ed.: Köroğlu, E.). Hekimler Yayın Birliği.

- Ercan, H. (2013). Genç Yetişkinlerde Benlik Kurgusu Üzerine Bir Çalışma. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 5(2).
- Erkan, Z. (2002). *Ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri, ana-baba tutumları ve ailede görülen risk faktörleri üzerine bir çalışma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Eroğlu, K. (2018). *Ortaokul 7. ve 8. Sınıf öğrencilerinin sosyal kaygıları ile benlik saygısı, anne-baba tutumları, mükemmeliyetçilik özellikleri arasındaki ilişki* (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Erol, P. Ö., & Aloğlu, E. (2017). Çocuğun değeri ve aile değişimi: Türkiye’den otuz yıllık bir portre. *Sosyoloji Dergisi*, (35), 77-101.
- Fedoroff, I. C., & Taylor, S. (2001). Psychological and pharmacological treatments of social phobia: a meta-analysis. *Journal of clinical psychopharmacology*, 21(3), 311-324. <http://dx.doi.org/10.1097/00004714-200106000-00011>
- Festa, C. C., & Ginsburg, G. S. (2011). Parental and peer predictors of social anxiety in youth. *Child Psychiatry & Human Development*, 42, 291-306. <https://doi.org/10.1007/s10578-011-0215-8>
- Fraenkel, J. R. ve Wallen, N. E. (2003). *How to Design and Evaluate Research in Education*. McGraw-Hill Higher Education, New York.
- Fuligni, A. J. (1998). Authority, autonomy, and parent- adolescent conflict and cohesion: a study of adolescents from mexican, chinese, flippino, and european backgrounds. *Developmental Psychology*, 34(4), 782-792. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.34.4.782>

- Fyer, A. J., Mannuzza, S., Chapman, T. F., Liebowitz, M. R., & Klein, D. F. (1993). A direct interview family study of social phobia. *Archives of General psychiatry*, 50(4), 286-293. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.1993.01820160056007>
- Galbraith, T., Heimberg, R. G., Wang, S., Schneier, F. R., & Blanco, C. (2014). Comorbidity of social anxiety disorder and antisocial personality disorder in the National Epidemiological Survey on Alcohol and Related Conditions (NESARC). *Journal of Anxiety Disorders*, 28, 57-66. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2013.11.009>
- Gençer, D.B. (2020). *Ergenlerde Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutumunun, Depresyon ve Anksiyete ile İlişkisinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gilbert, P. (2000). The relationship of shame, social anxiety and depression: The role of the evaluation of social rank. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 7(3), 174-189. <https://doi.org/10.1002/1099-0879>
- Gómez-Ortiz, O., Romera, E. M., Jiménez-Castillejo, R., Ortega-Ruiz, R., & García-López, L. J. (2019). *Parenting practices and adolescent social anxiety: A direct or indirect relationship?*. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 19(2), 124-133. <https://doi.org/10.1016/j.ijchp.2019.04.001>
- Gottman, J.M., Katz, L.F. and Hooven, C. (1997) *Meta-Emotion: How Families Communicate Emotionally*. Erlbaum, Mahway.
- Gökçedağ, S. (2001). *Lise öğrencilerinin okul başarısı ve kaygı düzeyi üzerinde anne baba tutumlarının etkilerinin belirlenip karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Gren-Landell, M., Aho, N., Andersson, G., & Svedin, C. G. (2011). Social anxiety disorder and victimization in a community sample of adolescents. *Journal of adolescence*, 34(3), 569-577. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2010.03.007>

- Güler, D. (2012). Lise son sınıf öğrencilerinin akılcı olmayan inançları ve anne-baba tutumları ile sınav kaygısı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Master's thesis, Akdeniz Üniversitesi).
- Gümüş, A. E. (2000). *Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık ve Beden İmgelerinden Doyum Sosyal Kaygı Düzeyleri ile İlişkinin İncelenmesi*. Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES), 33(1).
- Gümüş, E. A. (2010). *Sosyal kaygı ile başa çıkma*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Gündaş, A. (2013). *Lise öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olarak benlik kurgusu ve bağlanma stilleri* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Harwood, R. L., Schoelmerich, A., Schulze, P. A., & Gonzalez, Z. (1999). Cultural differences in maternal beliefs and behaviors: A study of middle-class Anglo and Puerto Rican mother-infant pairs in four everyday situations. *Child development*, 70(4), 1005-1016. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00073>
- Hayward, C., Killen, J. D., Kraemer, H. C., & Taylor, C. B. (1998). Linking self-reported childhood behavioral inhibition to adolescent social phobia. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 37(12), 1308-1316. <https://doi.org/10.1097/00004583-199812000-00015>
- Heimberg, R. G., Horner, K. J., Juster, H. R., Safren, S. A., Brown, E. J., Scheier, F. R., & Liebowitz, M. R. (1999). Psychometric properties of the liebowitz social anxiety scale. *Psychological Medicine*, 29, 199-212. <https://doi.org/10.1017/S0033291798007879>
- Heinrichs, N., Rapee, R. M., Alden, L. A., Bögels, S., Hofmann, S. G., Oh, K. J., & Sakano, Y. (2006). Cultural differences in perceived social norms and social anxiety. *Behaviour research and therapy*, 44(8), 1187-1197. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2005.09.006>

- Henderson, L., Gilbert, P., & Zimbardo, P. (2014). Shyness, social anxiety, and social phobia. In *Social anxiety* (pp. 95-115). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-394427-6.00004-2>
- Higa-McMillan, C. K., & Ebesutani, C. H. A. D. (2011). The etiology of social anxiety disorder in adolescents and young adults. *Social anxiety in adolescents and young adults: Translating developmental science into practice*, 29-51.
- Hofmann, S. G., Anu Asnaani, M. A., & Hinton, D. E. (2010). Cultural aspects in social anxiety and social anxiety disorder. *Depression and anxiety*, 27(12), 1117-1127. <https://doi.org/10.1002/da.20759>
- Holden, G. W., & Miller, P. C. (1999). Enduring and different: a meta-analysis of the similarity in parents' child rearing. *Psychological bulletin*, 125(2), 223.
- Hong, J. J., & Woody, S. R. (2007). Cultural mediators of self-reported social anxiety. *Behaviour research and therapy*, 45(8), 1779-1789. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2007.01.011>
- Huppert, J. D., Roth, D. A., & Foa, E. B. (2003). Cognitive-behavioral treatment of social phobia: new advances. *Current psychiatry reports*, 5(4), 289-296. <https://doi.org/10.1007/s11920-003-0058-5>
- Imamoğlu, E. O., & Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2004). Self-construals and values in different cultural and socioeconomic contexts. *Genetic, social, and general psychology monographs*, 130(4), 277-306.
- Jambunathan, S., & Counselman, K. (2002). Parenting attitudes of Asian Indian mothers living in the United States and in India. *Early Child Development and Care*, 172(6), 657-662. <https://doi.org/10.1080/03004430215102>

- Kaban, C. (2021). *Depresyon ve yaygın anksiyetenin belirtilerinin yordanmasında algılanan ebeveynlik biçimleri ve abartılmış sorumluluk tutumunun rolü* (Yüksek Lisans Tezi). İbn Haldun Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Kaczurkin, A. N., Simon, S., Brown, L., & Asnaani, A. (2022). The relationship between interdependent and independent self-construals and social anxiety symptom severity in a clinical sample of treatment-seeking patients. *Transcultural Psychiatry*, 59(6), 878-888. <https://doi.org/10.1177/13634615221111629>
- Kağıtçıbaşı, C. (1970). Social norms and authoritarianism: a Turkish-American comparison. *Journal of Personality and Social Psychology*, 16(3), 444. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/h0030053>
- Kağıtçıbaşı, C. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for self and family. *Journal of cross-cultural psychology*, 36(4), 403-422. <https://doi.org/10.1177/0022022105275959>
- Kağıtçıbaşı, C. (2017). *Family, self, and human development across cultures: Theory and applications*. Routledge.
- Kağıtçıbaşı, C., & Ataca, B. (2005). Value of children and family change: A three-decade portrait from Turkey. *Applied psychology*, 54(3), 317-337. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2005.00213.x>
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1982). Old-age security value of children: Cross-national socioeconomic evidence. *Journal of cross-cultural psychology*, 13(1), 29-42. <https://doi.org/10.1177/0022022182131004>
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). Özerk-ilişkisel benlik: Yeni bir sentez. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11(37), 36-43.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji. Koç Üniversitesi. +

- Kağıtçıbaşı, Ç. (2019). Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikolojide kuram ve uygulamalar. Koç Üniversitesi.
- Kağıtçıbaşı, Ç., & Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş*. Evrim.
- Kaplan, D. (2021). *Algılanan Ebeveyn Tutumları İle Sosyal Kaygı Arasındaki İlişkide Öz Duyarlılık. İlişkilere Dair İnançlar ve Bilişsel Çarpıtmaların Aracı Rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Kaptan, N. (2021). Farklı Şehir ve Bölgelerde Yaşayan Kişilerin Benlik Kurgularının Karşılaştırılması. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (10), 199-218.
- Kaya, A., Bozaslan, H. & Genç, G. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 208-225.
- Kessler, R. C., Berglund, P., Demler, O., Jin, R., Merikangas, K. R., & Walters, E. E. (2005). Lifetime prevalence and age-of-onset distributions of DSM-IV disorders in the National Comorbidity Survey Replication. *Archives of general psychiatry*, 62(6), 593-602. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.62.6.593>
- Kessler, R. C., Petukhova, M., Sampson, N. A., Zaslavsky, A. M., & Wittchen, H. U. (2012). Twelve-month and lifetime prevalence and lifetime morbid risk of anxiety and mood disorders in the United States. *International journal of methods in psychiatric research*, 21(3), 169-184. <https://doi.org/10.1002/mpr.1359>
- Kessler, R. C., Stein, M. B., & Berglund, P. (1998). Social phobia subtypes in the National Comorbidity Survey. *American Journal of Psychiatry*, 155(5), 613-619. <https://doi.org/10.1176/ajp.155.5.613>

- Koutrelakos, J. (2004). Acculturation of Greek Americans: Change and continuity in cognitive schemas guiding intimate relationships. *International Journal of Psychology*, 39(2), 95-105. <https://doi.org/10.1080/00207590344000213>
- Krieg, A., & Xu, Y. (2018). From self-construal to threat appraisal: Understanding cultural differences in social anxiety between Asian Americans and European Americans. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 24(4), 477. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/cdp0000194>
- Kulaksızoglu, A. (2002). Ergenlik psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kuo, J. R., Goldin, P. R., Werner, K., Heimberg, R. G., & Gross, J. J. (2011). Childhood trauma and current psychological functioning in adults with social anxiety disorder. *Journal of anxiety disorders*, 25(4), 467-473. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2010.11.011>
- Kuzgun, Y. (1972). Ana Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
- Kuzgun, Y. ve Eldeleklioğlu, J. (1999). "Ana baba tutum ölçeğinin geliştirilmesi ". Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(1), 63-68.
- Kütüklü, S. (2022). Ergenlerde ebeveyn tutumları ile sosyal anksiyete arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L., & Dornbusch, S. M. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child development*, 62(5), 1049-1065. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1991.tb01588.x>

- Leary Mark R. – Kowalski Robin M. (1995), *Social Anxiety: Emotions and Social Behavior*, Guilford, New York.
- Lecrubier, Y. (1998). Comorbidity in social anxiety disorder: impact on disease burden and management. *Journal of Clinical Psychiatry*, 59(17), 33-38.
- Levinson, C. A., Langer, J. K., & Rodebaugh, T. L. (2011). Self-construal and social anxiety: Considering personality. *Personality and Individual Differences*, 51(3), 355-359. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.04.006>
- Lieb, R., Wittchen, H. U., Höfler, M., Fuetsch, M., Stein, M. B., & Merikangas, K. R. (2000). Parental psychopathology, parenting styles, and the risk of social phobia in offspring: a prospective-longitudinal community study. *Archives of general psychiatry*, 57(9), 859-866. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.57.9.859>
- Lim, M. H., Rodebaugh, T. L., Zyphur, M. J., & Gleeson, J. F. (2016). Loneliness over time: The crucial role of social anxiety. *Journal of abnormal psychology*, 125(5), 620.
- Lucas, R. E., Diener, E., Grob, A., Suh, E. M., & Shao, L. (2000). Cross-cultural evidence for the fundamental features of extraversion. *Journal of personality and social psychology*, 79(3), 452. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.79.3.452>
- Manassis, K., & Bradley, S. J. (1994). The development of childhood anxiety disorders: Toward an integrated model. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 15(3), 345-366. [https://doi.org/10.1016/0193-3973\(94\)90037-X](https://doi.org/10.1016/0193-3973(94)90037-X)
- Mancini, C., Van Ameringen, M., Szatmari, P., Fugere, C., & Boyle, M. (1996). A high-risk pilot study of the children of adults with social phobia. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 35(11), 1511-1517. <https://doi.org/10.1097/00004583-199611000-00020>

- Markowitz, J. S., Weissman, M. M., Ouellette, R., Lish, J. D., & Klerman, G. L. (1989). Quality of life in panic disorder. *Archives of general psychiatry*, 46(11), 984-992. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1001/archpsyc.1989.01810110026004>
- Markus, H., & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98, 224-253
- Markus, M. T., Lindhout, I. E., Boer, F., Hoogendijk, T. H., & Arrindell, W. A. (2003). Factors of perceived parental rearing styles: the EMBU-C examined in a sample of Dutch primary school children. *Personality and individual differences*, 34(3), 503-519. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(02\)00090-9](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(02)00090-9)
- Masia, C. L., & Morris, T. L. (1998). Parental factors associated with social anxiety: Methodological limitations and suggestions for integrated behavioral research. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 5(2), 211-228. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/j.1468-2850.1998.tb00144.x>
- McLeod, B. D., Wood, J. J., & Weisz, J. R. (2007). Examining the association between parenting and childhood anxiety: A meta-analysis. *Clinical psychology review*, 27(2), 155-172. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2006.09.002>
- McMillan, K. A., & Asmundson, G. J. (2016). PTSD, social anxiety disorder, and trauma: An examination of the influence of trauma type on comorbidity using a nationally representative sample. *Psychiatry Research*, 246, 561-567. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2016.10.036>
- McNeil, D. W. (2010). Evolution of terminology and constructs in social anxiety and its disorders. In *Social Anxiety* (pp. 3-21). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-375096-9.00001-8>
- Memik, N. Ç., Yildiz, Ö., Tural, Ü., & Ağaoğlu, B. (2011). sosyal kaygının Yaygınlığı: Bir Gözden Geçirme. *Archives of Neuropsychiatry/Noropsikiatri Arsivi*, 48(1).

- Mick, M. A., & Telch, M. J. (1998). Social anxiety and history of behavioral inhibition in young adults. *Journal of anxiety disorders*, 12(1), 1-20. [https://doi.org/10.1016/S0887-6185\(97\)00046-7](https://doi.org/10.1016/S0887-6185(97)00046-7)
- Mishra, P. I. N. K. I., & Kiran, U. V. (2018). Parenting style and social anxiety among adolescents. *Int J Appl Home Sci*, 5(1), 117-23.
- Moore, P. S., Whaley, S. E., & Sigman, M. (2004). Interactions between mothers and children: impacts of maternal and child anxiety. *Journal of abnormal psychology*, 113(3), 471.
- Moscovitch, D. A., Hofmann, S. G., & Litz, B. T. (2005). The impact of self-construals on social anxiety: A gender-specific interaction. *Personality and individual differences*, 38(3), 659-672. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2004.05.021>
- Moutier, C. Y., & Stein, M. B. (1999). The history, epidemiology, and differential diagnosis of social anxiety disorder. *Journal of Clinical Psychiatry*, 60(9), 4-8.
- Muti, Y. K. (2022). Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Ebeveyn Tutumları ile Sosyal Kaygı Düzeyleri ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Master's thesis, İstanbul Okan Üniversitesi)
- Nazlıoğlu, A. G. (2019). *Çocuğun ayrılık kaygısı ile annelerinin kaygı düzeyleri ve ebeveynlik tutumları arasındaki ilişki*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Norasakkunkit, V., & Kalick, S. M. (2009). Experimentally detecting how cultural differences on social anxiety measures misrepresent cultural differences in emotional well-being. *Journal of Happiness Studies*, 10, 313-327. <https://doi.org/10.1007/s10902-007-9082-1>

- Ohayon, M. M., & Schatzberg, A. F. (2010). Social phobia and depression: prevalence and comorbidity. *Journal of psychosomatic research*, 68(3), 235-243.
<https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2009.07.018>
- Özdemir, E. ve Yalçın, H. (2021). Anne-Baba tutumlarının ergenlerdeki depresyon, anksiyete ve stres düzeylerine etkisi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 229-248.
- Özdemir, Y. (2010). Ergenlik döneminde benlik kurgusu gelişiminin anababanın çocuk yetiştirme biçimleri açısından incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*.
- Özdemir, Y. (2012). Kırsal kesimde ve kentte yaşayan ergenlerin benlik kurguları açısından karşılaştırılması. *Kastamonu eğitim dergisi*, 20(1), 81-96.
- Özkan, K. (2014). *Kadınların kolektif eylem yöneliminin yordayıcıları: Kültürel benlik kurguları, kadın kimliği ile özdeşleşme, kadınların sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma eğilimi*. (Doktora Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Özsoy, E. V. (2021). Sosyal anksiyete ve performans anksiyetesi bağlamında müzik performans anksiyetesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 7(3), 285-301.
- Parker, G. (1979). Reported parental characteristics of agoraphobics and social phobics. *The British Journal of Psychiatry*, 135(6), 555-560.
<https://doi.org/10.1192/bjp.135.6.555>
- Pickard, H., Rijdsdijk, F., Happé, F., & Mandy, W. (2017). Are social and communication difficulties a risk factor for the development of social anxiety. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 56(4), 344-351.
<https://doi.org/10.1016/j.jaac.2017.01.007>

- Rafaeli, E., Bernstein, D. & Young, J. (2012). Şema Terapi Ayırıcı Özellikler, İstanbul: Psikonet Yayınları
- Rana, S. A., Akhtar, S., & Tahir, M. A. (2013). Parenting styles and social anxiety among adolescents. *New Horizons*, 7 (2), 21-34.
- Rapee, R. M., & Spence, S. H. (2004). The etiology of social phobia: Empirical evidence and an initial model. *Clinical psychology review*, 24(7), 737-767.
<https://doi.org/10.1016/j.cpr.2004.06.004>
- Ritonga, N. L., & Hasibuan, A. H. (2023). The Role of Parenting Style in Forming Independence in Preschool Age Children. *International Journal of Students Education*, 308-315. <https://doi.org/10.62966/ijose.v1i2.436>
- Rork, K. E., & Morris, T. L. (2009). Influence of parenting factors on childhood social anxiety: Direct observation of parental warmth and control. *Child & Family Behavior Therapy*, 31(3), 220-235. <https://doi.org/10.1080/07317100903099274>
- Rudy, D., & Grusec, J. E. (2006). Authoritarian parenting in individualist and collectivist groups: Associations with maternal emotion and cognition and children's self-esteem. *Journal of family psychology*, 20(1), 68.
<https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0893-3200.20.1.68>
- Ryan, R. M., Sheldon, K. M., Kasser, T., & Deci, E. L. (1996). All goals are not created equal: An organismic perspective on the nature of goals and their regulation.
- Sanson, A., Prior, M., Garino, E., Oberklaid, F., & Sewell, J. (1987). The structure of infant temperament: Factor analysis of the Revised Infant Temperament Questionnaire. *Infant Behavior and Development*, 10(1), 97-104.
[https://doi.org/10.1016/0163-6383\(87\)90009-9](https://doi.org/10.1016/0163-6383(87)90009-9)

- Schneier, F. R., Johnson, J., Hornig, C. D., Liebowitz, M. R., & Weissman, M. M. (1992). Social phobia: Comorbidity and morbidity in an epidemiologic sample. *Archives of general psychiatry*, 49(4), 282-288. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.1992.01820040034004>
- Schreier, S. S., Heinrichs, N., Alden, L., Rapee, R. M., Hofmann, S. G., Chen, J., ... & Bögels, S. (2010). Social anxiety and social norms in individualistic and collectivistic countries. *Depression and anxiety*, 27(12), 1128-1134. <https://doi.org/10.1002/da.20746>
- Seven, S. (2015). *Çocuk Ruh Sağlığı*: Pegem Akademi.
- Seyitoğlu, Z. P. (2018). *Algılanan ebeveynlik stilleri ile sosyal kaygı bozukluğu arasındaki ilişki: Erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Silverman, W. K., Cerny, J. A., & Nelles, W. B. (1988). The familial influence in anxiety disorders: Studies on the offspring of patients with anxiety disorders. *Advances in clinical child psychology*, 223-248. https://doi.org/10.1007/978-1-4613-9829-5_6
- Singelis, T. M. (1994). The measurement of independent and interdependent self-construals. *Personality and social psychology bulletin*, 20(5), 580-591. <https://doi.org/10.1177/0146167294205014>
- Singelis, T. M., & Sharkey, W. F. (1995). Culture, self-construal, and embarrassability. *Journal of cross-cultural psychology*, 26(6), 622-644. <https://doi.org/10.1177/002202219502600607>
- Siqueland, L., Kendall, P. C., & Steinberg, L. (1996). Anxiety in children: Perceived family environments and observed family interaction. *Journal of Clinical Child Psychology*, 25(2), 225-237. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp2502_12

- Smits, J. A., Powers, M. B., Buxkamper, R., & Telch, M. J. (2006). The efficacy of videotape feedback for enhancing the effects of exposure-based treatment for social anxiety disorder: a controlled investigation. *Behaviour Research and Therapy*, 44(12), 1773-1785. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2006.01.001>
- Soygüt, G., & Çakır, Z. (2009). Ebeveynlik Biçimleri ile Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkilerde Kişilerarası Şemaların Aracı Rolü: Şema Odaklı Bir Bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(2).
- Soygüt, G., Çakır, Z., & Karaosmanoğlu, A. (2008). Ebeveynlik biçimlerinin değerlendirilmesi: Young ebeveynlik ölçeğinin psikometrik özelliklerine ilişkin bir inceleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 17-30.
- Soykan, C., Özgüven, H. D., & Gençöz, T. (2003). Liebowitz social anxiety scale: the Turkish version. *Psychological reports*, 93(3_suppl), 1059-1069.
- Spence, S. H., & Rapee, R. M. (2016). The etiology of social anxiety disorder: An evidence-based model. *Behaviour Research and Therapy*, 86, 50-67. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2016.06.007>
- Spokas, M., & Heimberg, R. G. (2009). Overprotective parenting, social anxiety, and external locus of control: Cross-sectional and longitudinal relationships. *Cognitive therapy and research*, 33, 543-551. <https://doi.org/10.1007/s10608-008-9227-5>
- Stein, D. J., Ipser, J. C., & van Balkom, A. J. (2004). Pharmacotherapy for social anxiety disorder. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, (4). <https://doi.org/10.1002/14651858.CD001206.pub2>
- Stein, M. (1996). How shy is too shy?. *The Lancet*, 347(9009), 1131-1132. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(96\)90604-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(96)90604-2)

- Stein, M. B., & Stein, D. J. (2008). Social anxiety disorder. *The lancet*, 371(9618), 1115-1125. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(08\)60488-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(08)60488-2)
- Steinberg, L., Elmen, J. D., & Mounts, N. S. (1989). Authoritative parenting, psychosocial maturity, and academic success among adolescents. *Child development*, 1424-1436. <https://doi.org/10.2307/1130932>
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14 (44), 35-62.
- Şahin, C. (2020). Anne Baba tutumu ve aile yapısı ile sosyal anksiyete düzeyi arasındaki ilişkide üstbilişlerin aracı (Master's thesis, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Tamul, Ö. F. (2019). Üstün Yetenekli Öğrencilerin Mükemmeliyetçilik Düzeyleri Ve Ailelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Yönelik Algıları Arasındaki İlişki. *İhlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 155-173.
- Tillfors, M. (2004). Why do some individuals develop social phobia? A review with emphasis on the neurobiological influences. *Nordic journal of psychiatry*, 58(4), 267-276. <https://doi.org/10.1080/08039480410005774>
- Türk, F., Duy, B., Hamamcı, Z., & Altınok, A. (2017). The mediating role of irrational beliefs between parenting style, interpersonal style and conflict tendency. *International Online Journal of Educational Sciences*, 9(2), 420-438.
- Utz, S. (2004). Self-construal and cooperation: Is the interdependent self more cooperative than the independent self? *Self and Identity*, 3(3), 177-190. <https://doi.org/10.1080/13576500444000001>

- Wang, Y., & Wang, L. (2016). Self-construal and creativity: The moderator effect of self-esteem. *Personality and individual differences*, 99, 184-189. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.04.086>
- Wood, J. J. (2006). Parental intrusiveness and children's separation anxiety in a clinical sample. *Child psychiatry and human development*, 37(1), 73-87. <https://doi.org/10.1007/s10578-006-0021-x>
- Wood, J. J., McLeod, B. D., Sigman, M., Hwang, W. C., & Chu, B. C. (2003). Parenting and childhood anxiety: Theory, empirical findings, and future directions. *Journal of child psychology and psychiatry*, 44(1), 134-151. <https://doi.org/10.1111/1469-7610.00106>
- Xu, J., Ni, S., Ran, M., & Zhang, C. (2017). The relationship between parenting styles and adolescents' social anxiety in migrant families: A study in Guangdong, China. *Frontiers in psychology*, 8, 626. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00626>
- Xu, Y., Schneier, F., Heimberg, R. G., Princisvalle, K., Liebowitz, M. R., Wang, S., & Blanco, C. (2012). Gender differences in social anxiety disorder: Results from the national epidemiologic sample on alcohol and related conditions. *Journal of anxiety disorders*, 26(1), 12-19. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2011.08.006>
- Yavuzer, H. (2010). *Ana-Baba ve Çocuk*. Remzi Kitabevi. İstanbul
- Yavuzer, H. (2014). *Çocuk psikolojisi*. Remzi Kitabevi. İstanbul
- Yavuzer, H. (2018). *Ana-Baba Okulu*. Remzi Kitabevi. İstanbul
- Yılmaz, A. (2000). Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 7 (3), 160-172

- Yılmaz, L., & Tolan, O. (2021). Prediction of Social Anxiety in Adolescence in the Context of Parental Attitudes and Emotion Regulation. *International Online Journal of Educational Sciences*, 13(4).
- Yılmaz, S. (2018). Toplumsal cinsiyet rollerinin günlük hayattaki yansımaları: Çorum/Alaca örneği. *İmgelem*, 2(2), 59-79.
- Young, J. E. (1990). Cognitive therapy for personality disorders.
- Young, J. E. (1999). Cognitive therapy for personality disorders: A schema-focused approach. Professional Resource Press/Professional Resource Exchange.
- Young, J. E., Klosko, J. S., & Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide*. Guilford Press.
- Young, J. E., Klosko, J. ve Weishaar, M. E. (2013). Şema Terapi (T. Soylu, Çev.). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Yörükoğlu, A. (2004). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.

EKLER

EK-1: Demografik Bilgi Formu

- 1- Cinsiyetiniz: Kadın() Erkek()
- 2- Yaşınız: _____
- 3- Anne-Babanız: Birlikte yaşıyor() Ayrı yaşıyor() Boşandılar()
Anne hayatta değil() Baba hayatta değil ()
- 4- Hayatınızın büyük bölümünü geçirdiğiniz yerleşim yeri:
Köy/Kasaba () İlçe () Şehir Merkezi () Büyükşehir ()
- 5- Ailenizin yaşıyor olduğu şehir: _____
- 6- Eğitim Durumunuz: Ön Lisans() Lisans() Yüksek Lisans() Doktora()
- 7- Öğrenim Gördüğünüz Fakülte veya Yüksekokul: _____
- 8- Bölümünüz: _____
- 9- Sınıfınız: Hazırlık () 1 () 2 () 3 () 4 () 5 () 6 ve üzeri ()
- 10- Aile tipiniz:
() Çekirdek Aile(Sadece anne-baba ve kardeşlerin birlikte aynı evde yaşıyor olması)
() Geniş Aile(Anne-baba, dede, büyükanne, hala vb. birlikte aynı evde yaşıyor olması)
- 11- Annenizin eğitim düzeyi/ En son mezuniyeti:

Okuryazar değil() Okuryazar() İlkokul() Ortaokul() Lise() Önlisans()
Lisans() Lisansüstü()

12- Babanızın eğitim düzeyi/ En son mezuniyeti:

Okuryazar değil() Okuryazar() İlkokul() Ortaokul() Lise() Önlisans()
Lisans() Lisansüstü()

13-Kardeş sayınız (Siz Hariç): Yok() 1 () 2 () 3 () 4 () 5 () 6 ve üstü_____

14- Ailenizin Gelir durumunuzu nasıl tanımlarsınız: () Düşük () Orta () Yüksek

EK 2: Young Ebeveynlik Ölçeği (YEBÖ)

Aşağıda anne ve babanızı tarif etmekte kullanabileceğiniz tanımlamalar verilmiştir. Lütfen her tanımlamayı dikkatle okuyun ve ebeveynlerinize ne kadar uyduğuna karar verin.

1 ile 6 arasında, çocukluğunuz sırasında annenizi ve babanızı tanımlayan en yüksek dereceyi seçin. *Eğer sizi anne veya babanız yerine başka insanlar büyüttü ise onları da aynı şekilde derecelendirin.* Eğer anne veya babanızdan biri hiç olmadı ise o sütunu boş bırakın.

- 1-Tamamı ile yanlış
- 2-Çoğunlukla yanlış
- 3-Uyan tarafı daha fazla
- 4-Orta derecede doğru
- 5-Çoğunlukla doğru
- 6-Ona tamamı ile uyuyor

Lütfen **ANNE** ve **BABA** yazan kısımların altına denk gelecek şekilde **1** ve **6** arasında puanlayın. *(Yukarıda 1 den 6 ya kadar olan sayıların anlamları verilmiştir.)*

	Anne	Baba	
1			Beni sevdi ve bana özel birisi gibi davrandı.
2			Bana vaktini ayırdı ve özen gösterdi.
3			Bana yol gösterdi ve olumlu yönlendirdi.

4			Beni dinledi, anladı ve duygularımızı karşılıklı paylaştık.
5			Bana karşı sıcaktı ve fiziksel olarak şefkatliydi.
6			Ben çocukken öldü veya evi terk etti.
7			Dengesizdi, ne yapacağı belli olmazdı veya alkolikti.
8			Kardeşlerimi bana tercih etti.
9			Uzun süreler boyunca beni terk etti veya yalnız bıraktı.
10			Bana yalan söyledi, beni kandırdı veya bana ihanet etti.
11			Beni dövdü, duygusal veya cinsel olarak taciz etti.
12			Beni kendi amaçları için kullandı.
13			İnsanların canını yakmaktan hoşlanırdı.
14			Bir yerimi inciteceğim diye çok endişelenirdi.
15			Hasta olacağım diye çok endişelenirdi.
16			Evhamlı veya fobik/korkak bir insandı.
17			Beni aşırı korurdu.
18			Kendi kararlarıma veya yargılarıma güvenememe neden oldu.
19			İşleri kendi başıma yapmama fırsat vermeden çoğu işimi o yaptı.
20			Bana hep daha çocukmuşum gibi davrandı.
21			Beni çok eleştirirdi.
22			Bana kendimi sevmeye layık olmayan veya dışlanmış bir gibi hissettirdi.
23			Bana hep bende yanlış bir şey varmış gibi davrandı.
24			Önemli konularda kendimden utanmama neden oldu.
25			Okulda başarılı olmam için gereken disiplini bana kazandırmadı.
26			Bana salakmışım veya beceriksizmişim gibi davrandı.
27			Başarılı olmamı gerçekten istemedi.
28			Hayatta başarısız olacağıma inandı.
29			Benim fikrim veya isteklerim önemsizmiş gibi davrandı.
30			Benim ihtiyaçlarımı gözetmeden kendisi ne isterse onu yaptı.

31			Hayatımı o kadar çok kontrol altında tuttu ki çok az seçme özgürlüğüm oldu.
32			Her şey onun kurallarına uymalıydı.
33			Aile için kendi isteklerini feda etti.
34			Günlük sorumluluklarının pek çoğunu yerine getiremiyordu ve ben her zaman kendi payıma düşenden fazlasını yapmak zorunda kaldım.
35			Hep mutsuzdu; destek ve anlayış için hep bana dayandı.
36			Bana güçlü olduğumu ve diğer insanlara yardım etmem gerektiğini hissettirdi.
37			Kendisinden beklentisi hep çok yüksekti ve bunlar için kendini çok zorlardı.
38			Benden her zaman en iyisini yapmamı bekledi.
39			Pek çok alanda mükemmeliyetçiydi; ona göre her şey olması gerektiği gibi olmalıydı.
40			Yaptığım hiçbir şeyin yeterli olmadığını hissetmeme sebep oldu.
41			Neyin doğru neyin yanlış olduğu hakkında kesin ve katı kuralları vardı.
42			Eğer işler düzgün ve yeterince hızlı yapılmazsa sabırsızlanırdı.
43			İşlerin tam ve iyi olarak yapılmasına, eğlenme veya dinlenmekten daha fazla önem verdi.
44			Beni pek çok konuda şımarttı veya aşırı hoşgörülü davrandı.
45			Diğer insanlardan daha önemli ve daha iyi olduğumu hissettirdi.
46			Çok talepkardı; her şeyin onun istediği gibi olmasını isterdi.
47			Diğer insanlara karşı sorumluluklarımın olduğunu bana öğretmedi.
48			Bana çok az disiplin veya terbiye verdi.
49			Bana çok az kural koydu veya sorumluluk verdi.
50			Aşırı sinirlenmeme veya kontrolümü kaybetmeme izin verirdi.
51			Disiplinsiz bir insandı.
52			Birbirimizi çok iyi anlayacak kadar yakındık.
53			Ondan tam olarak ayrı bir birey olduğumu hissedemedim veya bireyselliğimi yeterince yaşayamadım.
54			Onun çok güçlü bir insan olmasından dolayı büyürken kendi yönümü belirleyemiyordum.

55			İçimizden birinin uzağa gitmesi durumunda, birbirimizi üzebileceğimizi hissedirdim.
56			Ailemizin ekonomik sorunları ile ilgili çok endişeli idi.
57			Küçük bir hata bile yapsam kötü sonuçların ortaya çıkacağını hissettirirdi.
58			Kötümser bir bakışı açısı vardı, hep en kötüsünü beklerdi.
59			Hayatın kötü yanları veya kötü giden şeyler üzerine odaklanırdı.
60			Her şey onun kontrolü altında olmalıydı.
62			Hep düzenli ve tertipliydi; değişiklik yerine bilineni tercih ederdi.
63			Kızgınlığını çok nadir belli ederdi.
64			Kapalı birisiydi; duygularını çok nadir açardı.
65			Yanlış bir şey yaptığımda kızardı veya sert bir şekilde eleştirdiği olurdu.
66			Yanlış bir şey yaptığımda beni cezalandırdığı olurdu.
67			Yanlış yaptığımda bana aptal veya salak gibi kelimelerle hitap ettiği olurdu.
68			İşler kötü gittiğinde başkalarını suçlardı.
69			Sosyal statü ve görünümüne önem verirdi.
70			Başarı ve rekabete çok önem verirdi.
71			Başkalarının gözünde benim davranışlarımın onu ne duruma düşüreceği ile çok ilgiliydi.
72			Başarılı olduğum zaman beni daha çok sever veya bana daha çok özen gösterirdi.

NOT: 1.Kuralcı/Kalıplayıcı = 31, 32, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 46, 54, 60, 65 ; 2.Küçümseyici/Kusur Bulucu = 8, 21, 22, 23, 24, 26, 28, 29, 30 ; 3.Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı (bu faktördeki maddelerin tamamı ters puanlanmaktadır) = 1, 2, 3, 4, 5, 36, 45, 52 ; 4.Sömürücü/İstismar Edici = 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13 ; 5.Aşırı Koruyucu/Evhamlı = 14, 16, 17, 18, 19, 20, 53 ; 6.Koşullu/Başarı Odaklı = 38, 69, 70, 71, 72 ; 7.Aşırı İzin Verici/Sınırsız = 25, 47, 48, 49, 50, 51 ; 8.Kötümser/Endişeli = 56, 58, 59 ; 9.Cezalandırıcı (63. madde ters puan) = 63, 66, 67, 68 ; 10.Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran 61, 62, 64.

EK 3: Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği

Uyarılar: Tüm seçeneklere geçen haftayı düşünerek bugün de dahil olacak şekilde puan veriniz. Eğer durumlardan biri geçen hafta içerisinde oluşmadıysa, bu durumla karşılaştığınızda göstereceğiniz tepkiyi puanlayınız. Her bir durum için (yaşanmış olan ya da yaşanmış olduğu varsayılan) hem “ korku ya da kaygı ”nin derecesini hem de “ kaçınma ” sıklığını puanlayınız.								
	Korku ya da Kaygı 0=yok 1=hafif 2=orta 3=Şiddetli				Kaçınma 0=asla (% 0) 1=ara sıra (% 1-33) 2=sıkça (% 34-67) 3=genellikle (% 68-100)			
1.Topluluk içerisinde telefon etmek.	0	1	2	3	0	1	2	3
2.Küçük bir grupta beraber bir aktiviteye katılmak.	0	1	2	3	0	1	2	3
3.Toplulukta yemek yemek	0	1	2	3	0	1	2	3
4.Toplulukta içecek içmek	0	1	2	3	0	1	2	3
5.Yönetici konumundaki biri ile konuşmak	0	1	2	3	0	1	2	3
6.Seyirci önünde rol yapmak, oynamak ya da konuşmak	0	1	2	3	0	1	2	3
7.Bir partiye / davete gitmek	0	1	2	3	0	1	2	3
8.Biri ya da birileri tarafından izlenirken çalışmak	0	1	2	3	0	1	2	3
9.Biri ya da birileri tarafından izlenirken yazı yazmak	0	1	2	3	0	1	2	3
10.Çok iyi tanımadığınız birine telefon etmek	0	1	2	3	0	1	2	3

11.Çok iyi tanımadığınız biri ile yüz yüze konuşmak	0	1	2	3	0	1	2	3
12.Yabancılarla tanışmak	0	1	2	3	0	1	2	3
13.Genel bir tuvalette idrar yapmak	0	1	2	3	0	1	2	3
14.Başkalarının oturuyor olduğu bir odaya girmek	0	1	2	3	0	1	2	3
15.İlgi merkezi olmak	0	1	2	3	0	1	2	3
16.Ön hazırlık olmadan bir toplumda konuşmak	0	1	2	3	0	1	2	3
17.Beceri, bilgi ya da yetenek ile ilgili bir sınava girmek	0	1	2	3	0	1	2	3
18.Çok iyi tanımadığınız birine karşı görüş bildirmek ya da onunla aynı fikirde olmadığınızı söylemek	0	1	2	3	0	1	2	3
19.Çok iyi tanımadığınız birinin doğrudan gözlerinin içine bakmak	0	1	2	3	0	1	2	3
20.Bir gruba sözlü rapor vermek	0	1	2	3	0	1	2	3
21.Cinsel ya da romantik bir ilişki amacıyla biriyle yakınlaşmaya çalışmak.	0	1	2	3	0	1	2	3
22.Bir malı parası iade edilmek üzere geri götürmek	0	1	2	3	0	1	2	3
23.Bir parti / davet vermek	0	1	2	3	0	1	2	3
24.Israrcı bir satıcıyı reddetmek	0	1	2	3	0	1	2	3

EK 4: Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği

Lütfen her bir ifade ile ne derece hemfikir olup olmadığınızı verilen ölçekteki sayılardan uygun olanı ifadenin yanındaki boşluğa yazarak belirtiniz.

		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne de Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.	Kendimi çok yakın hissettiğim insanların desteğine ihtiyaç duyarım.	1	2	3	4	5
2.	Kararlarımda yakınlarımla etkisi çok azdır.	1	2	3	4	5
3.	Hem yakın ilişkileri olmak, hem de özerk olmak önemlidir.	1	2	3	4	5
4.	Çok yakın hissettiğim bir kişinin hayatıma karışmasından hoşlanmam.	1	2	3	4	5
5.	Yakınlarımla olan ilişkimde mesafeli olmak isterim.	1	2	3	4	5
6.	Planlar yaparken yakınların önerileri dikkate alınsa bile, son karar kişiye ait olmalıdır.	1	2	3	4	5
7.	Kendimi yakınlarımdan bağımsız hissedirim.	1	2	3	4	5

8.	Hayatımı kendimi çok yakın hissettiğim kişilerin düşüncelerine göre yönlendiririm.	1	2	3	4	5
9.	Çok yakın ilişkiler içindeki kişi kendi kararlarını veremez.	1	2	3	4	5
10.	Genelde kendimle ilgili şeyleri kendime saklarım.	1	2	3	4	5
11.	İnsan çok yakınlarının fikirlerine karşı çıkabilmelidir.	1	2	3	4	5
12.	Benimle ilgili bir konuda çok yakın hissettiğim kişilerin fikirleri beni etkiler.	1	2	3	4	5
13.	Yakınlarının düşüncelerine önem vermek, kendi düşüncelerini gözardı etmek anlamına gelir.	1	2	3	4	5
14.	Kişiliğimin oluşmasında yakınlarımla etkisi büyüktür.	1	2	3	4	5
15.	Bir kişiye çok yakın olmak, özgür olmayı engeller.	1	2	3	4	5
16.	Kararlarımı alırken yakınlarıma danışırım.	1	2	3	4	5
17.	Kendimi çok yakın hissettiğim kimseler sık sık aklıma gelir.	1	2	3	4	5
18.	Bir kimse kendini hem yakınlarına bağlı hem de özgür hissedebilir.	1	2	3	4	5
19.	Benimle ilgili bir konuda çok yakın hissettiğim kişilerin aldığı kararlar benim için geçerlidir.	1	2	3	4	5
20.	Yakınlarımla hakkımda ne	1	2	3	4	5

	düşündüğü benim için önemli değildir					
21.	Özerk olabilmek için yakın ilişki kurmamak gerekir.	1	2	3	4	5
22.	Yakınlarım hayatımda en ön sıradadır.	1	2	3	4	5
23.	Genellikle kendime çok yakın hissettiğim kişilerin isteklerine uymaya çalışırım.	1	2	3	4	5
24.	Yakınlarımla aramdaki bağ kendimi huzur ve güven içinde hissetmemi sağlıyor.	1	2	3	4	5
25.	Özel hayatımı çok yakınım olan birisiyle bile paylaşmam.	1	2	3	4	5
26.	Bir kimse hem yakınlarına bağlı olabilir, hem de fikirleri ayrı olduğunda fikrine saygı duyulmasını isteyebilir.	1	2	3	4	5
27.	Kararlarımı yakınlarımla isteklerine göre kolayca değiştirebilirim.	1	2	3	4	5

NOT: 2., 4., 7., 8., 12., 16., 19., 23. ve 27. maddeler Özerk Benlik boyutuna ait maddelerdir. Bunlardan 8, 12, 16, 19, 23., ve 27. maddeler ters kodlanmıştır ; 1., 5., 10., 14., 17., 20., 22., 24. ve 25. maddeler İlişkisel Benlik boyutuna ait maddelerdir. Bunlardan 5.,10.,20. ve 25. maddeler ters kodlanmıştır ; 3.,6.,9.,11.,13.,15.,18.,21. ve 26. maddeler Özerk-ilişkisel benlik boyutuna ait maddelerdir. Bunlardan 9.,13.,15. ve 21. maddeler ters kodlanmıştır.